

LUND UNIVERSITY

**Byar, gårdar och bebyggelse
tusen år i Blekinge (ca 600-1658)**
Hansson, Martin

Published in:
Blekinges historia

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hansson, M. (2024). Byar, gårdar och bebyggelse: tusen år i Blekinge (ca 600-1658). I P. Carelli, A. Häggström, L. Malmgren, & L. Å. (Red.), *Blekinges historia: band I* (s. 207-243). Blekinge museum.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Blekinges historia

band I

Redaktörer

Peter Carelli
Anders Häggström
Lars Malmgren
Lynn Åkesson

Blekinges historia

Redaktörer: Peter Carelli (huvudredaktör), Anders

Häggström, Lars Malmgren och Lynn Åkesson

Bildredaktör: Peter Carelli

Illustration: Katharina Henriksson

Korrektur: Christel Hammar Malmgren

Copyright© St Knutsgille i Ronneby och författarna

Layout, original och tryck: Mixi Print AB 2024

Förlag: Blekinge Museum

ISBN: 978-91-983465-9-6

15. Byar, gårdar och bebyggelse – tusen år i Blekinge (ca 600–1658)

Martin Hansson

Att Blekinge har en lång förhistoria är klart. Här har människor verkat på skilda sätt under tusentals år. I den här artikeln kommer Blekinges bebyggelse under över tusen år att stå i fokus. Hur gårdar och byar såg ut, var i landskapet bebyggelsen kom att etableras och hur människor försörjde sig kommer tillsammans med hur man rörde sig i landskapet att beröras. Den tidsperiod som behandlas omfattar tiden från ca 600 e.Kr. fram till 1600-talets första hälft. Det handlar om perioder som brukar kallas vendeltid (550–800), vikingatid (800–1050), medeltid (1050–1536) och början av den tidigmoderna eran (efter 1536). Det var under den här tiden Blekinge började omtalas som ett specifikt geografiskt område och kom att inlemmas i ett medeltida danskt rike, innan landskapet genom freden i Roskilde 1658 blev en del av Sverige.

Namnet Blekinge används första gången i en engelsk text från 800-talet. I en redogörelse för en seglats mellan handelsplatserna Hedeby i Danmark och Truso i nuvarande Polen, beskrev den engelska sjöfararen Wulfstan hur han under resan på styrbords sida hade vender, medan han på babords sida hade Langeland, Lolland, Falster och Skåne, som tillhörde danerna. Därefter kom Bornholm, som hade en egen kung, följt av Blekinge, Möre, Öland och

Gotland som enligt Wulfstan tillhörde svearna. Blekinge kallas i källan *Blecingég*, där ändelsen *ég* anses betyda ö. Det använda namnet Blekinge åsyftade alltså en ö, eller kanske snarare en strandbygd. Förledens *Blek-* är besläktat med adjektivet *blek* som dialektalt används i sydöstra Blekinge i betydelsen 'glänsande, stilla, lugn'. Kanske var Blekinge ursprungligen namnet på en större fjärd i den inre delen av skärgården.¹ Med tanke på att de härader som under medeltiden etablerades i Blekinge kom att kallas Västra, Medelstad och Östra härad, kan en hypotetisk tolkning vara att det ursprungliga "Blekinge" var stilla vattenspeglar på fjärdar i Listerby och Nättraby skärgårdar, i de centrala delarna av landskapet. Oavsett vilket, bör man notera att det äldsta Blekinge inte omfattande dagens Lister, som in i medeltid tidvis räknades som ett eget område.²

I det här sammanhanget kan det vara intressant att reflektera över en äldre källa som omnämner folk och regioner i Skandinavien, men där Blekinge inte omtalas. Historieskriivaren Jordanes skrev i mitten av 500-talet en historia över de gotiska folken. Jordanes menade att goterna härstammade från *Scandza*, Skandinavien. I sin berättelse nämner han 25 folkslag som bodde i olika delar av Skandinavien. Vid sidan om daner, svear och götar

omtalas folk i Halland, Finnveden och Tjust i nuvarande södra Sverige. Men något folk som kan identifieras med att ha bott i Blekinge nämner han inte. Å andra sidan nämns flera folk som forskningen haft svårt att placera.³ Namnet Blekinge verkar i alla fall inte ha varit känt av Jordanes där han satt och skrev, troligen någonstans i nuvarande Italien. Från 800-talet och framåt dyker dock namnet Blekinge upp hos olika historiska författare, inte bara hos Wulfstan utan även hos Adam av Bremen på 1070-talet och hos Saxo Grammaticus i början av 1200-talet. Inte hos någon av dessa författare utgör dock Blekinge eller händelser i Blekinge något huvudsakligt motiv. För den vendel- och vikingatida historien om Blekinge, är vi, bortsett från ett par runinskrifter, hänvisade till arkeologiska källor.

Ett folkslag som nämns i några antika källor, och som ofta förknippats med Blekinge, är herulerna. De var en av flera folkgrupper som nämns i samband med germanska stammars invasioner av det västromerska riket under 300- och 400-talen. Enligt Jordanes ska herulerna ha utvandrat från Skandinavien efter att ha blivit besegrade av danerna och dels hamnat i nordvästra Tyskland, dels norr om Svarta havet tillsammans med goterna. Efter att slutligen ha blivit besegrade av langobarderna omkring år 500 gav sig en grupp heruler, vilka enligt den grekiska historikern Prokopios var av kunglig släkt, av norrut genom danernas land till Thule. Äldre forskning har föreslagit att de i så fall måste ha hamnat i nuvarande Sydsverige, där Blekinge och/eller Varend pekats ut som områden dit herulerna återvänt.⁴ Även om det här är en spännande historia som

förbinder Blekinge med händelser i Europa under folkvandringstiden, finns det inget som faktiskt tyder på att herulerna var en stam som utvandrade från Skandinavien.⁵ I stället var herulerna snarare en löst sammansatt grupp av krigare som såg chansen att berika sig när det romerska riket var i upplösning. De omtalas första gången i ett område i nuvarande Österrike. Herulerna assimilerades så småningom av andra grupper och förlorade sig egen identitet. En mindre grupp kan ha tagit sig till Skandinavien precis som Prokopios beskriver, men var de slog sig ner lär vi aldrig få veta. Det lär inte heller ha handlat om någon större grupp människor.

Herulernas skandinaviska och blekingska ursprung kan således avskrivas. Det arkeologiska materialet från nuvarande Sydsverige från de aktuella århundradena visar inte heller spår efter någon större befolkningsminskning under 200- eller 300-talen, som skulle kunna förklaras av utvandring. Snarare ökade antalet bosättningar under denna tid. Det går inte heller att se några tydliga spår efter en stor invandrande grupp av människor i början av 500-talet, exempelvis genom förändringar i människors klädedräkt. Detta till trots kan även mindre grupper av människor ha flyttat runt i Skandinavien, precis som på kontinenten under samma tid.

Det arkeologiska materialet från de här tusen åren består inte bara av fornlämningar och fornfynd, som man kanske tänker i första hand, utan även av andra materiella lämningar. Det handlar inte minst om medeltida byggnader som kyrkor och borgar eller ruinerna av dessa. Byggnader berättar inte bara om olika

företeelser och funktioner i dåtidens samhälle, de berättar också om teknologi och tillgänglighet till olika typer av byggnadsmaterial. Byar och gårdar med sina in- och utmarker, kända från historiska lantmäterikartor från 1600-, 1700- och 1800-talen, och de medeltida städerna med bebyggelse och stadsplaner, är också källor till det förflutna.

Medeltiden och senare tidsperioder kännetecknas av förekomsten av skriftliga källor, den förhistoriska tiden blir historisk genom att vi från tiden omkring år 1100 börjar få en allt stridare ström av bevarade skriftliga dokument, krönikor och köpekontrakt som kan användas för historiska studier. Bevarandegraden för detta källmaterial varierar på samma sätt som för det arkeologiska materialet. Under medeltiden var den skriftliga kulturen inledningsvis intimt förknippad med kungamaktens och kyrkans administration. Det var framför allt i samhällets elit som det fanns skriv- och läskunniga personer. Det betyder att det främst var på platser där kungar, biskopar och aristokrater uppehöll sig som det fanns en skriftkultur.⁶

En stor del av de medeltida källorna från tiden före 1450 är idag samlade i kataloger, så kallade diplomatarier, vilka finns tillgängliga online i sökbara databaser, både för danskt och svenskt vidkommande.⁷ Via olika sökord kan man få en bild av när, och hur ofta, en plats förekommer i medeltida källor, och genom att jämföra olika platser skapas en bild av deras relativa betydelse i dåtidens samhälle. För platser där det utfärdades mycket brev var sannolikt mer betydelsefulla än de där det utfärdades ett fåtal.⁸

En sökning i Svenskt diplomatariums huvudkartotek (SDHK) på de olika gammaldanska landskapen Skåne, Halland och Blekinge visar att det finns nio gånger så många medeltida brev som på något sätt berör Skåne (820) jämfört med Blekinge (96). Siffrorna är mindre vid en sökning i det danska diplomatariet, men relationen mellan landskapen är densamma. Redan här framstår Blekinge som en perifer del av det medeltida Danmark. Även Halland framstår som en viktigare region än Blekinge ur den här aspekten.

På samma sätt visar en sökning på de olika städerna i Skåne och Blekinge på vitt skilda resultat. Den stad i Blekinge som oftast förekommer är Ronneby (38), följt av Lyckå (12), Sölvesborg och Avaskär (båda 11). Elleholm nämns endast i fem källor. Det kan jämföras med Malmö (536) och Helsingborg (182). Alla skånska städer, utom Simrishamn, är oftare förekommande i medeltida brev än den som förekommer mest av de blekingska (Ronneby). Ser vi på brev utfärdade i en speciell stad kan vi se att hela 715 av de bevarade breven är utfärdade i Lund, vilket kan jämföras med åtta som är utfärdade i Ronneby. Även om det självfallet finns stora källkritiska problem med de här jämförelserna, enskilda städers arkiv kan ha drabbats mer eller mindre hårt av exempelvis bränder och förstörelse, och att databaserna ännu inte är heltäckande när det gäller det befintliga materialet, men de relativa skillnaderna mellan de skånska och blekingska städerna ger ändå en sann bild av de senares perifera roll i det danska riket.

Vid sidan av dessa medeltida brev finns även andra källor, danska och svenska kröni-

kor, och när man kommer fram i 1500- och 1600-talen finns bevarade jordeböcker och andra kamerala dokument som kan användas för att försöka rekonstruera äldre förhållanden. Men sammantaget måste vi ändå konstatera att mängden medeltida skriftliga dokument som berör Blekinge är liten, särskilt jämfört med andra delar det medeltida Danmark.

Störst intresse av alla blekingska fornlämnningar väckte i äldre tid den förmodade runinskriften i Runamo, belägen mellan Hoby och Ronneby. Den långa inskriften i ett runband som löper över över en klippvall nämns redan omkring 1200 av historieskrivaren Saxo Grammaticus. Enligt denne ska sagokungen Harald Hildetand här ha berättat om sina förfäders bedrifter. På 1600-talet beskrev den danske fornforskaren Ole Worms inskriften i sitt verk över viktiga danska monument, *Monumenta Danica* (1643). Ingen av de lärda forskare som under 1700- och det tidiga 1800-talet studerade Runamo kunde dock riktigt tyda runorna, trots att olika tolkningsförslag lades fram. Det var dock inte så konstigt. År 1844 kunde den danske arkeologen J. J. A. Worsaae visa att det inte alls handlade om runor utan om naturliga sprickor i en diabasgång, som delvis liknade runor. Blekinges då mest kända monument från vikingatiden var således en naturbildning (fig. 15:1).⁹

Nedan kommer Blekinge att användas i sin moderna mening, även om Blekinge som landskap har förändrats geografiskt under tidens lopp. Under medeltiden räknades Lister som ett eget område, och inte som idag, en del av Blekinge. Lister omtalas första gången i Henrik av Lettlands krönika där det beskrivs som

landskapet Lister i kungariket Danmark, vilket år 1203 härjades av estniska sjörövare. Ännu i *Kung Valdemars jordebok* från 1230-talet var Lister inte en integrerad del av Blekinge, men genom att Blekinge och Lister gemensamt kom att administreras från borgen i Sölvesborg, senast från början av 1300-talet, skedde en successiv integrering, där Lister så småningom under 1600-talet kom att räknas som ett fjärde härad i Blekinge. När vi talar om Blekinges geografiska utsträckning under medeltiden ska vi också notera att inte heller dagens Jämshög och Kyrkhults socknar i nordvästra Blekinge räknades till landskapet, utan var en del av Vilstads härad och därför en del av Skåne fram till 1639.¹⁰

Bygder och kulturlandskap

Rent naturgeografiskt kan Blekinge grovt sett karaktäriseras som en åt söder långsamt slutande urbergsplatå, som från höjder på över 100 meter över havet i de norra delarna faller ner i Östersjön. Urbergsplatån är uppsplittrad av ett stort antal nord-sydligt löpande sprickdalar i vilka länets större åar rinner. I de norra delarna kan dessa dalgångar vara smala och förhållandevis branta, medan de i landskapets mellersta och södra del är breda. Det är i dessa dalbottnar och på dalsidorna som mycket av den historiska bebyggelsen återfinns.¹¹

En av de första översikterna över det blekingska kulturlandskapet ges av den jordrevning, en grundlig taxering av gårdarnas bärkraft, som genomfördes under åren 1670–1672. Den utfördes häradsvis av den nya svenska överheten som ville få en översikt av vilka nyttigheter som fanns i den nyligen erövrade

Fig. 15:1. Runamohällen utforskas år 1833. Teckning av C. F. Christensen. Wikimedia Commons.

de provinsen. I samband med jordrevningen mantalsattes alla gårdar och för varje enhet angavs antal brukare, utsädet av råg och korn i tunnor och skäppor, antal djur som kunde födas på enheten och antalet lass hö som dess ängar kunde ge. Även åkerjordens och ängens beskaffenhet samt skogstillgångar beskrevs, allt för att kunna fungera som underlag för beskattning.¹²

I samband med jordrevningen delades landskapet in i tre huvudområden – strandbygden, byabygden och skogsbygden (fig. 15:2). Indelningen byggde på en bedömning av de skilda

områdenas näringsliv och jordbruk, och därmed sammanhängande ekonomiska bärkraft. Fördelningen av förhistoriska lämningar i Blekinge antyder att indelningen i dessa landskapstyper även är giltiga för äldre tider. Huvuddelen av länets fornlämningar, särskilt de som dateras till järnålderns senare del hittas i det som lantmätarna på 1670-talet kallade byabygden. I denna fanns de bästa förutsättningarna för jordbruk och här var skogstillgången begränsad redan under 1600-talet. Strandbygden avsåg skärgården samt den direkta kustbygden. Här var ekonomin på 1670-talet till stor del in-

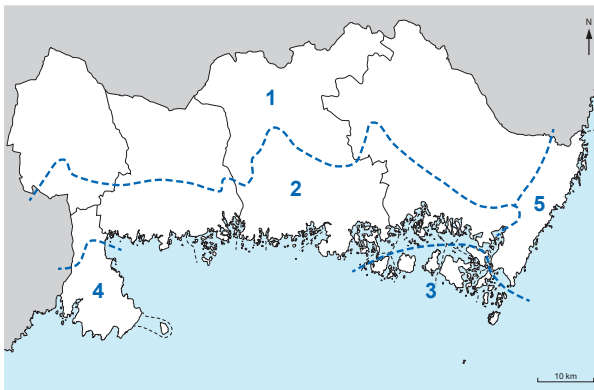

Fig. 15:2. Utifrån det blekingska kulturlandskapet och de olika näringar som dominerat i olika delar av landskapet kan Blekinge delas in i fem näringsregioner: 1) Skogsbygden i norra Blekinge, 2) Dalbygden, 3) Skärgården, 4) Lister, 5) Östbygden. Efter Stenholm 1986, fig. 5, s. 20. Karta: Henrik Pihl.

riktad på fiske i kombination med småbruk. Skogsbygden slutligen avsåg, som namnet antyder, de norra skogbevuxna delarna av landskapet vilka under 1600-talet karaktäriserades av en bebyggelse av ensam- eller dubbelgårdar. Här var skogens resurser avgörande för försörjningen.¹³

Vid jordrevningen ansåg lantmätnarna att hela Blekinge, bortsett från Listerlandet, egentligen borde karaktäriseras som skogsbygd. Åkern var generellt sett liten och jordmånen ofta mager. Plog, som vänder jorden i åkern och är ett mer effektivt jordbearbetningsredskap, verkar inte ha använts, utan fortsatt brukades åkern med årder, vilket endast fårar jorden. I ett jämförande perspektiv var även byabygden att betrakta som skogsbygd, särskilt när lantmätnarna jämförde med slättbygderna i Skåne.¹⁴ Även om dessa uppgifter gäller 1670-talets Blekinge får vi nog tänka oss att förhållanden var likartade under medeltiden. Varken förr eller

senare har Blekinge till skillnad från Skåne varit en ymnig kornbod.

Genom paleobotaniska analyser, framför allt via pollenanalyser från våtmarker och sjöar, får vi en bild av vegetationsutvecklingen under äldre tid. I en pollenanalys kan man genom att studera pollenkorn från träd och växter som bevarats i torvlager i mossar, få en bild av hur vegetationsutvecklingen under äldre tid sett ut. För Blekinges del ses tre tydliga expansionsperioder då odlingsmarkerna expanderade. En första expansion sträckte sig från ca. 500 f.Kr. fram till ca. 400-talet e.Kr, medan mellersta järnåldern, 400- och 500-talen, karaktäriserades av förbuskning och skoglig igenväxning, en indikation på att odlingen minskat i omfattning. Detta ses ofta som en konsekvens av de händelser som inträffade omkring år 540, då Medelhavsvärlden drabbades av pestepidemier, strax efter det att ett eller flera stora vulkanutbrott år 536 orsakade enorma utsläpp av askmoln i atmosfären, vilket ledde till missväxt i stora områden av Europa och andra delar av världen.¹⁵

Under sent 700-tal påbörjades en andra lång odlingsexpansion som varade fram till 1200-talets slut. I Blekinge förefaller det nu framför allt ha varit betesmarken som expanderade, men även ny odlingsmark togs upp genom att skog röjdes. Den gamla byabygden, som sedan länge varit bebodd, blev nu närmast fullkoloniserad genom att nya gårdar etablerades på de gamla byarnas marker, sannolikt genom att gårdar delades. Även skogsbygden i norra Blekinge började få en mer permanent bebyggelse under tidig medeltid. Medan byabygden just karaktäriserades av byar, kom bebyggelsen i skogsbyg-

den huvudsakligen att bestå av ensam- eller dubbelgårdar. Det ökande befolkningstrycket syns även genom att strandbygdens hedmarker togs i anspråk som betesmark under tidig medeltid.¹⁶ Sannolikt var det under yngre järnålder (ca 550–1050), om inte tidigare, som den typ av jordbruk vi känner från senare tid i form av gårdar med in- och utägor, kom att etableras. Inägorna utgjordes av den hägnade åker- och ängsmarken, medan utmarken utgjordes av beteshagar och skog.

I mitten av medeltiden inträffade åter en stagnation i odlingen, innan en tredje expansion tog vid under 1500-talet. I pollenanalysernas lager från 1300-talet ses återigen en ökad mängd pollen från olika trädslag, medan andelen sädespollen och pollen från växter som levde i öppen betesmark minskade. Det förefaller i många områden ha skett en ödeläggelse. Denna har ofta förknippats med digerdöden, de pestepidemier som drabbade Europa i mitten av 1300-talet. Efter sitt inträde på scenen 1347 återkom pesten flera gånger under andra halvan av 1300-talet och även under början av 1400-talet, innan sjukdomen klingade av. Varje pestutbrott drabbade den kvarvarande befolkningen hårt. Forskare har gjort skilda försök att beräkna hur många som dog, och idag uppskattar de flesta att mellan 30–50 procent av befolkningen föll offer för sjukdomen.¹⁷

I vilken utsträckning pesten drabbade Blekinge är inte känt, men att farsoten fick konsekvenser även här är högst troligt. Oftast verkar det ha varit de sist uppodlade gårdarna i skogsbygderna, de som låg på sämst jordar, som övergavs. Detta berodde inte så mycket på att pesten slog hårdast här, snarare att bru-

karna av dessa gårdar hade lätt att hitta bättre gårdar i andra delar av landskapet, gårdar vars tidigare innehavare gått bort i pesten. Vi får alltså tänka oss att pesten inte bara orsakade död, utan även möjligheter för de som överlevde. Att befolkningen minskade i antal ledde också till brist på arbetskraft, vilken i sin tur gjorde att bönder kunde få lättnader när det gäller arrenden och andra pålagor. Från slutet av 1400-talet visar pollenanalyserna återigen tecken på förnyade röjningar. Gårdar som legat öde togs åter i bruk, en utveckling som fortsatte under 1500-talet.

En pollenanalys från Ire i norra Blekinge och en från Siggaboda i sydvästra Småland strax intill gränsen mot Blekinge och Skåne visar att skogsbygden i Blekinge fram i 1600-talet dominerades av artrika ädellövskogar med ek, bok, lind och björk som huvudsakliga inslag. Att så var fallet visas även av lantmätaren Petter Geddas karta över Blekinge från 1684 (fig. 15:3). På kartan finns anteckningar om var det växte olika sorters träd (se del II, kap. 15). Bok- och ekskogar dominerade av kartan att döma i Blekinge vid denna tid och även tallskog fanns på flera håll. Däremot var granen, som idag dominerar de blekingska skogarna, sällsynt.¹⁸

Genom *Lunds stifts landebok* från 1569, som förtecknar kyrkliga egendomar i Lunds stift och även innehåller uppgifter om vad bönderna erlade i tionden till kyrkan ges en bild av ekonomin i de olika delarna av Blekinge. På åkern förefaller råg och korn ha varit de dominerande grödorna av brödsäd. Mest korn odlades i mellersta Blekinge, i byabygden, medan rågen dominerade på Listerbygden och i Östbygden, områden där den sandiga jorden var

Fig. 15:3. Peter Geddas karta över Blekinge från 1684 ger en bild av dåtidens bebyggelse, vägnät och landskap. Krigsarkivet.

mindre lämpad för odling av korn. Från bönderna i skogsbygden lämnades tiondet i smör, vilket kan ses som ett utslag av boskapsskötselns ekonomiska dominans, där annars korn var den viktigaste grödan. I skärgården erlade befolkningen en betydande del av sitt tionde i fisk, medan man på de större öarna Aspö och Sturkö erlade den i råg respektive korn.¹⁹

De här uppgifterna gäller 1500-talets mitt, men de ekonomiska förutsättningarna och förhållandena var säkerligen likartade under större delen av medeltiden. Pollenanalyserna visar även hur ädellövsbogen röjdes under medel-

tidens början för att bli åker och ängsmark, medan sumpskogar omvandlades till fuktängar för slätter och bete. Mängden pollen från växter som trivdes i ett halvöppet beteslandskap ökade, vilket avspeglar boskapsskötselns betydelse, inte minst i skogsbygden (fig. 15:4).

På väg genom landskapet

Redan under förhistorisk tid skapades ett nät av kommunikationsleder som band samman bygderna i Blekinge. I ett kustlandskap som Blekinge företogs säkerligen långväga kontakter över havet, från hamnar i skyddade lägen

Fig. 15:4. Under tusentals år har betande djur format det blekingska kulturlandskapet. Foto: Åke Nyberg, Mörrum, 1987. Blekinge museum (BLM NYB 0616).

längs kusten. Även längs med kusten skedde transporter med båt mellan skilda delar av landskapet. På land knöt vägnätet dels samman de olika bygderna med varandra, dels fungerade de som förbindelselänk mot Skåne och Småland. Åsar utgjorde lättframkomliga stråk i landskapet och det var vanligen längs dessa som äldre vägar och stigar återfanns. Att hålla sig på torr mark och i möjligaste mån undvika våtmarker och vattendrag var av stor vikt. När människor förflyttade sig på land gjorde man det framför allt till fots eller till häst. Häst- eller oxdragna kärror användes för tyngre transporter till lands, och last kunde även hängas på packhästar/-åsnor.

Den äldsta bilden av vägnätet i Blekinge får vi av Petter Geddas karta från 1684. Här framträder dåtidens viktigaste landsvägar, kustlandsvägen som gick från Sölvesborg i väster till Kristianopel i öster, samt de nord-sydliga vägarna längs ådalarna mot Varend, exempelvis den som gick från Ronneby över Backaryd mot Tingsryd och vidare mot Växjö. Jämför

man Geddas karta med en modern karta över Blekinge så ser man direkt en någorlunda överensstämmelse mellan dåtidens och nutidens landsvägar (fig. 15:5).

I de medeltida lagarna, där Skånelagen var den lag som gällde för Blekinge, återfinns bestämmelser om vägar. Där framgår att det fanns vägar av olika karaktär, privata vägar på den enskildes mark, lokala vägar inom och mellan gårdar och byar, vilka var socknens ansvar, samt större landsvägar som var hela häradets ansvar. En del av de senare kallades ibland kungsvägar genom att de ursprungligen kan ha fungerat som uppmarschvägar för hären. Det är endast dessa största vägar som framträder på Geddas karta. Lagarna innehåller även bestämmelser om hur breda vägarna skulle vara. På en kungsväg var idealet att två vagnar skulle kunna mötas, men verkligheten var nog snarare en helt annan. De vägsträckningar som undersökts arkeologiskt på olika håll framträder oftast som betydligt smalare. Rent konkret var en väg på torr mark ofta endast en enkel ridstig, eller ett vagnsspår utan någon särskild vägfyllning. På sämre mark, exempelvis i våtmarker krävdes utfyllnader med ris, sten, jord och stockar, för att resande skulle kunna komma torrskodda över. Där vägen korsade ett vattendrag måste broar byggas. Broar och andra vägkonstruktioner är kända från järnålderns Danmark och från Sverige finns ett flertal runstenar som omtalar väg- och brobyggen.²⁰ Vägförhållandena gjorde att transporter dessutom var årstidsberoende. Vinterförhållanden med frusna vägar och tjälad mark var bäst, medan vägarna under vårflood och höstregn kunde bli helt ofarbara.

Fig. 15:5. Vid Skillinge, alldeles intill dagens E22, ligger ett gravfält med ett 30-tal gravar, däribland 20 skeppssättningar och ett antal resta stenar, och intill detta löper den gamla kustlandsvägen. Foto: Martin Hansson.

I Blekinge var den stora kustlandsvägen pulsådern genom landskapet (se del II, kap. 16) (fig. 15:6). Vägens sträckning kan rekonstrueras på flera ställen, på vissa delar kör i princip fortfarande trafik, på andra är den idag en markväg eller en stig i skogen. Det kanske bäst bevarade delen hittas strax sydost om Hoby där vägen slingrar över den s.k. Vierydsplatån på sin väg mot Ronneby.²¹ Vägen består här dels av grusvägar, dels av stigar i skogen och på flera ställen kan man se hur det under århundrandes gång skapats hålvägsliknande bildningar genom trampande fötter, hovar och klövar. Vierydsplatån är ett område fattigt på förhistoriska fornlämningar, men just längs vägen åter-

finns ett antal ensamliggande gravar, så kallade stensättningar. En del av dessa är undersökta och har gett dateringar till äldre järnålder (500 f.Kr–500 e.Kr).²² En av de platser som passerar är den tidigare nämnda platsen Runamo. Sannolikt kan kustlandsvägen i den sträckning den framträder på 1600-talets kartor föras tillbaka åtminstone till tidig järnålder.

Kustlandsvägen band samman de medeltida städerna och de kungliga borgarna Sölvesborg, Lyckå och Brömsehus, och den passerade även ett antal kyrkbyar i byabygden. När danske kung Kristian III sommaren 1541 reste till Brömsebro för att möta Gustav Vasa gjorde han det landvägen. Resan gick från Sölvesborg via Mörrum,

Fig. 15:6. Den som vandrar längs Blekingeleden mellan Bräkne-Hoby och Ronneby följer till stora delar kustlandsvägen med anor tillbaka till förhistorisk tid. På vissa sträckor går vägen, där två vagnar nog bitvis hade svårt att mötas, genom bokskog. Bok var länge det dominerande trädslaget i Blekinge, varför man fortfarande kan få en förmimelse av hur det var att färdas genom det blekingska landskapet under medeltiden. Foto: Martin Hansson, 2022.

Hoby och Ronneby österut till Lyckå och Avaskär. Att landvägen kanske inte var det snabbaste sättet att resa visas av att kungen lämnade Bäckaskog strax öster om dagens Kristianstad den 31 augusti, och var framme i Ronneby den 16 september.²³ Samtidigt som kustlandsvägen fungerade som livlina för landtransporter genom Blekinge, var det också denna väg plundrande arméer följde, exempelvis i samband med alla krig som kan förknippas med upplösningen av Kalmarunionen. Att bo vid en landsväg hade således både för- och nackdelar.

De nordsydligt gående vägarna band samman hamnar i Blekinge med det småländska inlandet. Inte minst vägen mellan Ronneby och Växjö har gamla anor. Det samma gäller den väg som gick från Sölvesborg öster om Ryssberget och norrut mot Urshult och Jät i Småland innan även den nådde Växjö. Betydelsen av bra kommunikationer visas av att den svenske riksamiralen Karl Karlsson Gyllenhielm, oäkta son till Gustav II Adolf, på 1640-talet lät anlägga den så kallade Holländarevägen, från sitt järnbruk i Huseby i Småland, till hamnen i Bodekull (nuvarande Karlshamn). Vägbygget innebar egentligen inte så mycket nybyggnad av väg, som förbättring av redan existerande vägar. Syftet med vägen var att transportera produkter från bruket till hamnen i Bodekull för vidare export, framför allt till Holland (se kap. 25).²⁴

På väg över vattnet

På samma sätt som kustlandsvägen var pulsådern för kommunikationer till lands kan vi utgå från att det fanns en motsvarande pulsåder i form av en segelled längs med Blekingekusten. Under järnålder och medeltid skedde resor till sjöss huvudsakligen längs med kusten. Att korsa öppet vatten gjordes bara i nödfall. Därför får vi tänka oss att även skepp som under medeltiden var på väg från exempelvis Hansastaden Lübeck till Kalmar eller Stockholm korsade Östersjön genom att först segla längs de danska öarna, sedan över till Skåne och därefter längs syd- och ostkusten till sitt mål längre upp i Sverige. Längs kusten fanns återkommande ett flertal goda hamnlägen, men även platser där man kunde söka nödhamn i händelse av dåligt väder. Skärgården

i östra Blekinge var känd bland sjöfarare över stora delar av Östersjön, här kunde man både proviantera, söka skydd och vänta på rätt vind, eller om man hade otur, gå i kvav efter att ha seglat på någon av de många grynnorna.

I den danske kungen Valdemar II:s jordebok, från tiden omkring 1230, finns också en reseanvisning, ett *itinerarium*, för segelleden från Danmark till Reval i Estland. Estland var vid denna tid nybliven dansk provins, vilket betydde att seglationen mellan hemlandet och den nya provinsen intensifierades. Beskrivningen tar sin början på Utlängan, längst ut i östra skärgården i Blekinge. Härifrån följde seglaren den svenska ostkusten inomskärs, innan man via Åland så småningom tog sig över mot Estland. I beskrivningen omtalas dagsetapper och platser där det är bra att vid behov söka nödhamn och/eller fylla på förråden. Utlängans betydelse framgår även av den runsten som idag står vid Ny Larskers kyrka på Bornholm (DR 380) (fig. 15:7). Inskriften berättar om Böse som dog i strid vid Utlängan.²⁵

Att seglationen var intensiv längs med Blekingekusten antyds även av medeltida skriftliga källor. I ett brev utfärdat den 22 augusti 1367, troligtvis i Falsterbo, listas flera klagopunkter som tyska städer riktade mot den danske kungen Valdemar Atterdag och dennes tjänstemän. En hel del av klagomålen handlade om skeppsbrutet gods som städerna förlorat i Danmark, däribland i Blekinge, när köpmännen seglat mot Kalmar.²⁶

Gårdar och byar

Att leta efter den sena järnålderns och medeltidens bebyggelse i Blekinge kan göras på flera

Fig. 15:7. Runsten från Ny Larskers kyrka på Bornholm (DR380). Inskriften lyder: "Kåp-Sven reste denna sten efter Böse, sin son, en god man som blev dräpt i kampen vid Utlängan. Herren Gud och Sankt Mikael hjälpe hans själ". Nationalmuseet, Köpenhamn.

sätt. I samband med olika markexploateringar hittas ofta boplatslämningar som ibland kan dateras till yngre järnålder och medeltid. Mer indirekta spår efter den sena järnålderns bebyggelse är de gravfält som innehåller gravformer som vid arkeologiska undersökningar visat sig innehålla föremål som kan dateras till tiden. I Blekinge är det framför allt gravfält som innehåller ett stort antal gravar av varierande gravtyper. Även ortnamnsändelser kan på språkliga grunder användas för att grovt datera när en bebyggelse tillkommit. Spåren ef-

ter medeltidens bebyggelse hittas även i eftermedeltida skriftliga källor. Exempelvis visar *Lunds stifts landebok* från 1569 alla egendomar som tillhörde sockenkyrkor och ärkestiftet i Blekinge. Information om byar, gårdar, antal brukare och vilka ägoförhållanden som rådde 1651 ges av *Decimantboken*, vilken förtecknar alla då existerande tiondegivare i länets socknar.²⁷ Men även en sådan sak som var de medeltida kyrkorna kom att lokaliseras i landskapet visar, på samma sätt som de stora gravfälten, vilka platser som var centrala för lokalsamhället under sen järnålder och medeltid.

En av de förändringar som skedde under mitten av järnåldern, var att traditionen av hur och var man begravde sina döda förändrades. Under äldre järnålder begravdes de döda ofta på mindre gravfält, eller i ensamliggande gravar, medan de under yngre järnålder oftare

begravdes på gravfält med ett stort antal gravar. I Blekinge finns ett antal sådana gravfält, där gravformer som ofyllda skeppssättningar, domarringar, ofyllda fyrsidiga stensättningar, treuddar, runda fyllda stensättningar, högar samt resta stenar dominerar (fig. 15:8 och kap. 16). Flera av dessa gravfält har långt över 100 synliga gravar, exempelvis det stora gravfältet vid Hjortsberga kyrka. Många av dessa stora gravfält började användas redan under äldre järnålder, men under yngre järnålder kom gravläggningarna att intensifieras och koncentreras till dessa platser.²⁸ Läget för gravfälten visar indirekt vilka delar av landskapet som var bebodda vid dessa tider, för det är logiskt att tänka sig att människor bodde inte alltför långt från den plats där de begravde sina döda (fig. 15:9). Man kan också notera att de yngre järnåldersgravfälten återfinns inom det områ-

Fig. 15:8. Längs med Johannishusåsen finns en stor mängd med gravar, huvudsakligen från järnåldern. En av dem är en skeppssättning, 25 meter lång och 10 meter bred, bestående av tjugo glest liggande stora stenar (Hjortsberga 36:1). Graven kallas "Högsta domstolen" eftersom man i senare tid trodde att stenarna i graven fungerade som sittplatser för de domare som dömde vid landstinget i Blekinge, vilket under senmedeltid samlades i Hjortsberga. Foto: Martin Hansson, 2023.

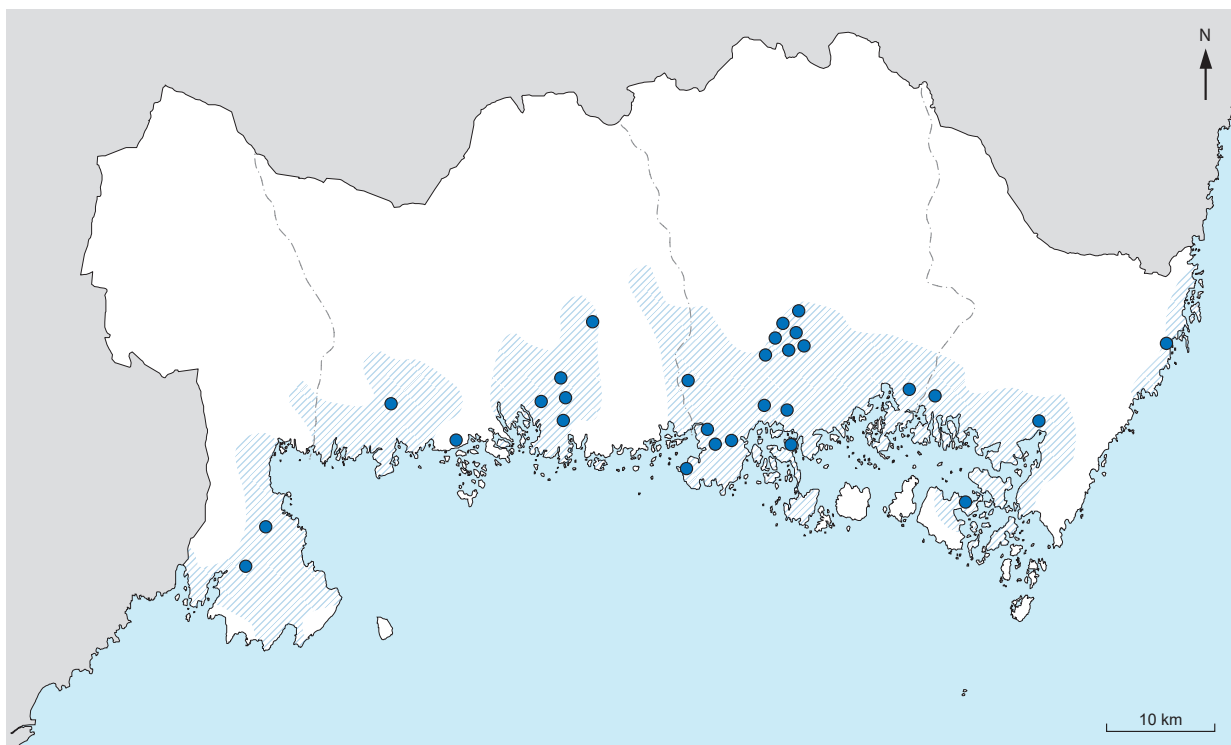

Fig. 15:9. De streckade områdena motsvarar de områden som kan tänkas ha varit bebodda under vikingatid. Här hittas fynd, gravar och ortnamn från denna tid. Punkterna motsvarar större gravfält med vikingatida gravar. Efter Svanberg 2003b, fig. 48. s. 115. Bearbetning: Martin Hansson. Karta: Henrik Pihl.

de som vid jordrevningen på 1670-talet karaktäriserades som byabygd.

I samma områden återfinns även de ortnamn som forskningen daterar till tiden före medeltid. De handlar exempelvis om ortnamn av nordisk typ som återfinns i Danelagen i England, och som därmed måste ha etablerats av de vikingar som koloniserade området under 800- och 900-talen. Hit hör gårdar och byar där ortnamnens ändelser är *-inge*, *-unga*, *-sta(d)*, *-rum*, *-torp* eller *-by*. Flera av dessa antas ha tillkommit redan före vikingatiden, exempelvis namn som slutar på *-sta(d)* i bety-

delsen 'ställe'. I Blekinge kan nämnas Edestad eller Gärestad som två exempel. Ortnamn med den här typen av efterled visar tillsammans med de stora gravfälten och en del fynd av föremål från vikingatid, att det är i byabygden som vi hittar kärnbygden i Blekinge under yngre järnålder. Andra ortnamnsändelser, såsom *-ryd*, *-måla*, *-boda*, *-bygd* eller *-hult*, berättar snarare om den medeltida kolonisationen. Ofta har dessa ortnamn en förled med ett kristet namn som Per (Peter) (jfr. Persmåla).²⁹ Den här typen av ortnamn förekommer främst i skogsbygden i landskapets norra

del, vilket understryker att denna del av landskapet utgjorde ett medeltida kolonisationsområde.³⁰ För att få mer exakt kunskap om var den sena järnålderns bebyggelse låg och hur den gestaltade sig måste vi dock vända oss till den grävande arkeologin.

Forskningen har visat att bebyggelsen under järnåldern, med intervaller på cirka 100 till 200 år, flyttade till nya lägen i landskapet inom ett avgränsat område. Även odlings- och betesmarken var delvis rörlig i inom ett sådant område.³¹ Fram emot slutet av järnåldern och under vikingatid förefaller gårdar och byar dock ha stannat allt längre på varje plats, för att så småningom under början av medeltiden sluta att flytta. Sammanställningar av undersökta boplatser från järnålder och medeltid i västra Skåne har visat att antalet gårdar i det här området växlade över tid. Antalet gårdar ökade under 400-talet, 700-talet, i perioderna 925–1000 och 1250–1300 samt efter 1500-talets mitt. Nedgångar i antalet gårdar syns bland annat under 500-talet och efter 1325. Nedgången under 500-talet och efter 1325 ska sannolikt sättas i samband med tidigare nämnda kriser i form av naturkatastrofer och pandemier, och deras påverkan på lokalsamhället. Samtidigt framträder perioden från 700 fram till ca. 1100 i västra Skåne som en huvudsakligen expansiv period då antalet gårdar ökade.³² Troligen var utvecklingen likartad i Blekinge under denna tid.

Antalet byggnader på en gård, och husens storlek räknat i areal, varierade kraftigt. Detta kan sägas avspegla gårdar där människor med olika social status bodde. Medan en normalstor gård totalt omfattade en bebyggd yta på ca 150–250 kvadratmeter, fördelat på ett antal

byggnader, kunde riktigt stora gårdar bestå av ett stort antal byggnader där enskilda byggnader omfattade flera hundra kvadratmeter och gården sammanlagt bestod av 2 000–2 500 kvadratmeter yta under tak.³³ Utformningen av gården, antalet byggnader och storleken på dessa, avspeglade således inte bara gårdens funktioner utan även invånarnas ekonomiska och sociala position i samhället.

De medeltida gårdarna innehöll ofta färre antal byggnader jämfört med de vikingatida, och konceptet att bygga långhus som brukades gemensamt av både människor och djur, som varit gällande under flera tusen år, övergavs. I stället för multifunktionella långhus bestod gårdarna nu oftare av flera mindre byggnader avsedda för specifika funktioner. Under hög- och senmedeltid organiserades bebyggelsen på den medeltida gården på slättbygden i Skåne och Danmark i en eller flera längor runt en gårdsplan.³⁴ Jämförelsevis kan vi konstatera att medeltidens gårdar generellt sett var ytmässigt mindre än de vikingatida. Kanske antyder det att antalet människor per gård minskade, möjligen en konsekvens av att de trälar som tidigare fanns på gårdarna frigivits och att familjejordbruket nu i stället blivit en viktig form av organisationsmodell för jordbruket.

Hur denna utveckling såg ut i Blekinge vet vi väldigt lite om. Antalet arkeologiska undersökningar som berört bebyggelse på landsbygden från yngre järnålder är jämfört med många andra delar av landet försvinnande få. Undersökningar av medeltida gårdar på landsbygden i Blekinge saknas i dagsläget helt och hållet. Undersökningarna i Västra Vång har visat på en ytmässigt utsträckt bebyggelse, framför allt

under yngre järnålder, men i dagsläget är det svårt att diskutera hur bebyggelsen på platsen varit strukturerad och hur den förändrats över tid (se kap. 12). Det är också oklart hur järnåldersbebyggelsen i Västra Vång relaterar till den historiskt kända byn, som ligger strax väster om den förra. Om det även fanns järnåldersbebyggelse på platsen för de historiska gårdarna i Västra Vång, eller om dessa gårdar är resultatet av en etablering på nya gårdslägen i samband med att centralplatsen i Vång förlorade sin betydelse är idag inte känt. De få undersökningar som gjorts av yngre järnåldersbebyggelse i Blekinge visar dock att bebyggelsen här hade stora paralleller med samtida bebyggelse i andra områden i Sydsandinavien.

En järnåldersgård undersöktes år 2009 strax väster om Jämjö. Här fanns stolpbyggda hus, grophus nedgrävda i marken, en järnframställningsplats samt härdar och gropar. Bebyggelsen kunde dateras till olika delar av järnåldern, den huvudsakliga fasen till folkvandringstid-vendeltid (ca 500–700-tal). Då fanns ett stolpbyggt långhus samt två grophus på platsen, där man dessutom framställde järn. I grophusen hittades vävtyngder som visade på textilproduktion, och förkolnade fröer visade att här odlats korn, råg och havre. Sannolikt ska platsen tolkas som en ensamgård där invånarna efter att ha nyttjat platsen en tid flyttade till en annan plats i närheten.³⁵

Den undersökta gården låg en bit öster om gårdslägena i Jämjö by som de framträder på en karta från 1758, och ca 150 meter väster om kyrkan i Jämjö, vilken låg på andra sidan Hammarbyån. Gården låg dock i anslutning till, eller strax söder om, gårdsläget till gård nummer

33 på kartan (fig. 15:10).³⁶ Att gården flyttade från platsen någon gång efter vendeltid kan ses som ett exempel på den omstrukturering som skedde av bebyggelsen på många platser i Sydsandinavien vid denna tid. Hypotetiskt kan vi tänka oss att gården nu flyttade närmre gårdsläget för det som senare blev gård nr 33 i Jämjö.

En samtida gård med lite annan ekonomi och funktion undersöktes i samband med E22-bygget förbi Vesan i västra Blekinge. I anslutning till den nu utdikade sjön Vesans östra strand undersöktes flera långhus och två grophus som låg direkt på den tidigare stranden. Centralt på gårdsområdet låg en större byggnad som sannolikt fungerat som båthus, ett så kallat naust (fig. 15:11). Båthuset var en avlång försänkning omgiven av parställda stolphål som burit upp ett tak. Inne i anläggningen hittades ett 30-tal uppbrutna båtnitar, som visar att en båt reparerats i huset. ¹⁴C-analyser daterade båthuset till folkvandringstid eller tidig vendeltid (500–600-tal).³⁷ En markkemisk analys av bottenlagren inne i byggnaden visade spår av tjära, vilket ytterligare stärkte tolkningen att byggnaden fungerat som båthus. När gården existerade hade Vesan kontakt med Östersjön via ett utlopp vid Norje, varför gården med båthuset låg på en skyddad plats, men där det var möjligt att snabbt kunna ta sig ut på havet.³⁸

Båthuset har kunnat hysa en båt som var uppemot tolv meter lång och drygt 2,5 meter bred. Det indikerar att det bör ha rört sig om en båt som drevs via åror och/eller ett mindre segel. Relationen mellan längd och bredd antyder att båten bör ha haft åtta årpar, med en roddare vardera. Med en rorsman bör besättningen då ha uppgått till sjutton personer.³⁹

Fig. 15:10. Karta över Jämjö 1758. Den undersökta järnåldersgården låg söder om gård 33. Delning av in-
ägor, Jämjö 1-5, 1758, av Sven Rydsten. Lantmäteristyreusens arkiv, (LMS 114-16:1).

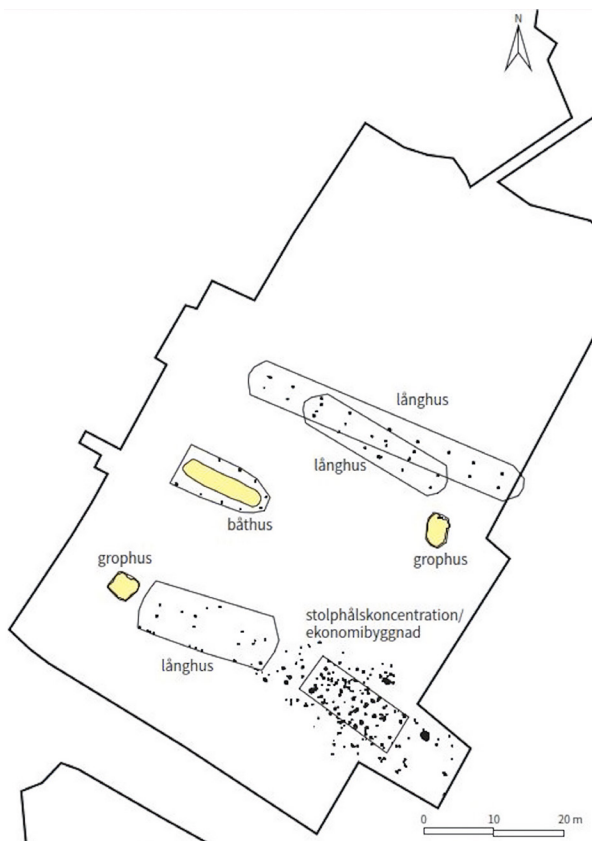

Fig. 15:11. Planritning över boplatser och båthus vid Lussabacken. Blekinge museum.

Möjligen ska gården vid Vesan ses som en plats knuten till lokala makthavare, kanske med koppling till de hövdingadömen som fanns på Listerlandet under 600-talet, vilka avspeglas i runstenar som då restes bland annat i Istaby, Gummarp och Stentoften (se kap. 18).⁴⁰

Vanligen hittas grophus, mindre byggnader med en i marken nedgrävd golvyta, som en av flera byggnader på gårdar från yngre järnåldern. Men ibland framkommer bebyggelser som endast verkar ha bestått av ett eller flera

grophus, där man inte hittar några stolpbyggda bostadshus i närheten. Detta kan så klart bero på att övriga bostadshus ligger utanför de undersökta schakten, eller att spåren efter stolparna försvunnit på grund av senare tiders markaktiviteter. Men samtidigt verkar det förekomma bebyggelse med enbart grophus. I västra Skåne försvinner den här typen av bebyggelse omkring år 1200.⁴¹

Bebyggelse med enbart spridda grophus har hittats på Listerlandet, i anslutning till byarna Mörby och Siretorp (fig. 15:12).⁴² Två av de undersökta grophusen låg intill varandra, och var ca 4 x 3 meter stora och nedgrävda upptill 0,5 meter under mark. Djurbenen från grophusen kom huvudsakligen från tamsvin och nötkodskap, men enstaka ben från hund, häst och gräsäl hittades också. Benen utgjorde rester efter mat- och slaktavfall, och eftersom många av benen kom från köttfattiga delar av djuren är det möjligt att det rörde sig om matavfall som lämnats av den grupp av människor som fick

Fig. 15:12. Lämningar efter två runda grophus undersöktes vid en arkeologisk undersökning Mörby/Siretorp 2018. Foto: Carl Persson, Blekinge museum.

de sämsta köttstyckena att äta. Kanske var det trålar.

Bland andra fynd märktes vävtyngdsfragment och en fragmentarisk benkam. Keramiken som framkom var av tydlig vikingatida karaktär. Förutom ordinär inhemsk keramik hittades även några skärvor av keramik med ursprung i området längs södra Östersjöområdet i nuvarande Tyskland och Polen. Liknande keramik hittas även i Skåne, framför allt på handelsplatser. Den dateras till tidig vikingatid, oftast till början av 800-talet. En datering till 800-talet bekräftades även av de ¹⁴C-dateringar som genomfördes.⁴³

De här grophusen tillhör sannolikt en betydligt större boplatz som funnits i området norr om dagens Siretorp. Sammanlagt har nio grophus undersökts, utspridda över ett större område. Fem av dessa har ¹⁴C-daterats till perioden från sent 600-tal till slutet av 800-talet. Utifrån påträffade lämningar och topografiska förhållanden kan ett tänkt boplatzområde ha varit åtskilliga hektar stort. Det verkar ha legat ungefär mitt emellan Siretorp och Mörby byar så som de framträder på de historiska kartorna.⁴⁴ Antingen har det rört sig om en bosättning som representerade skedet före det att de från kartorna kända byarna i området etablerades, eller så har platsen, som låg i anslutning till ett skyddat hamnläge, utgjort en form av handelsplats. Handelsplatser med grophusbebyggelse har exempelvis påträffats vid Åhus, Ystad och Löddeköpinge i Skåne. Några direkta spår efter handelsaktiviteter kunde dock inte påträffas här, även om keramiken med ursprung i norra Polen och norra Tyskland visar att här bodde människor med kontakter med fjärran land.

Stora byar och ensamma gårdar

När arkeologin i Danmark under 1960-talet började med stora yttäckande matjordsavbanningar blev det möjligt att undersöka större sammanhängande ytor. Dessa visade att det redan under järnålder fanns bebyggelser som bestod av flera närliggande gårdar vilka tolkades som byar. En vanlig definition av en by är det ska vara en agrar bebyggelse med minst två gårdar med gemensamt namn som har ett avgränsat ägoområde inom vilket de enskilda gårdarna har sina ägor både samfällt och/eller enskilt. Byn fungerade också som en social och ekonomisk enhet. På Öland visar bevarade husgrunder efter järnåldersgårdar som binds samman med stensträngar, att även gårdar som låg utspridda i landskapet förefaller ha fungerat i ett funktionellt och socialt samband. Dessa gårdar kan återfinnas med några hundra meters mellanrum, och liknar de byar med spridda gårdslägen som många gånger möter oss i de historiska kartorna från 1700- och 1800-talen. I kartorna är stensträngarna ersatta av olika typer av hägnader, men den rumsliga parallellen är tydlig.⁴⁵

Vid sidan av gårdar som förefaller ha ingått i byar, fanns också ensamgårdar redan under järnålder. Hur relationen mellan ensamgårdar och byar såg ut i detalj i Blekinge under yngre järnålder är svårt att svara på. Men genom *Decimantboken* från 1651 kan vi se var byar av olika storlek låg vid mitten av 1600-talet och i vilka delar av landskapet som ensam- och dubbelgårdar dominerade. När vi ser på *Decimantboken* måste vi betänka att den är uppställd efter begreppet *gaard* (gård) som var en beskattningsenhet. En *gaard* kunde bebos av flera brukare,

så det som i kameralt hänseende framstod som en ensamgård bestod i verkligheten ofta av två eller flera brukare. Ibland hade varje brukningsdel sin egen separata bebyggelse, men ibland delade brukarna samma tomt. Däremot verkar varje brukare ha ansvarat för sin egen åker och äng och dess avkastning, medan man gemensamt svarade för *gaardens* skyldigheter.⁴⁶

Under andra halvan av 1600-talet fanns de största byarna i Blekinge på Listerbygden och i byabygden (fig. 15:13). Här låg alla byar med mer än tio brukningsenheter. Mörrum med 39 gårdar var 1680 den största byn i Blekinge, men även Holje, Jämshög och Gränum var byar med över 30 gårdar. Även på Lister fanns flera

byar med fler än 30 gårdar. Det var i området där odlingsbetingelserna var som bäst som stora byar utvecklades. På Lister hade nästan alla byar mer än tio gårdar, medan byabygden generellt sett dominerades av byar med tiotalet gårdar. I skogsbygden bestod bebyggelserna i jämförelse sällan av mer än tre gårdar. Även i östra Blekinge var byarna små, den största byn hade här sju brukningsdelar.⁴⁷

Eftersom det finns en korrelation mellan stora byar, dvs. byar med många brukare i de äldsta jordeböckerna, och ålderdomliga ortnamnsändelser är det sannolikt att dessa bebyggelseenheter även existerade under slutet av järnåldern. Troligen bestod enheterna då av

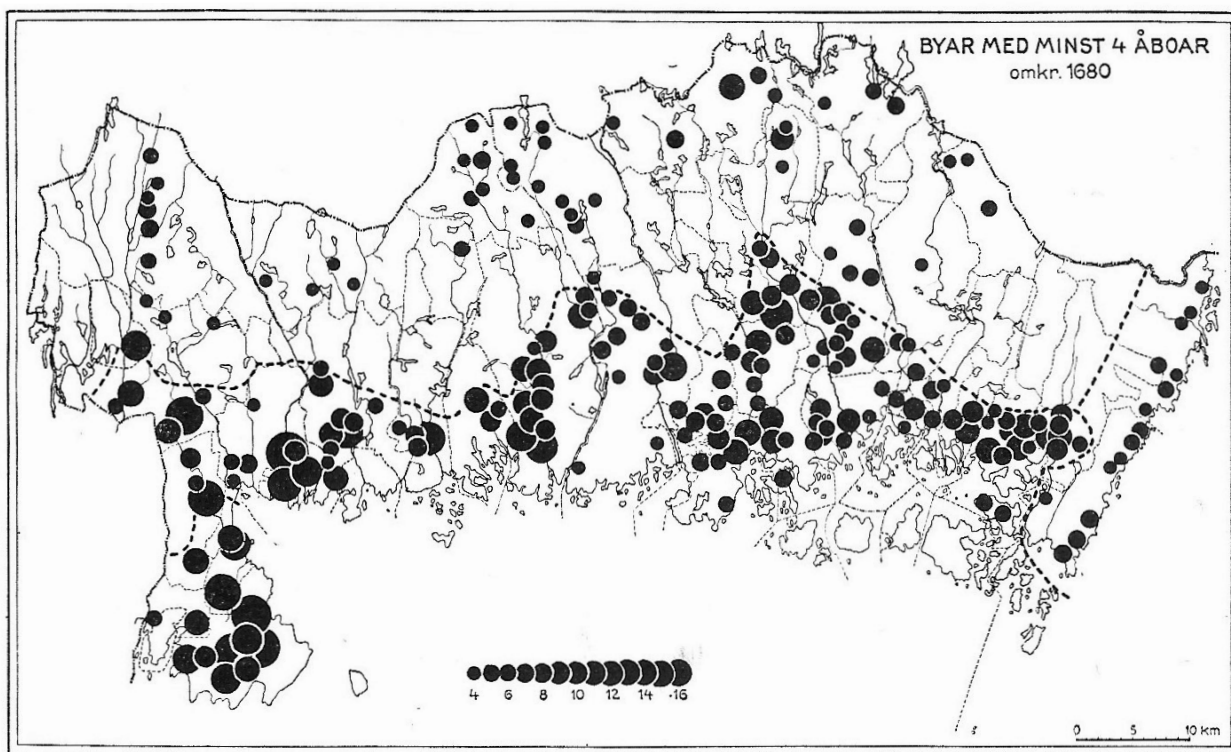

Fig. 15:13. Byar med minst fyra åboar omkring 1680. Storleken på cirlarna motsvarar antal brukare i byn. Karta ur Björnsson 1946, fig. 21, s. 122.

ett färre antal gårdar än vad som framträder i de senare jordeböckerna, men vi kan nog räkna med att de riktigt stora byarna bör ha varit byar med ett relativt stort antal brukare redan i början av medeltiden. Det framstår inte som så troligt att en by som Mörrum, som 1680 alltså hade 39 gårdar har kunnat expandera till en så stor bebyggelse under loppet av medeltiden, inte minst om man betänker att befolkningen faktiskt minskade under senmedeltiden på grund av pestepidemierna. Sannolikt var Mörrum, liksom övriga bebyggelseenheter som i det sena 1600-talets jordeböcker hade mer än tio brukningsenheter, en relativt stor by redan under vikingatiden.

Synen på skapandet av den historiska byn har under senare år nyanserats. Genom arkeologiska undersökningar av platser där gårdarna ligger på de historiska kartorna, s.k. bytomter, har man kunnat se att byarna etablerades på bytomterna vid skilda tillfällen. Medan vissa historiska byar verkar ha etablerats redan under sen vikingatid, tillkom andra först under 1100-talet, eller ännu senare. Det är tydligt att bybildningen ur kronologisk synvinkel såg olika ut i olika regioner. I Halland ses ett tydligt brott i bebyggelseutvecklingen under 1200-talet fram till 1300-talets början. Då övergavs många tidigmedeltida gårdslägen och byarna etablerades på sina historiskt kända platser.⁴⁸ Hur bybildningen gick till i Blekinge vet vi egentligen inget om. Både vid Jämjö och Siretorp låg den yngre järnålderns bebyggelse en bit ifrån de platser där de historiskt kända byarna senare etablerades. Detta skulle kunna antyda att det även i Blekinge, precis som i många andra områden, skedde en bebyggelseomflytt-

ning i övergången mellan vikingatid och medeltid. Att så kan ha varit fallet skulle inte vara osannolikt. Vi vet heller inte mycket om hur de medeltida byarna i Blekinge såg ut i detalj. De äldsta kartorna kan dock ge vissa ledtrådar. Ett exempel är byn Stora Vång (Västra Vång) i mellersta Blekinge. Här finns en karta upprättad 1688 (fig. 15:14). Kartan visar inte bara gårdarnas lägen och utbredningen av åker, äng, beteshagar, våtmarker och den trädbevuxna utmarken, utan den tillhörande beskrivningen ger också en inblick i byns ekonomi. Dessutom framträder det dåtida vägnätet, och mycket av kartans rumsliga information kan fortfarande återfinnas i dagens landskap.

Av kartan framgår att byn vid denna tid bestod av nio gårdar, av vilka en, dagens östra Vång, låg enskilt för sig i öster, medan resterande gårdar låg samlade på den plats där gårdarna återfinns än idag. Medan gårdarna låg på kanten av de höjdparter som här omger Johannishusåsen och Listerbyåns dalgång, låg åkermarken huvudsakligen i dalbotten. Gårdarna var placerade mellan åkermarken och utmarken i väster. Av kartan framgår även att utmarken var bevuxen med en del al-, bok- och björkskog, men huvudsakligen var utmarken bevuxen med eneskog, troligen resultat av ett långvarigt nyttjande och högt betestryck. Skogen användes främst till att hämta ved till byn, någon god timmerskog fanns inte på byns marker. På utmarken fanns vidare en skvaltkvarn som gårdarna i den västra byn delade på. Några fisker eller torp som tillhörde byn fanns inte, däremot hade varje gård en humlegård.

Hur bebyggelsen såg ut i detalj framgår inte, eftersom kartan bara redovisar de enskil-

15. Byar, gårdar och bebyggelse – tusen år i Blekinge (ca 600–1658)

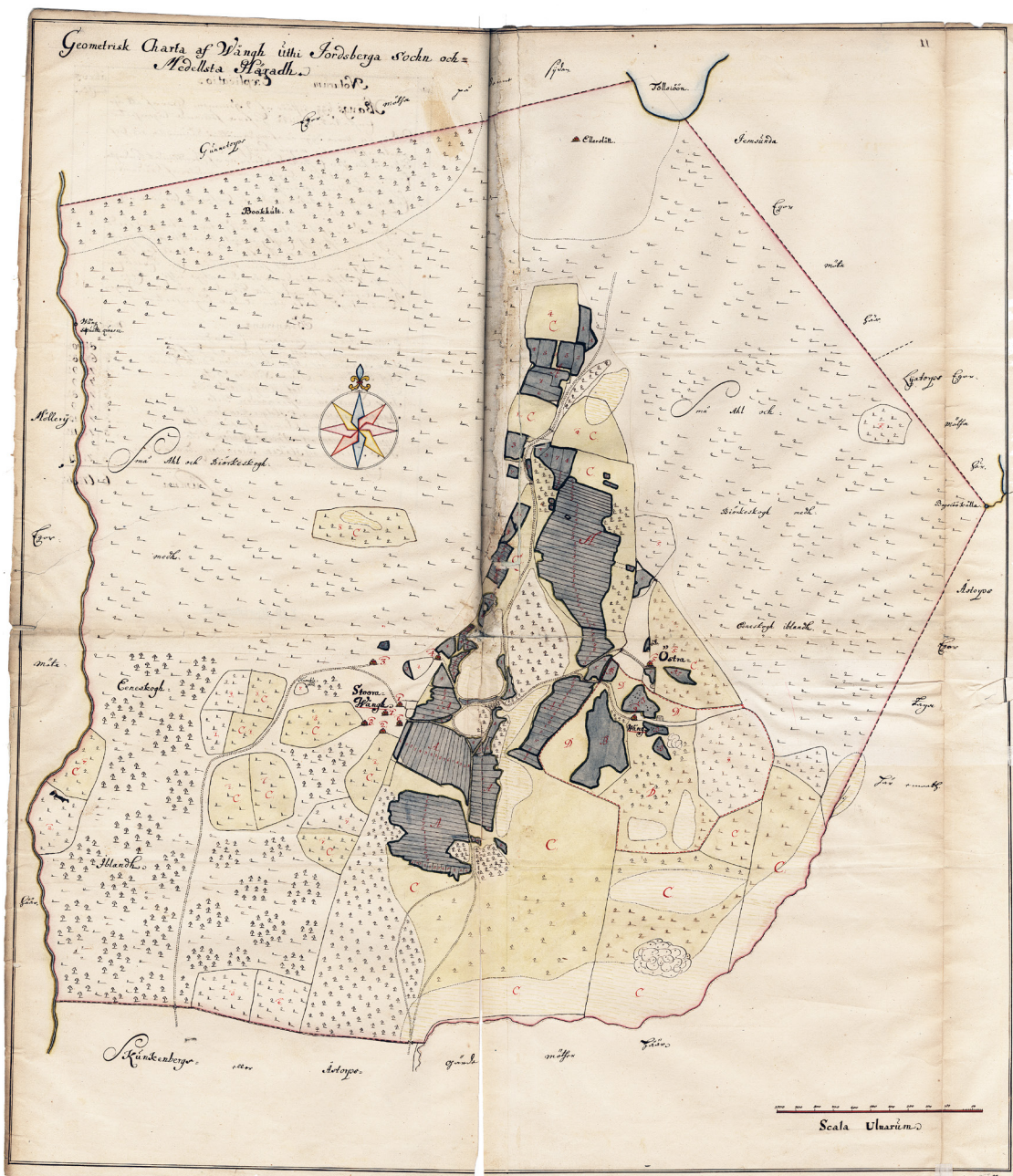

Fig. 15:14. Karta över byn Vång 1688. Läget för de nio gårdarna visas av hussymboler. Åkermarken är gråfärgad, och ängsmarken ljusgul. Vång nr 1–9, geometrisk avmätning av Peter Gedda, 1688. Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS II:11).

da gårdslägena med en hussymbol. För att få en mer detaljerad bild av bebyggelsen i Vång kan vi använda en skifteskarta från 1817 (fig. 15:15). Här kan man se hur gårdarna i Stora Vång låg samlade på samma sätt som idag och hur varje gård bestod av ett flertal byggnader av olika storlek. Vi får föreställa oss både böningshus och skilda typer av ekonomibyggnader. Enligt de äldsta danska och svenska medeltida landskapslagarna skulle husen ligga samlade inom gårdshägnen, vilket även juridiskt fredade invånarna. Gårdens böningshus, salshuset som det ofta kallades, hade flera låsbara rum, förvaringskistor, sängar och bord. Gårdens kvinnor ansvarade för nycklarna till olika låsta utrymmen. Även olika bodar, stall, fähus och lador omnämndes.⁴⁹

På kartan från 1688 var åkermarken, förutom för de åkrar som tillhörde gården Östra Vång som låg i egna skiften, indelade i nummerade tegar som visade till vilken gård de enskilda tegarna hörde. Tegskiftet var med några få undantag regelbundet, vilket betyder att tegarna låg i nummerordning, en ordning som var återkommande i all åkermark. Den regelbundna tegindelningen antyder att det måste funnits någon som kunnat förverkliga den här regelbundenheten, en makthavare i byn av någon typ. Kartan är upprättad strax efter etableringen av godset Skunckenberg, det senare Johannishus gods, men det är inte säkert att godsherren redan hunnit omstrukturera byns gårdar med tillhörande åkermark.⁵⁰ Redan i *Decimantboken* 1651 framgår att alla gårdar i Vång var taxerade som jämnstora gårdar under den danska kronan, varför det är sannolikt att den regelbundna fördelningen av jord mellan

byns gårdar redan existerade då. Kanske var det den danska kungamakten som någon gång under medeltidens lopp omstrukturerat byn. Är den bild som kartan visar resultatet av en uppsplittring av jord som en gång tillhört det gods som under järnåldern av allt att döma hade sitt centrum i Vång?

Övergivna åkermark indelad i långa smala parceller likt den på kartan över Vång hittas ibland i landskapet. Parcellindelad åkermark minner om en typ av åkerbruk där de enskilda gårdarna hade sina individuellt brukade och ägda tegar. Ofta ses den här typen av tegindelning som en konsekvens av brukningsteknik, att bonden gick med årder så långt som möjligt innan topografin tvingade honom att vända. Mellan de enskilda tegarna bildades då smala diken som fungerade som dränering av åkern. Tegarna kan också åtskiljas av smala stensträngar som skapats genom att röjningssten samlats i kanten av teger. Hur skiljet mellan tegarna utformades var oftast en konsekvens av brukningsteknik, topografi, hydrologi och jordmån. Ofta tänker man att den här typen av åkermark utvecklades under yngre järnålder eller tidig medeltid.⁵¹

Men den enskilt brukade och ägda åkermarken kunde även vara grunden för beskattning och andra avgifter. När ett skattesystem baserat på ägande av jord etablerades under medeltid, blev frågan om vilken jord som tillhörde vilken gård viktig. En avgörande faktor var här olika gränser i landskapet. Gårds-, by- och sockengränser blev viktiga, men även gränserna mellan de enskilda tegarna. Kanske är det också i ett sådant sammanhang vi ska se den parcellindelade åkermarken?

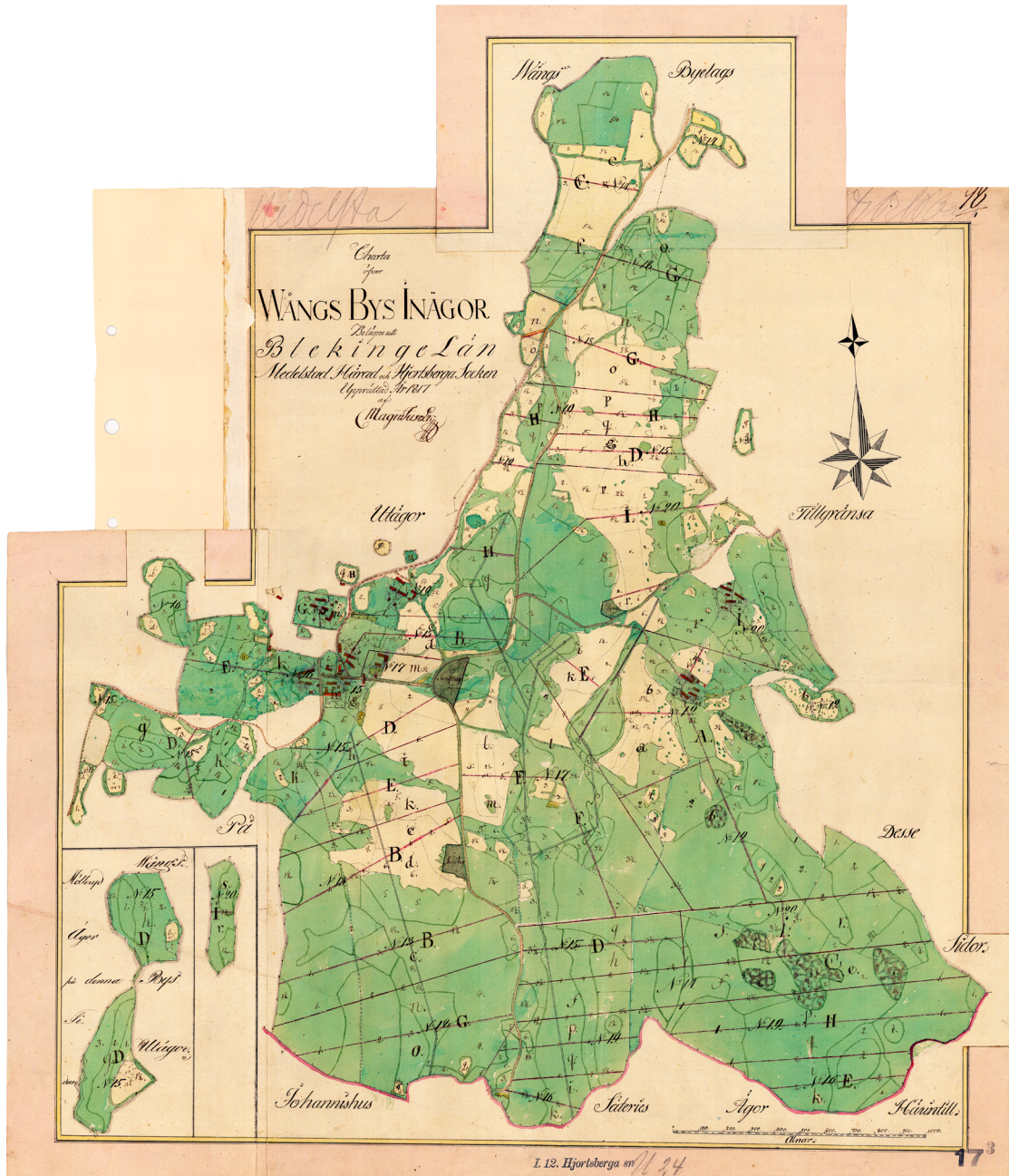

Fig. 15:15. Av storskifteskartan över Vång från 1817 framgår de enskilda gårdarna i detalj. Varje gård bestod av ett flertal byggnader. Vång nr 1–9 storskifte av Magnus Justus Ek, 1817. Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS I12-17:3).

Eftersom det som var åkermark under medeltid oftast fortfarande är åkermark, är spåren efter den här typen av tegindeldade åkerparceller vanligen bortodlade sedan länge. Det största bevarade systemet av den här typen av åkermark i Blekinge finns i Lörby skog på Listerlandet.⁵² Här kan ett 25-tal åkerparceller, 8–9 meter breda och åtskilda av stensträngar ännu ses. Riktigt hur gammalt det här åkersystemet är oklart, det ligger ca 2,5 kilometer nordost om platsen där den historiskt kända byn Lörby låg enligt storskifteskartan från 1807. På kartan anges det aktuella området där parceller ligger som "Östre Skog". Det antyder att parcellerna är medeltida eller ännu äldre. Kanske ser vi här spåren av den medeltida agrarkrisen då den fossila åkermarken kan utgöra spåren efter en övergiven gård? Skogsbygden i norra Blekinge dominerades av ensam- eller dubbelgårdar. I jämförelse med gårdarna i byabygden var ekonomin på dessa ensamgårdar betydligt mindre inriktad på åkerbruk. De historiska kartorna visar att åkermarkens omfattning var relativt obetydlig på dessa gårdar, medan ängsmark och framför allt utmarken var relativt sett betydligt mer omfattande. Det var boskapsskötseln och skogens resurser som utgjorde grunden till människors liv i skogsbygden. Ett exempel är gården Gummagölsmåla i norra delen av Ölgehult socken intill gränsen mot Småland.⁵³ Den nämns första gången år 1555 när en gränsläggningsskommision på uppdrag av den danske kungen Kristian III skulle förteckna riksgränsen mot Sverige. Gummagölsmåla betecknades som torp 1624.

Jordrevningen 1671 berättade att Sigfrid i Gummagölsmåla brukade gården tillsammans

med sonen Per. Gården var då ett kronohemman, vilket innebar att Sigfrid, precis som de flesta andra i skogsbygden, formellt brukade kungens mark. Skogsbyggderna nybyggen togs under medeltiden upp på kronans allmänningsmark varför bonden blev kronans arrendator. På gården fanns två kor, två ungnöt, ett par oxar, två hästar, åtta får och tio getter. Fiskevatten fanns i sjöarna och det fanns både ollonskog för uppfödning av svin, skog med byggnadstimmer och surskog (på sank mark växande småskog av obetydligt värde) som kunde användas för vedtäkt. Medan åkern var rätt obetydlig är det tydligt att för Sigfrid och Per var skogens och utmarkens resurser av stor betydelse.

Jordäggande och ägostruktur

Hur jordägandet såg ut i detalj i Blekinge under medeltiden är oklart. Bortsett från enstaka diplom som omtalar att exempelvis kungamakten donerade en del gårdar i Blekinge till någon kyrklig institution, eller enstaka gods-transaktioner som involverade det världsliga frälset, är det först under 1600-talet vi genom olika jordeböcker kan få en uppfattning om hur jordägandet i stort såg ut.

Runt år 1660 fanns det ca 2 000 bebyggelseenheter i Blekinge, huvuddelen av dessa taxerades till hela gårdar, andra till halva eller ännu mindre delar av en full gård.⁵⁴ Ungefär två tredjedelar av gårdarna i Blekinge brukades av kronans landbor, var femte gård av en självägande bonde, och knappt var sjätte gård av en landbo till frälset. En landbo var en bonde som brukade en annan markägares jord som arrendator.

I vilken mån dessa ägoförhållanden även är representativa för medeltiden är naturligtvis svårt att svara på. Den största kända förändringen som skett sedan medeltidens slut fram till dess att detta källmaterial kom till, var den danska kronans övertagande av kyrkans egendomar i samband med reformationen under 1500-talet. En del av dessa tidigare kyrkliga ägor delades dessutom ut till adeln. Hur stor del av gårdarna som tidigare hade kyrkliga ägare är oklart, men i Sölvesborgs länsräkenskaper från åren 1615–1616 omtalas ”Elleholms län”, vilket bör ha motsvarat det tidigare biskopsgodset i Blekinge, eller åtminstone delar av detta. Länet omfattade ungefär 150 gårdar, varav runt 100 låg i Listers härad, ett trettiotal i Västra härad och närmare tjugo i Medelstad härad. Från Elleholm administrerades ärkestiftets gods i Blekinge.⁵⁵ Vid sidan om biskopen ägde även andra kyrkliga institutioner, som kloster och sockenkyrkor, jord, men sammantaget var kyrkogodset i Blekinge troligen inte särdeles omfattande under medeltiden.

Under 1600-talet framstår i stället den danska kronan som den dominerande jordägaren i Blekinge, och detsamma gällde sannolikt även under medeltiden. Varken det världsliga eller andliga frälset ägde speciellt mycket jord i landskapet. Mest frälsejord fanns i Mjällby, Gammalstorp, Asarum, Hoby, Ronneby och Förkärla socknar. Starkast ställning hade frälset i Mjällby och Asarums socknar. Så gott som hela skogsbygden bestod av kronojord, en följd av att kolonisationen under medeltid här skedde på kronans allmänningsjordar (se kap. 18).⁵⁶

Havet som resurs

Havet och dess resurser har alltid varit viktiga för människors försörjning i ett landskap som Blekinge. Till skillnad från senare tiders yrkesfiskare som fiskar året om, var det medeltida fisket säsongmässigt. Det var fastlandets och de större öarnas bondebefolkning som under sommarhalvåret drygade ut sina inkomster genom att fiska.⁵⁷ Spåren efter fiske syns på flera sätt, genom arkeologiska fynd av fiskeredskap och fiskben, som spår av fasta fiskeanläggningar i vikar och på sjöbottnar, som vrak av fiskefartyg och som övergivna hamnanläggningar för att nämna några. De arkeologiska undersökningarna i Norje Sunnansund visade vilken oerhörd betydelse fisket hade för stenålderns blekingar, men när det gäller järnålder har vi idag rätt begränsad kunskap om fiskets inriktning. Det är först från medeltid vi kan säga något om vad som faktiskt fiskades.

Ett förhållandevis omfattande fiskbensmaterial påträffades 2013 i samband med en undersökning i kvarteret Zebran i Sölvesborg. Här fanns ett större avfallslager som sannolikt härstammade från en gård som legat i närheten. Dateringen visade att detta var en gård som troligen föregick den senare stadsetableringen av Sölvesborg.⁵⁸ Gårdens matavfall hade kastats ut i strandkanten, någon gång mot 1200-talets slut. Fiskbenen visade att flera fiskarter stått på menyn. Framför allt har torsk, sill, abborre, gädda och ål i stor omfattning stått på menyn. Det här var fisk som troligen fångats i Sölvesborgsviken eller strax utanför denna, säkerligen som en form av husbehovsfiske.

Rent generellt fick fisket ett stort uppsving under medeltiden. Kristnandet innebar att re-

ligiösa fasteperioder, då man inte fick äta ägg, kött eller mjölkprodukter, blev regelbundet återkommande och en del av det kristna levnadssättet. På fredagar skulle man fasta, gärna även på onsdagar och lördagar samt sex veckor innan påsk och fyra veckor innan jul. Fisk var dock tillåtet att äta under fastan.⁵⁹ Kyrkans regler omkring fasta bidrog till att skapa en enorm efterfrågan på fisk, och under medeltiden uppstod stora marknader för fisk. Mest känd i Norden var den så kallade Skånemarknaden vid Skanör och Falsterbo. Från slutet av 1100-talet och framåt samlades här tusentals människor återkommande under tidig höst (augusti till oktober), alltifrån lokala bönder och borgare från skånska och danska städer som fiskade och arbetade med att tillreda fisken, till köpmän från städer i Tyskland och Flandern som köpte den saltade fisken, framför allt sill, och exporterade den vidare ut i Europa. Eftersom så många människor var samlade utvecklades Skånemarknaden även till en allmän varumarknad där allsköns varor såldes och köptes i de små stadssamhällen som kom att växa fram. För att kontrollera, och även profitera på verksamheten, lät den danska kungen uppföra borgar, först i Skanör och lite senare i Falsterbo.⁶⁰

Trots fiskets betydelse under medeltiden är det en rätt frånvarande aktivitet i skriftligt källmaterial från Blekinge. *Lund stifts landebok* från 1569 har endast få uppgifter om fiske. Från Hällaryds, Åryds och Listerby socknar omtalas att några öar lämnar smör eller fisk i tionde. I Lösen och Augerum socknar lämnade några öar sammanlagt 1 100 fisk i tionde. Jordrevningsprotokollen från 1671 anger att ålfisken förekom längs kusten, att lax fiskades i Mör-

rum- och Lyckebyåarna och att sill och torsk fångades längs med hela Blekingekusten.⁶¹

En karaktäristisk lämning efter verksamheten på Skånemarknaden är så kallade lerbottnar, som sammantaget hittats i tusentals, framför allt i Skanör och Falsterbo, men även i andra städer längs den skånska kusten, som Malmö, Ystad och Simrishamn för att nämna några. Lerbottnar är grunda rundovalar eller rektangulära gropar, en till tre meter långa och en till två meter breda, där botten, som namnet antyder, klätts med ett tunt lager lera. Vad de här anläggningarna använts till har länge diskuterats och ett flertal tolkningsförslag har framförts; hyddbottnar, förvaring av sill, beredning av fisken, förvaring av fiskrens eller framställning av fiskolja. Leran i lerbottnarna är ofta grov och botten faller lätt isär, varför de verkar opraktiska som hyddbottnar. I samband med en undersökning av lerbottnar i Malmö år 2004 visade analyser att leran var vattengenomsläpplig, vilket starkt talar emot hypoteserna om att de använts som någon form av behållare för framställning av sillolja eller annan flytande vätska. Däremot hittades sillben och avtryck av hela sillar i leran, varför de flesta idag är överens om att lerbottnarna måste använts för beredning av fisken.⁶²

Lerbottnar dateras ofta till perioden ca. 1150–1300 och återfinns vanligen i de skånska kuststädernas äldsta kulturlager. Flera städer verkar ha börjat som en form av säsongsmässiga fiskelägen, vilket understryker fiskets betydelse för medeltidens människor. Lerbottnar finns inte bara i Skåne, utan har även hittats i danska städer längs Öresund, vid Kyrkhamn på Öland, men också i Blekinge. Lerbottnar påträff-

fades i Ronneby i samband med en arkeologisk undersökning av kvarteret Ernst i slutet av 1970-talet, där åtta lerbottnar hittades. De ska troligen dateras till 1200-talet.⁶³ Även i Avaskär har ett mindre antal lerbottnar påträffats, dels inom det medeltida stadsområdet, dels på ön Mölleskär som ligger ungefär 500 meter öster om stadsområdet. En av lerbottnarna på Mölleskär är daterad till perioden 1100–1370.⁶⁴ Än så länge är dock inga fynd av lerbottnar från de andra städerna i Blekinge kända, men det är inte osannolikt att de kan ha funnits även här.

Idag är det laxfisket i Mörrum som fiskeintresserade i första hand förknippar med Blekinge. Under våren vandrar lax och havsöring till det vattendrag där de föddes för att leka. I samband med detta har människor under alla tider haft möjlighet att fånga dem (fig. 15:16). Laxfisket i Mörrum omtalas första gången i den danske kung Valdemars jordebok från år 1231. I Västra härad i Blekinge låg det ordinarie kungalevet, kungsgården, i Hoby, medan det fanns ett extra i Mörrum, vilket kopplats ihop med laxfisket på platsen (se kap. 18). Redan vid denna tid var laxfisket av stor betydelse. Laxfisket omnämns även i ett diplom från 1333, då kung Magnus Eriksson av Sverige, som vid denna tid regerade även i Skånelanden, överlät inkomsterna från laxfisket i Mörrum till fru Else Pedersdatter, änka efter marsken Ludvig Albertsen, som pant för den skuld som kungen hade till den då döde marsken.⁶⁵

Byn Mörrum låg väster om ån, men sockenkyrkan låg och ligger öster om ån, egentligen på byn Hästaryds ägor. År 1182 donerade den danske biskopen Valdemar av Slesvig en mängd gods till det nyligen instiftade klostret i

Vä, däribland ett antal gårdar i Blekinge. En av dessa *Hesleteruth*, har varit svår att lokalisera, men är möjligen identisk med Hästaryd.⁶⁶ Om så är fallet visar det att den danska överheten redan på 1180-talet fått kontroll över mark i anslutning till laxfisket, och då kunnat donera åtminstone delar av denna mark till klostret i Vä. Vikten av att ha kontroll över fisket och rättigheterna till att anlägga fasta fisken och andra anläggningar i ån var stor, vilket visar dess värde i dåtidens samhälle. Det framgår inte minst i samband med tvister mellan kungamakten, ärkesätet och bönderna i trakten.

År 1529 skedde ett sabotage mot ärkestiftets laxgård i Mörrumsån. Staden Elleholm vid åns utlopp fungerade som centrum för ärkestiftets egendomar i Blekinge. Läget på en ö i ån gjorde att stiftet hade rättigheter att bevaka och rätt att fiska.⁶⁷ Ett antal bönder både från närområdet och från andra delar av häradet pekades ut som skyldiga till att ha rivit 60 ”grindar” som spärrade åfåran. Orsakerna bakom sabotaget är okända, och eftersom bönderna vägrade infinna sig vid tinget återfinns inte deras utsaga i någon bevarad källa. De dömdes dock till böter och riktigt hur det gick för de inblandade i slutänden är inte klarlagt. Att flera bönder var inblandade visar att det måste ha varit en kollektivt planerad aktion, som från böndernas sida ansågs väl motiverad. Möjligen menade bönderna att biskopens laxgård spärrade den så kallade kungsådran, den del av ett strömmande vattendrag som måste vara fri för att möjliggöra att fisk skulle kunna vandra och att båttransporter ska kunna utföras obehindrat. I svenska landskapslagar är denna princip tydlig, medan den är mer oklar i äldre dansk lagstift-

Fig. 15:16. Laxfiske med håv i Mörrumsån, vid Kungsbron i Mörrum. Foto: Barbro Lidström. Blekinge museum (BLM BLI 02).

ning. Där omtalas att markägaren kunde spärra ett vattendrag om denne ägde mark på ömse sidor. Kanske låg skilda syn på sedvanor och regler bakom aktionen. Konflikten visar dock hur viktigt laxfisket i Mörrum var för både lokalbefolkningens och överhetens ekonomi.⁶⁸

I Blekinge finns också andra spår efter medeltidens fiske. På flera öar i skärgården finns så kallade tomtningar, rester efter det som ursprungligen varit strandbundna mindre bygg-

nader, ofta 10–20 kvadratmeter stora. Av dessa byggnader återstår idag bara de stenvallar på vilka husens tak- och väggkonstruktioner vilat. I anslutning till tomtningarna hittas även båt-länningar, landningsplatser för mindre båtar, och gistgårdar, platser där fiskarna torkat nät på träställningar. Tomtningarna ligger nästan uteslutande i skyddade lägen för sjö och vind. Tomtningar förekommer ofta i grupper, man får nästan bilden av små övergivna fiskelägen,

och förutom i Blekinge finns det liknande anläggningar i skärgården längs den svenska ostkusten.⁶⁹

Stora grupper av tomtningar, sammanlagt är mer än hundra kända, återfinns både i Blekinges östra och västra skärgård. Den största koncentrationen, med ett 30-tal grunder, finns på Flakaskär i Torhamns skärgård. Redan 1892–1893 genomfördes en undersökning i fem av grunderna. Då det ska ha framkommit glaserad keramik bör dateringen av dessa ligga i medeltid.⁷⁰ Båtkåsar ligger dock idag uppe på land, en bra bit från vattnet, och det skulle krävas drygt en meter högre vattenstånd jämfört med idag för att man skulle kunna angöra dem med mindre båtar. Detta skulle motsvara den vattenyta som fanns under vikingatid/tidig medeltid, varför de här tomtningarna till viss del säkerligen kan ha anlagts och använts redan i vikingatid. Vid en undersökning av en tomtning på ön Inlängan i östra skärgården framkom vikingatida keramik, även om det är oklart om keramiken kom från själva tomtningen, eller det kulturlager på vilket denna var anlagd. Att det förekom mycket aktiviteter i östra skärgården visas även av det mystiska fyndet av fragmenterade vikingatida silvermynt från tidigt 900-tal, brynen och vapendelar som nyligen undersökts på Öppenskär (se kap. 20).⁷¹

På ön Pilkaholmen, idag en del av den större ön Saltärna i Ronnebys skärgård, finns ca 25 tomtningar och tio båtlänningar, av vilka två tomtningar och två båtlänningar undersöktes 1972. Tomtningarna ligger på östra sidan av Pilkaholmen vid ett sund som tidigare skilde Pilkaholmen från Saltärna (fig. 15:17). Det här

sundet skapade en skyddad hamn för mindre båtar. Tomtningarna är från 6 x 5 till 10 x 7 meter stora och har vanligen sidor uppbyggda av stenar som är lagda i två till tre skift. Ofta har man utnyttjat naturliga block i terrängen som en del av väggarna. De flesta ligger orienterade med öppningen mot stranden och båtkåsarna, som ligger på rad på strandplanen längs den idag uppgrundade viken, ca 0,5 meter över dagens vattennivå. Kåsarna är omkring 5–6 meter långa och 1–2 meter breda och avgränsas av uteroderade stenarmar. Storleken avslöjar att de båtar som nyttjats har varit 5–6 meter långa och säkerligen liknat senare tiders Blekingsekor. Eftersom de ligger lite lägre än motsvarande kåsar på Flakaskär, är de sannolikt yngre än dessa och troligen medeltida.⁷²

Av allt att döma har tomtningarna använts som bostäder under kortare perioder i samband med ett säsongsmässigt fiske, framför allt under sommarhalvåret. De små husen, som antagligen haft ett enkelt sadeltak som burits av stenväggarna, har både använts som bostäder och fungerat som förråd för redskap och fångst. Ibland innehåller byggnaderna mer än ett rum, ibland syns att ett rum innehållit en eldstad och troligen fungerat som bostadsrum. De tomtningar som undersöktes på Pilkaholmen kan utifrån keramikfynd dateras från 1300-talets början fram till tiden runt år 1600 (fig. 15:18). Fynd av en fiskekrok och sänkstenar till fiskenät visar att man här hållit på med fiske, vilket kanske inte var så oväntat. Men även jakt på sjöfågel och säl har antagligen förekommit.

Det verkar således som om tomtningarna började anläggas redan i sen vikingatid och se-

Fig. 15:17. Tomtning på Pilkaholmen. Foto: Thomas Persson, Ronneby, 1972. Blekinge museum (BLM D 2006 019 11).

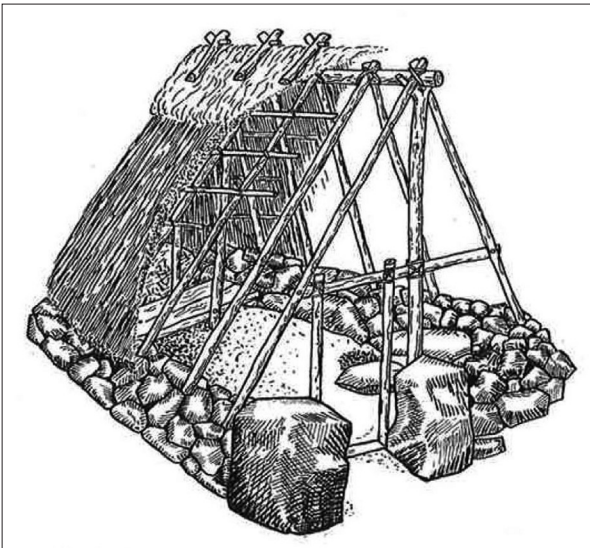

Fig. 15:18. Rekonstruktion av hur hyddorna på Pilkaholmen kan ha sett ut. Efter Atterman 1980. Blekinge museum.

dan användes fram i 1600-talet då de övergavs. Det var också under 1600-talet som mer permanenta fiskelägen vid kusten växte fram, platser där befolkningen verkar ha bedrivit fiske året runt, och haft detta som huvudsaklig inkomstkälla. Ett av de äldsta kända fiskelägena fanns på Hanö. Det omnämns i en seglingsbeskrivning över Östersjön från 1644 och är markerat på Petter Geddas sjöatlas över Blekinge från 1693. De permanenta fiskelägen som låg längs Blekingekusten är sannolikt alla tillkomna först efter medeltiden.⁷³ Innan dess var det snarare kustbygdens och skärgårdens bönder som stod för fiskandet. Precis som skogens resurser var en del av böndernas ekonomi i skogsbygden, var havets resurser och möjligheter en del av kustböndernas ekonomi under medeltiden.

Sannolikt var det inte bara bönderna från Saltärna som använde fiskehyddorna på Pilkaholmen, utan vi får tänka oss att även fastlandets bönder, och närliggande städers borgare, drygade ut sina inkomster genom att fiska. En annan grupp som säkert utgjorde en stor grupp av fiskarna var de obesuttna som fanns på gårdar och i byar. Under vår, sommar och höst var fisket ett sätt för denna grupp att aktivt bidra till gårdarnas försörjning.⁷⁴ Under hela medeltiden var fisk en stapelvara på matbordet och fisket fungerade säkert både för husbehov, som i fallet med Sölvesborg ovan, och för avsalu. En bevarad räkenskapsbok från ärkebiskopens borg i Åhus, från åren 1532–1533, ger en viss uppfattning om omfattningen av kustfisket. 12 000 spidfisk (torkad fisk, oftast torsk), fjorton tunnor lax, en tunna öring och två tunnor gäddor sändes från Blekinge till ärkebiskopens residens i Lund under dessa år.⁷⁵ Den sammanlagda fångsten av fisk i Blekinge måste ha varit många gånger större och av oerhört stor betydelse.

Skogens resurser

För skogsbygdens människor var skogen en motsvarande källa till arbetsmöjligheter och inkomster. Skogen gav ved, byggnadstimmer och råvaror för framställning av träkol, tjära, beck och pottaska. I skogen hämtades även material till hägnader och annat som var avgörande för jordbruket. Dessutom kunde skogen fungera som betesmark för djuren och skogen var också hemvist vilt lämpliga för jakt, även om jakt omfattades olika typer av regler. Hur omfattande nyttjandet av skogen var i äldre tid är svårt att avgöra, men risken är nog snarare att vi underskattar än överskattar dess betydelse.

Nyttjandet av skogen som resurs kom att accelerera under loppet av medeltid och början av tidigmodern tid i samband med den alltmer ökande handeln. Skogen var inte bara viktig i lokalsamhället. För det danska riket, som till stora delar var skogfattigt, var Skånes, Blekinges och Hallands skogsbygder mycket betydelsefulla. Först efter medeltiden får vi genom olika skriftliga källor inblick i skogens betydelse för människorna i Blekinge. Under 1600-talet exporterades stora mängder med skogsprodukter från de blekingska städerna, och det gick skutor med ved från hamnarna i Blekinge framför allt till de syddanska öarna och Köpenhamn. Till viss del avspeglar nog dessa källor även äldre medeltida förhållanden. År 1460 fick exempelvis ärkebiskopens fogde på borgen i Elleholm i uppdrag att förse ärkebiskopens skeppsbyggare med skeppbyggnadstimmer, tjära och andra förnödenheter.⁷⁶

Skogens betydelse avspeglas även av att rätten att nyttja skogen kom att regleras i de medeltida landskapslagarna. Av Skånelagen framgår att det fanns två typer av skog, dels privatägd skog, dels allmanningsskog. Medan den förstnämnda kategorien sannolikt var ovanlig och gällde skog tillhörig enskilda magnater, var allmanningsskogen vanligare. Allmänningsskog kunde tillhöra byn eller häradet, och dess resurser fick brukas gemensamt av byns eller häradets bönder. Med hänvisning till den romerska rätten hävdade även kungamakten rätten till allmänningarna, enligt principen att det som ingen äger tillhör kungen. När det gällde allmanningsskogarna hade dock bönderna rätt att bruka skogen; rätt att hämta ved, timmer, till lövtäkt, jakt med snaror och fällor

samt rätt att låta sina djur beta i skogen. Däremot hävdade kungen äganderätt till jorden, så tog man upp en gård på allmänningsmark blev man kronobonde.⁷⁷

En annan typ av resurs som fanns i skogsbygden var myr- och sjömalm, som genom kemiska processer ständigt nybildas i våtmarker och sjöar. Den här malmen utgjorde grunden för framställning av järn, en process som startade redan före Kristi födelse. Den typ av järnhantering som bedrevs under järnålder och medeltid i Sydsverige brukar kallas för blästbruk, och ska skiljas från det masugnsframställda järn som tillverkades i Bergslagen så tidigt som i slutet av 1100-talet. Lämningarna efter det sydsvenska blästbruket är rikligt företrätt i landskapet, inte minst i Småland och i norra Skånes och Blekinges skogsbygder genom de slagghvarp, högar med järnslag, som är spår efter de första stegen i framställningsprocessen.⁷⁸

Att döma av mängden slagghvarp i de småländska skogarna och de dateringar som gjorts av dessa, verkar det som om produktionen där intensifierades i början av medeltid. Under järnålder förefaller järnframställningen ha varit koncentrerad till kärnbygderna för att under medeltid expandera ut i tidigare obebyggda områden. I östra Småland, i gränstrakterna mellan Möre och Varend, finns den största koncentrationen av blästbruksplatser i hela norra Europa. De undersökningar som gjorts där visar att produktionen i området startade i vikingatid och pågick fram till 1500-talet, med en topp under 1200- och 1300-talen. I denna del av Småland verkar järnhanteringen ha bedrivits som en utmarksnäring långt från går-

darna. Mängden slagghvarp tyder på en mycket omfattande verksamhet som troligen engagerat större delen av befolkningen i området. Under järnåldern verkar järnframställningen snarare ha skett hemma på gården.⁷⁹

I Blekinges skogsbygder finns ett 40-tal registrerade slagghvarp, men nästan inga av dessa är arkeologiskt undersökta varför deras datering oftast är okänd. Samtidigt är mörkertalet stort, slagghvarp är svårupptäckta och hittas vanligen först när de blivit skadade, exempelvis överkörda av en skogsmaskin. Det riktiga antalet är säkerligen mångdubbelt större. Endast ett slagghvarp i Blekinge, i Hillerslätt i Hjortsberga socken, är hittills arkeologiskt undersökt.⁸⁰ Själva slagghvarpen, som bestod av större och mindre stycken av järnslag, var ca 8 meter i diameter och 0,6 meter hög och låg i anslutning till en jordfast sten. En ¹⁴C-analys av träkol från slaggen visade att järnframställningen på platsen skedde under 1200-talet.⁸¹

Precis som för de flesta skånska och småländska slagghvarp med datering till medeltid, låg även varpen i Hillerslätt på utmarken, närmare en kilometer från gårdslägena i Hillerslätt. Sannolikt är det även så i Blekinge att järnframställningen under medeltid flyttade ut på utmarken, medan den under järnålder skedde i närhet av gården och snarast hade karaktär av husbehovstillverkning.⁸²

Under medeltid finns också belägg för att järn var en exportvara från Blekinge även om verksamheten sannolikt var rätt småskalig i jämförelse med den som ägde rum i Möre. I ett bevarat utdrag ur den danska staden Flensburgs stadsrätt, som behandlar handel, sjöfart och tull, daterad till tiden omkring

1300 och utställd av hertig Valdemar IV av Slesvig, omtalas både ”Kalmars järn” och ”Blekungs järn”.⁸³ Tullen på de båda sorternas järn var likvärdig, varför kvaliteten verkar ha varit densamma. Detta järn exporterades via Kalmar och hamnar i Blekinge, kanske framför allt Ronneby, som var den ledande staden i landskapet vid denna tid. Det här järnet hade sannolikt framställts i hamnstädernas uppland, i gränstrakterna mellan Varend, Blekinge och Möre.

Däremot bearbetades järn även under medeltiden i anslutningen till gårdarna. Ett exempel kan nämnas från Västra Vång, där man i samband med nedläggning av elledningar genom byn påträffade ett upptill en meter tjockt lager med kol, sot, förslaggad lera och järnslag. Även en del smidda järnföremål hittades. ¹⁴C-analyser av träkol visade dateringar till 1300- och 1400-tal och analyser av slagg visade att lämningen bör ha utgjort en ässja i en smedja i byn.⁸⁴ Sannolikt har det här varit en smedja där bönderna i byn tillverkade och reparerade de verktyg och andra föremål i järn som behövdes i jordbruket. Bland de föremål som låg i sotlagret fanns en liten yxa och en fragmentarisk hästsko. Vi kan dock misstänka att råvaran, järnet som användes i smedjan, framställts vid en järnframställningsplats som den i Hillerslätt.

I norra Skåne har järnframställningen setts som en bakgrund till kolonisationen av området. Här verkar järnproduktionen ha tagit fart under 1200-talet för att ha avtagit under 1600-talet i samband med att Skånelanden övergick till Sverige. Vissa forskare har menat att järnet var av stor betydelse för den med-

eltida kolonisationen i området. Den danska kungamakten traktade efter järnet och införde ett järnskattesystem redan under 1200-talet. Skogsbönderna fick lämna delar av det järn de framställde i skatt, något som är synligt under i källor från 1400-talet. Ännu in i sent 1500-tal skattade exempelvis Vittsjö socken delvis i järn. Ett utslag av detta kungliga intresse var byggandet av mindre borganläggningar eller skattelador som fungerade som kungamaktens stödjepunkter.⁸⁵ Andra forskare har snarare betonat att även om järnproduktionen var intressant för kungamakten, hade denna inga möjligheter att direkt kontrollera produktionen, utan försökte snarare profitera på en verksamhet som bedrevs av skogsbönderna. Först under 1400-talets mitt blir en kunglig närvaro påtaglig i norra Skåne genom införandet av det så kallade ”kronolänet”, ett förvaltningslän av gårdar i skogsbygden, varav ett stort antal hyser omfattande slagghvarp inom ägor. Även rörande den medeltida järnframställningen i sydvästra Småland har bondekollektivets betydelse för järnframställningen betonats.⁸⁶

För Blekinges del är järnframställningen inte särskilt väl studerad. Som nämnts kan man se två kronologiska huvudperioder, järnålder och medeltid. Under järnåldern förefaller det i dagsläget som att utvinning och bearbetning av järn var knutet till den förhistoriska bybygden och verksamheten nära kopplad till gårdsplatserna. Den förhistoriska järnframställningen var rätt liten och verkar ha framställts av råvaror som låg nära bebyggelsen. Under medeltiden expanderade verksamheten även i Blekinge och framställning av järn blev del av skogsbygdens ekonomi. Precis som i

Småland förefaller det mest troligt att detta var en verksamhet som sköttes av bönderna som koloniserade skogsbygden.⁸⁷ Om den danska kungamakten även i Blekinge krävde järns katt av skogsbygdens bönder är inte känt.

Ska man döma av de tullräkenskaper som är bevarade från städer och mindre hamnar i Blekinge från första hälften av 1600-talet, var järnets tid som exportvara då över. Medan det i stället framför allt var ved och andra skogsprodukter, tillsammans med hästar och nöt som fanns på de fartyg som lämnade hamnarna i Blekinge, saknas järnet i detta sammanhang.⁸⁸ Handlingarna är inte fullständiga, helt kan vi inte utesluta att några tackor järn kan ha ingått i lasten, men under 1600-talet blir den här formen av järnframställning i Sydsverige utkonkurrerad av järn från bruken i Bergslagen.

Avslutning

Under de tusen år som denna text behandlat hände mycket i det blekingska kulturlandskapet. Det var först på 800-talet som namnet Blekinge första gången uppträdde i källorna. Att döma av de skriftliga källorna var dock Blekinge ingen central del av det danska rike som växte fram. Som landskap kom Blekinge dessutom att växla i utbredning, och det var först under 1600-talet som Blekinge fick den omfattning det har idag. Under hela medeltiden räknades Lister exempelvis som ett eget landskap i Danmark.

Kunskapen om just den blekingska bebyggelsehistorien är inte alltid lätt att greppa, källmaterialet är många gånger magert. Men vi kan utgå från att bebyggelseutvecklingen i stora drag var likartad den i andra delar av Syd-

skandinavien. Antalet gårdar ökade och byarna växte i storlek, inte minst under vikingatid och tidig medeltid, men utvecklingen var inte linjär. Även i Blekinge skedde säkerligen bakslag, både under 500-talet och 1300- och 1400-talen, då naturkatastrofer och pandemier kraftigt påverkade samhället. Genom spridningen av den yngre järnålderns gravfält och ortnamnens ändelser framträder ändå den så kallade byabygden som Blekinges kärnbygd. Det var i dessa delar av landskapet som de största byarna växte fram och det var här landskapets kyrkor kom att byggas. Det var även genom byabygden som den gamla kustlandsvägen sträckte sig och band samman de olika bygderna. Samtidigt ska man inte glömma bort vikten av transporter både över havet och längs med kusten. I ett kustlandskap är vattenvägen alltid närvarande.

Blekinge utgjorde under den här tiden inte någon kornbod, det var inte ett område som producerade ett stort överskott av jordbruksprodukter. Blekingarnas ekonomi vilade snarare på flera ben. Vid sidan om jordbruket var boskapsskötsel, järn och skogens produkter samt fiske viktiga inslag som hjälpte till för människors försörjning. För många, inte minst i skogsbygden, var dessa näringar avgörande och betydligt viktigare än spannmålsodlingen. Det var under den tidigmedeltida expansionen som inte bara skogsbygden i norra Blekinge utan även skärgården kom att koloniserars. Dessa delar av landskapet hade nyttjats tidigare, men det var först under medeltiden som en permanent bebyggelse etablerades där. De fiskelägen som vi känner från senare tid etablerades dock först efter medeltidens slut. Under

medeltiden fungerade fisket som en säsongbetonad företeelse, nära knuten till en bondebefolkning.

Av eftermedeltida jordeböcker att döma var den danska kungamakten den största jordägaren i Blekinge. De danska kungarna lyckades hävda sin rätt till allmänningssmarken varför alla nya gårdar som etablerades i skogsbygden kom att bli kronans arrendatorer. Några enskilt kontrollerade storgods av samma omfatt-

ning som fanns i delar av Skåne verkar inte ha funnits i Blekinge. Snarare framstår Blekinge som ett landskap huvudsakligen präglad av familjejordbruk redan under medeltiden. När Blekinge blev en del av Sverige efter 1658, och den nya flottbasen etablerades i Karlskrona, kom efterfrågan på inte minst skogens produkter att öka kraftigt. Flottans behov av timmer, tjära och beck var ousinligt under lång tid framöver.

Slutnoter

- 1 Hallberg 1990, s. 9–10.
- 2 Milton 1994.
- 3 *Getica: The origin and deeds of the goths*; Callmer 1991.
- 4 Ellegård 1987; Harrison 1999, s. 55; Helmersson & Rönndahl 2005.
- 5 Ellegård 1987.
- 6 Carelli 2001, s. 285.
- 7 *Diplomatarium Suecanum* (SDHK); *Diplomatarium Danicum*.
- 8 Carelli 2001, s. 357–366.
- 9 Kjems 2006; Wagner 2022.
- 10 Milton 1994, s. 76; Stenholm 2009, s. 53.
- 11 Björnsson 1946; Lihammer 2007, s. 96–98.
- 12 Björnsson 1946, s. 26–30.
- 13 Björnsson 1946, s. 17–20; Persson 1984, s. 44.
- 14 Björnsson 1946, s. 19.
- 15 Berglund m.fl. 2006; Gräslund & Price 2012.
- 16 Stenholm 1986, s. 18; Berglund m.fl. 2006.
- 17 Stenholm 1986, s. 19; Harrison 2000; Myrdal 2003; Lagerås 2007.
- 18 Björkman & Sjögren 2003; Brunet 2003.
- 19 Björnsson 1946, s. 50–52.
- 20 Hoff 1997, s. 288–315, 360; Brink 2002.
- 21 Riksantikvarieämbetet, Fornsök Ronneby 343:1.
- 22 Björkqvist & Persson 1973b.
- 23 Johannesson 1947, s. 285, 407 not 52.
- 24 Larsson 2000, s. 85–99.
- 25 Jacobsen & Moltke 1942, s. 436–438; Flink 1995.
- 26 SDHK-nr 9134.
- 27 *LSLB, Decimantboken*.
- 28 Atterman 1967; Svanberg 2003b, s. 114–121.
- 29 Hallberg 1990; Strid 2006.
- 30 Björnsson 1946, s. 121.
- 31 Schmidt Sabo & Söderberg 2019.
- 32 Schmidt Sabo & Söderberg 2019, s. 15.
- 33 Hansson 2014.
- 34 Carelli 2001, s. 52–53.
- 35 Ericsson 2014.
- 36 Lantmäteriet, akt nr I14-16:1, år 1758. Delning av inägor, lantmätare Sven Rydsten.
- 37 ¹⁴C är en radioaktiv kolisotop som finns i atmosfären och tas upp av allt levande, växter, djur och människor. När organismen dör slutar den att uppta den här isotopen, som i stället börjar sönderfalla. Vid en ¹⁴C-analys mäter man den kvarvarande andelen av isotopen i exempelvis ett djurben, varvid det är möjligt att beräkna ungefär när organismen dog, vilket kan användas för en arkeologisk datering.
- 38 Åstrand 2021b.
- 39 Åstrand 2021b, s. 428–429.
- 40 Åstrand 2021b, s. 424–425, 430–434.
- 41 Schmidt Sabo & Söderberg 2019, s. 15.
- 42 Persson 2016.
- 43 Persson 2018.
- 44 Persson 2018.
- 45 Carelli 2001, s. 29–40; Fallgren 2006; Schmidt Sabo & Söderberg 2019.
- 46 Björnsson 1946, s. 33–34.
- 47 Björnsson 1946, s. 120–126.
- 48 Håkansson 2017, s. 160.
- 49 Hoff, 1997, s. 81–84.
- 50 Torbrand 1963.
- 51 Welinder, Pedersen & Widgren 1999, s. 321–334.
- 52 Riksantikvarieämbetet, Fornsök Mjällby RAÄ 9:1.
- 53 Persson 2003.
- 54 Björnsson 1946, s. 37, se även Fridericia 1889, s. 594; Schalling 1936, s. 65.
- 55 Ingesman 1990, s. 20.
- 56 Björnsson 1946, s. 39–40.
Norman 1993; Magnell 2022.
- 58 Åstrand m.fl. 2014; Magnell 2022.
- 59 Andrén 1981, s. 182–189.
- 60 Ersgård 1988.
- 61 Björnsson 1946, s. 71–72.
- 62 Ersgård 2006, s. 56–57.

- 63 Stenholm 1986, s. 98, 156.
64 Stenholm 1986, s. 98.
65 Nilsson 2003, s. 130–154; Karlsson 2009, s. 10–11.
66 Karlsson 2009, s. 10.
67 Karlsson 2009.
68 Hallenberg 1938, s. 30–31; Nilsson 2003, s. 130–154; Karlsson 2009, s. 28.
69 Atterman 1977; Norman 1993.
70 Atterman 1977, s. 69–78.
71 Persson 2015; Gustin 2018.
72 Atterman 1980.
73 Atterman 1977, s. 50–52; Rosén 1983.
74 Björnsson 1946, s. 73.
75 Ingesman 1990, s. 120.
76 Hallenberg 1938, s. 31–33; Swensson 1969, s. 75; Ingesman 1990, s. 103; Bergman 2003.
77 Hoff 1997, s. 248–287.
78 Olsson 1995; Ödman 1999.
79 Larsson & Rubensson 2000; Åstrand 2020.
80 Riksantikvarieämbetet, Fornsök Hjortsberga 82:1.
81 Nilsson 1981, s. 34–43.
82 Nilsson 1981, s. 75.
83 Hansisches Urkundenbuch I, 1876, s. 464.
84 Henriksson 2011.
85 Ödman 1992; 1993; 2000, s. 22–25.
86 Strömberg 2008; Åstrand 2019.
87 Nilsson 1981, s. 75–77.
88 Swensson 1969.

Källor och litteratur

Källor

KÖPENHAMN

Rigsarkivet (RADK)

Skånske Registre 1577–1588, mikrofilm S 13.450–51 (SkReg).

Skånske Tegnelser 1572–1660, mikrofilm M 45.156–161 (SkTeg).

STOCKHOLM

Riksantikvarieämbetet (RAÄ)

Andersson, William. Rapport till Riksantikvarieämbetet 20 juli 1924, Dnr 1687.

Riksarkivet

Riksregistraturet, SE/RA/1112.1/B/41 (1564), 12 september.

Tryckta källor

Auctoritate papae: The church province of Uppsala and the apostolic penitentiary 1410–1526, red. Sara Risberg & Kirsi Salonen, Stockholm: National Archives of Sweden, 2008.

Christensen, William (utg.), 1912. *Missiver fra Kongerne Christiern I:s og Hans's tid*, bd. 1, Missiver fra den danske Kongefamilie, København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Danmarks gamle Købstadslovgivning, bd. IV: Skaane, Bornholm, Halland og Blekinge, udg. Erik Kroman, København: Rosenkilde og Bagger, 1961.

Danmark riges breve, række 1, bd. 3: Breve 1170–1199 og Abbed Wilhelms brevsamling, København: Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1977.

Danmarks gamle Købstadslovgivning I–V, udg. Erik Kroman, Danske Sprog- og Litteraturselskab, København: Rosenkilde og Bagger, 1951–1961.

Danske Magazin, 4 række, bd. 2, utg. Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie, København, 1873.

Das älteste Stralsundische Stadtbuch: 1270–1310: Im Auftrage des Rathes und des bürgerchaftlichen Collegiums der Stadt Stralsund, utg. Ferdinand Fabricius, Berlin, 1872.

Decimantboken 1651 för Skåne, Blekinge och Bornholm, utg. Sten Skansjö & Birgitta Tuvestrand, Skånsk senmedeltid och renässans 21, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund, 2007.

”*Ex Chronico Lubecensi Reimari Kock excerpta*”, *Scriptores Rerum Hvicicarum: Medii aevi*, del III, utg. Claudius Annerstedt, Uppsala: Edvard Berling, 1876, s. 239–274.

Getica: The origin and deeds of the goths, Jordanes, transl. Charles C. Mierow, Fyrnlöre Bookmearsing, 2019.

Hanserecesse, Auf Veranlassung und mit Unterstützung seiner Majestät des Königs von Bayern Maximilian II, red. Historische Commission bei der Königl. Academie der Wissenschaften; die recesse und andere Akten der Hansetage, Leipzig: Duncker & Humblot 1870.

Hanserecesse von 1431–1476, Abt 2, bd 4, utg. Goswin von der Ropp, Leipzig: Königl. Academie der Wissenschaften. Historische Commission, 1883.

Hansisches Urkundenbuch, bd. I, bearb. Konstantin Höhlbaum, Halle, 1876.

Historien om Hamburgstiftet och dess biskopar, Adam av Bremen, övers. Emanuel Svenberg, komm. Carl Fredrik Hallencreutz, Kurt Johannesson, Tore Nyberg & Anders Piltz, Stockholm: Proprius, 1984.

Huitfeldt, Arild, 1977 [1599]. *Danmarks Riges krønike: Kong Hans' historie: 1599*. København: Rosenkilde & Bagger.

Knytlingasagan, http://heimskringla.no/wiki/Knytlinga_Saga_%28C.C.Rafn%29 [hämtad 2023-05-28].

Kong Valdemars Jordebog, bd. 1: Text, udg. Svend Aakjær, udg. Samfund til Udgivelse af Gammal nordisk Litteratur, København: Akademiske forlag, 1926–1943.

Krabbe, Tyge. ”Odaterat brev till hr Hartvig”, *Missiver fra kongerne Christiern I:s og Hans's tid*, bd. 2: Missiver fra brevskrivere uden for den danske kongefamilie, utg. William Christensen, København: Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie, 1914.

LSLB = *Lunds stifts landebok*, del 2: Nuvarande Kristianstads, Hallands och Blekinge län samt Bornholm, utg. Bertil Ejder & Karl Gustav Ljunggren, Skånsk senmedeltid och Renässans 5, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund, 1952.

Prästrelationerna från Skåne och Blekinge av år 1624, utg. John Thuneld, Skrifter, Kungl. humanistiska vetenskapssamfundet i Lund 18, Lund 1934.

PRF = *Privilegier, resolutioner och förordningar för svenska städer*, del 1, utg. Nils Herlitz och Stadshistoriska institutet, Stockholm: Stadshistoriska institutet, 1927.

Reg. Dan. = *Regesta diplomatica historiæ Danicæ*, utg. Det Kongelige danske Videnskabernes Selskab, Havn: Qvist, 1843–1907.

Rep. = *Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis*, bind, udg. Kristian Erslev, København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, 1906.

SD = *Svenskt Diplomatarium/Diplomatarium Suecanum*, fr. o. m. år 1401, Stockholm: Riksarkivet, 1885–1902.

Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, bd. 1–2, overs. Peter Zeeberg, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, elektronisk resurs via Litteraturbanken, 2015.

Secher, Vilhelm Adolf (utg.), 1887–1918, *Corpus constitutionum Danicæ: Förordningar, recesser och andre kongelige breve. Danmarks lovgivning vedkommende, 1558–1660*. København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie.

Snorre Sturlasson, Magnussönnernes saga, *Kongesagaer*, Kristiania: J.M. Stenersen & Co Forlag, 1900.

”Sturekrönikan”, *Svenska medeltidens rim-krönikor*, bd. 2: Tiden 1440–1520, utg. Aron Rydfors, Stockholm: Bergvalls, 1925.

Svensk biografiskt lexikon, bd XI, Riksarkivet, Stockholm.

Litteratur

Aaris-Sørensen, Kim, 1976. ”Zoological investigation of the bonematerial from Sværdborg I: 1943”, *Sværdborg I, excavations*

- 1943–44: *A settlement of the Maglemose Culture*, red. Birgitte Bille Henriksen, København: Akademisk forlag, s. 137–148.
- Aaris-Sørensen, Kim, 2009. "Diversity and dynamics of the mammalian fauna in Denmark throughout the last glacial-interglacial cycle, 115–0 kyr BP", *Fossils and strata* 57, s. 1–59.
- Adam av Bremen, 1984. *Historien om Hamburgerstiftet och dess biskopar*, övers. E. Svenberg, utg. Samfundet pro fide et christianismo, Stockholm: Proprius.
- Adams, Jonathan & Johan Rönby, 2022. "The Danish Griffin: The wreck of an early modern royal carvel from 1495", *International Journal of Nautical Archaeology*, vol. 51, s. 46–72.
- Adamsen, Christian, Ulla Lund Hansen, Finn Ole Nielsen & Margrethe Watt (red.), 2008. *Sorte Muld*, Rønne: Bornholms Museum.
- Ahlström, Torbjörn & Karl-Göran Sjögren, 2009. "Kvinnan från Österöd – ett tidigmesolitiskt skelett från Bohuslän", *In situ: Västsvensk arkeologisk tidskrift* 2006–2007, Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, s. 47–64.
- Alering, Åsa, 2013. *Arkeologisk utredning inom Sölve företagsområde, Sölvesborgs socken och kommun*, Blekinge, Blekinge museum rapport 2013:5/Smålands museums rapport 2013:3, Karlskrona: Blekinge museum.
- Alexandersson, Kenneth, 2001. "Möre i centrum: Mesolitikum i sydöstra Kalmar län", *Möre – historier om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 111–128.
- Alexandersson, Kenneth, 2007. "Why use different raw materials? Raw material use during the Late Mesolithic to Middle Neolithic along the coast of Kalmarsund", *From Stonehenge to the Baltic: Living with cultural diversity in the third millennium BC*, red. Mats Larsson & Mike Parker Pearson, Oxford: Archaeopress, s. 35–39.
- Alexandersson, Kenneth, 2021. "Yxproduktionen vid Norjeskogen", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 303–320.
- Allentoft, Morten E., Martin Sikora, Alba Refoyo-Martínez, Evan K. Irving-Pease, Anders Fischer, William Barrie, Andrés Ingason, Jesper Stenderup, Kar-Göran Sjögren, Alice Pearson, et al., 2022. "Population Genomics of Stone Age Eurasia", *bioRxiv: The preprint server for biology*, DOI: 10.1101/2022.05.04.490594
- Almevik, Gunnar, 2004. "Det sydgotiska husets (vetenskapliga) konstruktion", *RIG: Föreningens för svensk kulturhistoria tidskrift*, vol. 87, nr. 4, Lund: Rig, s. 193–209.
- Almgren, Oscar, 1923. *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinziäl-römischen und südrussischen Formen*, Leipzig: Kabitzsch.
- Almgren, Oscar, 1927. *Hällristningar och kultbruk: Bidrag till belysning av de nordiska bronsåldersristningarnas innebörd*, Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens handlingar 35, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Almkvist, Lennart, Mats Olsson & Staffan Söderberg, 1980. *Sälar i Sverige*, Stockholm: SNF.
- Als Hansen, Birgit & Morten Aaman Sørensen, 1979. "Den usynlige kirke: Butterup kirkes indre i middelalderen", *Streflyv over Danmarks bygningskultur: Festskrift til Harald Langberg*, red. Robert Egevang, København: Nationalmuseet, s. 65–82.
- Ames, Kenneth M., 2014. "Complex Hunter-Gatherers", *Encyclopedia of Global Archaeology*, red. Claire Smith, New York: Springer, s. 1613–1621.
- Andersen, S. T. & B. E. Berglund, 1994. "Maps for terrestrial non-tree pollen (NAP) percentages in north and central Europe 1800 and 1450 yr BP", *Paläoklimaforschung* 12, s. 119–134.
- Anderson, David G., 2006. "Dwellings, storage and summer site structure among Siberian Orochen Evenkis: Hunter-gatherer vernacular architecture under post-socialist conditions", *Norwegian Archaeological Review* 39, s. 1–26.
- Anderson, David G., Albert C. Goodyear, James Kennett & Allen West, 2011. "Multiple lines of evidence for possible human population decline/settlement and reorganization during the early Younger Dryas", *Quaternary International*, vol. 242, s. 570–583.
- Anderson, William, 1920. "Helgonkult i Blekinge", *Antikvarisk tidskrift för Sverige* 22:3, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 1–26.
- Anderson, William, 1926. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 1, häfte 1: Östra härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Anderson, William, 1932. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 1, häfte 2: Medelsta härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Anderson, William, 1941. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 2: Bräkne och Listers härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Andersson, Hans, 1971. *Urbanisierte ortschaften und lateinische Terminologie: Studien zur Geschichte des nordeuropäischen Stadtwesens vor 1350*, Acta Regiae Societatis scientiarum et litterarum Gothoburgensis, Humaniora 6, Göteborg.
- Andersson, Hans, 1977. "Sverige: En forskningsöversikt", *Urbaniseringsprocessen i Norden*, del 1: Middelaldersteden, red. Grethe Authen Blom, Det XVII nordiske historikermøte, Trondheim 1977, Oslo/Bergen/Tromsø, s. 91–145.
- Andersson, Hans, 1990. *Sjuttiosex medeltidsstäder: Aspekter på stadsarkeologi och medeltida urbaniseringsprocess i Sverige och Finland*, Medeltidsstaden rapport 73, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Andersson, Hans, 2002. "Urbanization, not just a matter of towns", *Urban Diversity: Archaeology in the Swedish Province of Östergötland*, red. Rikard Hedvall, Stockholm: Riksantikvarieämbetet's förlag, s. 112–114.
- Andersson, Harald, 2006. "Ordet från ovan: Språkband och kartuscher i heliga kors kyrka i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 5–31.
- Andersson, Harald, 2011. *Kyrkorna och staden: Länkar till Ronnebys historia*, Olofström: Ronneby musei- och hembygdsförening.
- Andersson, Harald, 2016. "Konsolhuvudena i Ronneby kyrkas södra korsarm", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 127–145.
- Andersson, Karin, 1997. "Nättraby, Hjortsberga och Edestads kyrkor. Byggnadsarkeologi och dendrokronologi", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 37–54.
- Andersson, Magnus, 2003. *Skapa plats i landskapet: Tidig- och mellan-neolitiska samhällen utmed två västskånska dalgångar*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, no. 42, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Andersson, Magnus, Magnus Artursson & Kristian Brink, 2016. "Early Neolithic Landscape and Society in South-West Scania – New Results and Perspectives", *Journal of Neolithic Archaeology* 18, s. 23–114.
- Andersson, Magnus & Bo Knarrström, 1999. *Senpaleolitikum i Skåne: En studie av materiell kultur och ekonomi hos Sveriges första fångstfolk*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Andrén, Anders, 1983. "Städer och kungamakt: En studie i Danmarks

- politiska geografi före 1230", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 49:1, Lund, s. 31–76.
- André, Anders, 1985. *Den urbana scenen: Städer och samhälle i det medeltida Danmark*, Malmö: LiberFörlag.
- André, Anders, 1989. "State and Towns in the Middle Ages: The Scandinavian experience", *Theory and Society: Renewal and critique in social theory* 18, Amsterdam, s. 585–609.
- André, Anders, 1997. "Paradise lost: Looking for deer parks in medieval Denmark and Sweden", *Visions of the past: Trends and traditions in Swedish medieval archaeology*, red. Hans Andersson, Peter Carelli & Lars Ersgård, Lund studies in Medieval Archaeology 19, Stockholm: Central Board of National Antiquities, s. 469–490.
- André, Anders, 1998. "Från antiken till antiken: Stadsvisioner i Skandinavien före 1700", *Staden – himmel eller helvete: Tankar om människan i staden*, Stockholm: Informationsförlaget, s. 142–184.
- André, Anders, 2001. "Mot kriget: Regional identitet över den gamla riksgården mellan Danmark och Sverige", *Från land till stad: En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*, red. Anders André, Lars Ersgård & Jes Wienberg, Lund studies in Medieval Archaeology 29, Stockholm: Almqvist & Wiksell International, s. 177–186.
- André, Anders, 2002. "Platsernas betydelse: Norrön ritual och kultplatskontinuitet", *Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual*, red. Kristina Jennbert, Anders André & Catharina Raudvere, Vägar till Midgård 2, Lund: Nordic Academic Press, s. 299–342.
- André, Anders, 2014. *Tracing Old Norse Cosmology: The world tree, middle earth, and the sun in archaeological perspective*, Vägar till Midgård 16, Lund: Nordic Academic Press.
- André, Carl-Gustaf, 2006. "Avlatsbrev från Västgötadeln av Skara stift", *Avlatsbrev från Västgötadeln av Skara stift*, red. Johnny Hagberg, Skara: Skara stiftshistoriska sällskap, s. 9–50.
- André, T., E. André, B. E. Berglund & S.-Y. Yu, 2007. "New insights on the Yoldia Sea low stand in the Blekinge archipelago, southern Baltic Sea", *GFF: A quarterly journal* 129(4), s. 277–285.
- André, Åke, 1981. "Fasta", *Kulturhistorisk leksikon för nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid*, bd. 4, København: Rosenkilde og Bagger, s. 182–189.
- André, Carl Göran, 1960. *Kyrka och frälse i Sverige under äldre medeltid*, Stockholm.
- Anglert, Marit, 1984. *Sölvesborg. Medeltidsstaden rapport 54*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Anglert, Marit, 1993. "Kyrkorna i Möre", *Möres kristnande*, red. Henrik Williams, Projektet Sveriges kristnande: publikationer 2, Uppsala: Lunne böcker, s. 145–170.
- Anglert, Marit, 2018. "Ett landskaps historia är dess kyrkas: En beskrivning av Hobby medeltida kyrka", *Lunds stift i nordost – glimtar av Blekinge kyrkohistoria*, del 1, red. Jan-Olof Aggedal, Marcus Bernhardtsson, Anna Minara Ciardi, Jozsef Nemeth & Bertil Nilsson, Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stifts årsbok 2018, Lund: Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stift, s. 23–39.
- Anglert, Mats, 1986. "Medeltida kapell i Skåne – en första sammanställning", *Medeltiden och arkeologin: Festskrift till Erik Cinthio*, red. Anders André, Marit Anglert, Mats Anglert, Ulla Britta Ekstrand, Lars Ersgård, Henrik Klackenborg, Barbro Sundén & Jes Wienberg, Lund Studies in Medieval Archaeology 1, Lund: Institute of Archaeology, s. 117–130.
- Anglert, Mats, 1995. *Kyrkor och herravälde: Från kristnande till sockenbildning i Skåne*, Lund Studies in Medieval Archaeology 16, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Anjar, J., N. K. Larsen, L. Håkansson, P. Möller, H. Linge, D. Fabel & S. Xu, 2014. "A 10 Be-based reconstruction of the last deglaciation in southern Sweden", *Boreas* 43, s. 132–148.
- Ankarloo, Bengt, 1996. *Ronneby stadsbok 1634–1640*, Lund: Historiska media.
- Antonsson, K., 2006. *Holocene Climate in Central and Southern Sweden: Quantitative Reconstructions from Fossil Data*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Apicella, Coren L., Frank Marlowe, James Fowler & Nicholas A. Christakis, 2012. "Social networks and cooperation in hunter-gatherers", *Nature* 481, s. 497–501.
- Apel, Jan, 2001. *Daggers, Knowledge and Power: The Social Aspects of Flint-Dagger Technology in Scandinavia 2350–1500 cal BC*, Uppsala: Dept. of Archaeology and Ancient History.
- Apel, Jan, 2005. "Flinthantverk och samhälle i södra Skandinavien under senneolitikum och tidig bronsålder", *Mellan sten och järn: Rapport från det 9:e nordiska bronsålderssymposiet, Göteborg 2003-10-09/12, del 1*, red. Joakim Goldhahn, Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, s. 1–12.
- Appel, Hans Henrik, 1991. *At være almuens mægtig: De jyske bønder og øvrigheden på reformationstiden*, Odense: Landbrohistorisk Selskab.
- Appel, Hans Henrik, 1999. *Tinget, magten og æren: Studier i sociale processer og magtrelationer i et jysk bondesamfund i 1600-tallet*, Odense University studies in history and social sciences 219, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Arbman, Holger, 1938. "En bronsåldersbygd: Utgrävningen vid Agdatorp, Nättraby socken, sommaren 1937", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum 1937*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–24.
- Arnesson-Westerdahl, Agneta, 1983. "Mesolitiskt hundfynd vid Hornborgasjön: Värdefullt fauna- och domestikationshistoriskt fynd", *Fauna och flora: Populär tidskrift för biologi* 78, Lidingö: Naturcentrum AB, s. 71–72.
- Arnesson-Westerdahl, Agneta, 1984. *Den tidigmesolitiska faunan vid Hornborgasjön, Västergötland: Osteologisk analys av djurbensmaterialet från 1983 års arkeologiska undersökningar på Almeö 96B*, opublicerad rapport, Skara: Skaraborgs länsmuseum (stencil).
- Arnesson-Westerdahl, A. & P. Ericson, 1987. "Den tidigmesolitiska faunan vid Hornborgasjön i Västergötland", Opublicerat manuskript, Statens historiska museer, Stockholm.
- Aronsson, Peter, 1992. *Bönder gör politik. Det lokala självstyret som social arena i tre smålandssocknar, 1680–1850*, Lund: Lund University Press.
- Arrhenius, Birgit, 1960. "Båtgraven i Augerum", *Tor: Meddelanden från Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker*, Uppsala, s. 167–185.
- Artelius, Tore, 2010. *Den gamla döden och den nya: Om vikingatidens förkristna begravningar, religiösa idéer och religionsskiftet*, JASS: Jönköpings läns museum arkeologisk skriftserie 1, Jönköping: Jönköpings läns museum.
- Artursson, Magnus, 2005a. "Byggnadstradition", red. Per Lagerås & Bo Strömberg, *Bronsåldersbygd 2300–500 f. Kr.*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Artursson, Magnus, 2005b. "Gårds- och bebyggelsestruktur", red. Per Lagerås & Bo Strömberg, *Bronsåldersbygd 2300–500 f. Kr.*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Artursson, Magnus, 2005c. "Böndernas hus", *Järnålder vid Öresund*, bd 1: Specialstudier och syntes, red. Anne Carlie, Lund: UV Syd, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.

- Artursson, Magnus, 2009. *Bebyggelse och samhällsstruktur: Södra och mellersta Skandinavien under senneolitikum och bronsålder 2300–500 f. Kr.*, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Artursson, Magnus & Tony Björk, 2007. "Väetland – ett vattenrike: Tankar kring en bronsåldersbygd 2300–500 f.Kr.", *Vägar till Väetland: En bronsåldersbygd i nordöstra Skåne 2300–500 f.Kr.*, red. Magnus Artursson, Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.
- Arvidsson, Eva, 1985. *Elleholm*, Medeltidsstaden rapport 47, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Aspeborg, Håkan, 2021. *Jakten efter sankt Enevalds källa: Arkeologisk forskningsundersökning. Blekinge, Sölvesborgs kommun, Sölvesborgs socken, Sölvesborg 4:5, L6888 (Sölvesborg 36)*, Arkeologerna, Statens historiska museer, rapport 2021:143, Stockholm: Statens historiska museer.
- Atterman, Ingemar, 1967. "Kring Hallarumsviken: En utflykt i östblekingsk vikingabygd", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 36–69.
- Atterman, Ingemar, 1977. "Fiskeläger vid Blekingekusten", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 47–88.
- Atterman, Ingemar, 1980. "På Pilkaholmen: Glimtar från livet i ett blekingskt fiskeläger", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 73–116.
- Atterman, Ingemar, 1983. "Om forntida vakt och värn vid Blekingekusten", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 91–124.
- Bagge, Axel & Knut Kjellmark, 1939. *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bailey, Geoffrey N., 2014. "New developments in submerged prehistoric archaeology: An overview", red. Amanda M. Evans, Joseph C. Flatman & Nicholas C. Flemming, *Prehistoric archaeology on the continental shelf: A global review*, New York: Springer, s. 291–300.
- Bang-Andersen, Sveinung, 2012. "Colonizing contrasting landscapes: The pioneer coast settlement and inland utilization in South Norway 10,000–9500 years before present", *Oxford Journal of Archaeology*, vol. 31, s. 103–120.
- Banning, Knud, 1985. *Kalkmalerierna i Skånes, Hallands og Blekinges kirker 1100–1600*, København: GAD.
- Barfod, Jørgen H., 1990. *Flådens fødsel*, Marinehistorisk selskabs skrift 22, København: Marinehistorisk Selskab.
- Baudou, Evert, 1960. *Die regionale und chronologische Einteilung der jüngeren Bronzezeit im Nordischen Kreis*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Becker, Cornelia, Norbert Benecke, Ana Grabundžija, Hans-Christian Küchelmann, Susan Pollock, Wolfram Schier, Chiara Schoch, Ingo Schrakamp, Britta Schütt & Martin Schumacher, 2016. "The Textile Revolution: Research into the Origin and Spread of Wool Production between the Near East and Central Europe", *eTopoi: Journal for Ancient Studies*, vol. 6: Space and Knowledge, s. 102–151.
- Bengtsson, Bengt, 1938. "Kristianopel som fästning: En historik och en rapport", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 55–80.
- Bennike, O., P. Rasmussen & K. Aaris-Sørensen, 2007. "The harp seal (*Phoca groenlandica* Erxleben) in Denmark, southern Scandinavia, during the Holocene", *Boreas* 37, s. 263–272.
- Bennike Madsen, Haakon, 1978. *Det danske skattevæsen: Kategorier og klasser: Skatter på landbefolkningen 1530–1660*, Odense University studies in history and social sciences 53, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bentley, Gillian R. 1985. "Hunter-gatherer energetics and fertility: A reassessment of the !Kung San", *Human Ecology* 13, s. 79–109.
- Berg, Harald & Svalenius, Ivan, 1956. *Växjö stads historia: Tiden fram till 1718*, Växjö: Drätselkontoret.
- Bergerbrant, Sophie, 2020. "Wool textiles in the Early Nordic Bronze Age: Local or Traded?", *The textile revolution in Bronze Age Europe: Production, specialisation, consumption*, red. Serena Sabatini & Sophie Bergerbrant, Cambridge: Cambridge University Press, s. 255–273.
- Berggren, Åsa, 2018. *Pilbladet 1, tidigneolitiska flintgruvor: Arkeologisk undersökning 2014, Pilbladet 1, RAÄ Södra Sallerup 10:1, Södra Sallerups socken, Malmö kommun, Skåne län*. Sydsvensk Arkeologi, rapport 2018:29.
- Berglund, Birgitta, K. Eriksson, I. Holm, H. Karlsson, J. Karlsson, S. Pettersson, A. Sundberg, B. Ulfskiöld & S. Welinder, 2009. "The historical archaeology of the medieval crisis in Scandinavia", *Current swedish archaeology* 17, s. 55–78.
- Berglund, Björn E., 1960. "Pysslingebacken: En östblekingsk jägar- och fiskarboplats från yngre stenåldern", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–44.
- Berglund, Björn E., 1966. *Late-quaternary vegetation in eastern Blekinge, Southeastern Sweden: A Pollen-Analytical Study*, Opera Botanica 12:2, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Berglund, Björn E., Rolf Petré & Bengt Salomonsson, 1964. "Hällkistorna på Inlängen", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 13–27.
- Berglund, Björn E. & Per Sandgren, 2010. "Strandförskjutningen i Blekinge – Från istid till nutid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 6–31.
- Berglund, Björn E., Leif Björkman, Björn H. Holmqvist & Thomas Persson, 2006. "Vegetationens utveckling från istid till nutid", *Blekinges flora*, red. Lars Fröberg, Uppsala: SBF-Förlaget, s. 77–89.
- Berglund, Björn E., P. Sandgren, L. Barnekow, G. Hannon, H. Jiang, G. Skog & S.-Y. Yu, 2005. "Early Holocene history of the Baltic Sea, as reflected in coastal sediments in Blekinge, southeastern Sweden", *Quaternary International* 130, s. 11–139.
- Berglund, Björn E. & Per Sandgren, 2010. "Strandförskjutningen i Blekinge: Från istid till nutid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 6–31.
- Berglund, Björn E., Per Sandgren, Lena Barnekow, Gina Hannon, Hui Jiang, Göran Skog & Shi-Yong Yu, 2005. "Early Holocene history of the Baltic Sea, as reflected in coastal sediments in Blekinge, southeastern Sweden", *Quaternary International* 130, s. 111–139.
- Berglund, Björn E., Nils Forshed, Anton Hansson & Jonas Lindström, 2021. *Östra skärgården i Blekinge: Natur och kultur under 4000 år*, Jämför: Östra Blekinge Hembygdsförening.
- Bergman Karl, 2002. *Makt, möten, gränser: Skånska kommissionen i Blekinge 1669–70*, Lund: Nordic Academic Press.
- Bergman, Karl, 2003. "Skogen, lokalsamhället och makten i 1500- och 1600-talens Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 28–45.
- Bergsvik, Knut Andreas & Eva David, 2015. "Crafting Bone Tools in Mesolithic Norway: A Regional Eastern-Related Know-How", *European Journal of Archaeology* 18(2), s. 190–221.
- Binford Lewis R., 2001. *Constructing frames of reference: An analytical method for archaeological theory building using hunter-gatherer and environmental data sets*, Berkeley: University of California Press.

- Bird-David, Nurit, 1999. "Animism" revisited: Personhood, environment, and relational epistemology", *Current Anthropology* 40(51), s. 67–91.
- Bisgaard, Lars, 2019. *Christian 2: En biografi*. København: Gads Forlag.
- Bitsch Christensen, Søren, 2004. "De danske middelaldersbyers fremkomst, udvikling og udforskning – et bud på nogle hovedlinjer", *Middelalderbyen*, Danske bystudier 1, red. Søren Bitsch Christensen, Aarhus: Aarhus universitetsforlag, s. 13–62.
- Björck, Niclas, 2011. "Bostäder och boplatsoorganisation under stenålder", *In Situ Archaeologica* 2009–2010, s. 117–132.
- Björck, Niclas, Magnus Artursson & Karl-Fredrik Lindberg (red.), 2020. *Tråsåttra: Aspekter på säljägarnas vardag och symbolik: Arkeologisk undersökning, Stockholms län, Uppland, Österåkers kommun, Österåker socken, Tråsåttra 1:14, Österåker 553 (L2013:7729): Dnr 5.1.3.-2016-00458*, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer.
- Björck, Svante & Nils-Olof Svensson, 1994. "Östersjöns och Västerhavets utveckling", *Sveriges Nationalatlas*, bd 12: Berg och jord, red. Curt Fredén, Vällingby: Sveriges nationalatlas, s. 138–142.
- Björck, Svante, 1995. "A review of the history of the Baltic Sea, 13.0–8.0 ka BP" *Quaternary International* 27, s. 19–40.
- Björck, Svante, M. Rundgren, Ö. Ingölfsson & S. Funder 1997. "The Preboreal oscillation around the Nordic Seas: Terrestrial and lacustrine responses", *Journal of Quaternary Science* 12, s. 455–465.
- Björck, S., T. Andrén, S. Wastegård, G. Possnert & K. Schoning, 2002. "An event stratigraphy for the Last Glacial-Holocene transition in eastern middle Sweden: Results from investigations of varved clay and terrestrial sequences", *Quaternary Science Reviews* 21, s. 1489–1501.
- Björck, Mikael, 2016. *Gribshunden: En studie av site formation process*, Kandidatuppsats i arkeologi, Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala: Uppsala universitet (stencil).
- Björck, Mikael, 2021. *Marinarkeologisk forskningsundersökning av fartygslämning L1978:8207/ Elleholm 116*, Blekinge museum, rapport 2021:32, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Mikael, manus. *Blekinges pålsparrar*, Blekinge museum rapport, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, 1994. "Härdar på rad: Om spåren efter en kultplats från bronsåldern", *Fornvännen* 93(2), Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 73–79.
- Björck, Tony, 2019. "En skärvstenshöj i Blekinge och de rituella miljöerna under bronsåldern i södra Sverige", *Fornetid längs Ostkusten* 5, red. Michael Dahlin & Roger Wikell, Västervik: Västerviks museum/Tjustbygdens kulturhistoriska förening, s. 123–158.
- Björck, Tony, 2022. How to bury the dead: A study on regional variations in the southern Baltic area during Late Pre-Roman and Early Roman Iron Age, *Journal of Archaeology and Ancient History* 2022, no. 66, s. 1–66.
- Björck, Tony, Thomas Persson & Helene Wilhelmson, 2011. *Istabygravfältet*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, 2016. *Lussabacken norr: Boplatslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony & Helena Victor, 2021. "Med elden längs vattnet: Rituella noder under bronsåldern i västra Blekinge", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 397–416.
- Björck, Tony & Matthijs O. A. Vos, 2021, "Skebbas rör på Lister: En gammal undersökning i nytt ljus", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2021(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 11–29.
- Björck, Tony, Mikael Henriksson, Carl Persson & Johan Åstrand (red.), 2016. *Lussabacken norr: Boplatslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, Bo Knarrström & Carl Persson, 2014. *Damm 6 och Bro 597: Boplatslämningar och en hydda från tidigmesolitikum: Särskild arkeologisk undersökning 2011 och arkeologisk förundersökning 2012, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:14, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björckman, Leif, 2007. *Från tundra till skog: Miljöförändringar i norra Skåne under jägarstenåldern*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Björckman, Leif & Per Sjögren, 2003. "Long-term history of land-use and vegetation at Ire, an agriculturally marginal area in Blekinge, south Sweden", *Vegetation History and Archaeobotany*, vol. 12(1), s. 61–74.
- Björckquist, Karl-Axel, 1967. "Halwara Berg – Wikinga Borgen – Silverberget: Ett preliminärt meddelande om en blekingsk fornborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1967, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 28–35.
- Björckquist, Karl-Axel, 1975. "Också en byggnad: Om rösearkitektur under bronsåldern", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1975, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 21–25.
- Björckquist, Karl-Axel, 1987. "Längesedan och nära: Ouvertyr med förbehåll", *Kring en åkrök: Ronneby – stad och bygd*, red. Per Beijer, Karlshamn: Lagerblad, s. 19–53.
- Björckqvist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1973a. "Rapport från Blekinge museums underjordiska verksamhet", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1973(3), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 44–50.
- Björckqvist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1973b. "Gambal landz wäg Kongs Lyden kallad: Om en antikvarisk resa, dryg en rast lång, mellan Bräkne-Hoby och Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–30.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1977. "Bonde, by och bygd: Istaby som arkeologiskt projekt", *Blekingeboken* 1977, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 13–27.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1979. "Istabyundersökningen summeras: Ett kåseri kring en räkneoperation", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, 1979(2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 1–17.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1979. *Stenarna där barn vi lekt: En studie i blekingsk bebyggelsehistoria under brons- och järnålder*. Examensarbete. Lund. C-uppsats i arkeologi, Lunds universitet.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1990. "Förkärla socken: Bondebygd, storgods, riksintresse", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1990, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 35–64.
- Björn, Claus, 1981. *Bonde, herremand, konge: Bonden i 1700-tallets Danmark*, København.
- Björnsson, Sven, 1946. *Blekinge: En studie av det blekingska kulturlandskapet*, Meddelanden från Lunds universitets geografiska institution, avhandlingar 9, Lund: Gleerups.

- Blank, Malou, Karl-Göran Sjögren, Corina Knipper, Karin M. Frei & Jan Storå, 2018. "Isotope values of the bioavailable strontium in inland southwestern Sweden – A baseline for mobility studies", *PLOS ONE* 13(10):e0204649. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0204649>
- Blankholm, Hans Peter, 1996. *On the Track of a Prehistoric Economy: Maglemosian Subsistence in Early Postglacial South Scandinavia*, Århus: Aarhus University Press.
- Blankholm, Hans Peter, 2008. "Southern Scandinavia", *Mesolithic Europe*, red. Geoff Bailey & Penny Spikins, Cambridge: Cambridge University Press, s. 107–131.
- Bloch, Marc, 1967. *Feudal society*, vol. I–II: Social Classes and Political Organization, transl. L. A. Manyon, foreword M. M. Postan, London: Routledge.
- Blom, K. Arne & Jan Moen, 1993. *Kyrka och kultur*, Lund: Studentlitteratur.
- Blomkvist, Nils, 1979. "Kalmars uppkomst och äldsta tid", *Kalmar stads historia I: Kalmarmrådets forntid och stadens äldsta utveckling, Tiden till 1300-talets mitt*, red. Ingrid Hammarström, Kalmar: Kulturnämnden i Kalmar, s. 167–310.
- Blomkvist, Nils, 2005. *The discovery of the Baltic the reception of a Catholic world-system in the European north (AD 1075–1225)*, Leiden: Brill.
- Blomkvist, Nils, 2008. "Kung Bugislav på spåren? Gråborg och den gåtfulla Kalmarna leiðanger 1123/24", *Gråborg på Öland. Om en borg, ett kapell och en by*, red. Göran Tegnér, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, s. 161–183.
- Boethius, Adam, 2016. "Something rotten in Scandinavia: The world's earliest evidence of fermentation", *Journal of Archaeological Science* 66, s. 169–180.
- Boethius, Adam, 2017. "Signals of sedentism: Faunal exploitation as evidence of a delayed-return economy at Norje Sunnansund, an Early Mesolithic site in south-eastern Sweden", *Quaternary Science Reviews* 162, s. 145–168.
- Boethius, Adam, 2018a. *Fishing for ways to thrive: Integrating zooarchaeology to understand subsistence strategies and their implications among Early and Middle Mesolithic southern Scandinavian foragers*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, no 70, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.
- Boethius, Adam, 2018b. "The use of aquatic resources by Early Mesolithic foragers in Southern Scandinavia", *Ecology of Early Settlement in Northern Europe: Conditions for Subsistence and Survival*, red. Per Persson, Felix Riede, Birgitte Skar, Heidi M. Breivik & Leif Jonsson, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 1, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 311–334.
- Boethius, Adam, 2021. "Insikten som förändrar: Om fiskets betydelse under tidigmesolitikum", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 107–121.
- Boethius, Adam & Torbjörn Ahlström, 2018. "Fish and resilience among early Holocene foragers of southern Scandinavia: A fusion of stable isotopes and zooarchaeology through Bayesian mixing modelling", *Journal of Archaeological Science* 93, s. 196–210.
- Boethius, Adam, Mathilda Kjällquist, Melanie Kielman-Schmitt, Torbjörn Ahlström & Lars Larsson, 2021. "Early Holocene Scandinavian foragers on a journey to affluence: Mesolithic fish exploitation, seasonal abundance and storage investigated through strontium isotope ratios by laser ablation (LA-MC-ICP-MS)", *PLoS ONE* 16(1): e0245222. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245222>
- Boethius, Adam, Mathilda Kjällquist, Melanie Kielman-Schmitt, Torbjörn Ahlström & Lars Larsson, 2022. "Diachronic forager mobility: Untangling the Stone Age movement patterns at the sites Norje Sunnansund, Skateholm and Västerbjers through strontium isotope ratio analysis by laser ablation", *Archaeological and Anthropological Sciences* 14, article 176.
- Bolin, Sture, 1934. *Ledung och frälse: Studier och orientering över danska samfundsförhållanden under äldre medeltid*. Lund.
- Bollongino, Ruth, Joachim Burger, Adam Powell, Marjan Mashkour, Jean-Denis Vigne, Mark G. Thomas, 2012. "Modern taurine cattle descended from small number of near-eastern founders", *Molecular Biology and Evolution*, vol. 29(9), s. 2101–2104. doi: 10.1093/molbev/mss092. Epub 2012 Mar 14. PMID: 22422765.
- Bolvig, Axel, 1994. *Bondens bilder: Om kirker og kunst i dansk senmiddelalder*. København: Gyldendal.
- Bondevik, Stein, Svein Kristian Stormo & Gudrun Skjerdal, 2012. "Green mosses date the Storegga tsunami to the chilliest decades of the 8.2 ka cold event", *Quaternary Science Reviews* 45, s. 1–6.
- Bonnier, Ann-Cathrine, 1987. *Kyrkorna berättar: Upplands kyrkor 1250–1350*, Uppsala: Upplands fornminnesförening.
- Bonow, Madeleine & Ingvar Swanberg, 2013. "Karpfiskarnas tillbakagång i svenskt kosthåll", *Från matproduktion till gastronomi*, red. Madeleine Bonow, Per Wramner & Paulina Rytkönen, Huddinge: Södertörns högskola, s. 91–114.
- Borgreen, Øjvind, 1994. "Den danske krones træforsyning og skovpolitik 1550–1650", *Bol og by*, årg. 10, nr 1 (1994), s. 51–63.
- Borna, Hélène, 1984. *Fornborgarna i Blekinge*, Examensarbete. Lund. C-uppsats i arkeologi, Lunds universitet.
- Botwid, Katarina, 2017. *Understanding Bronze Age Life: Pryssgårdens (LBA) in Sweden from an Artisanal Perspective*, Lund: Lund University, Department of Archaeology.
- Bradley, Richard, 1984. *The social foundations of prehistoric Britain: Themes and variations in the archaeology of power*, London: Longman.
- Bradley, Richard, Courtney Nimura, & Peter Skoglund, 2020. "Meetings Between Strangers in the Nordic Bronze Age: The Evidence of Southern Swedish Rock Art", *Proceedings of the Prehistoric Society* 86, s. 261–283.
- Branje, Gustav, 1979. "Sören Norrby och Blekinge: Om myntprägling i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 96–100.
- Brilkman, Kajsa, Morten Flink-Jensen & Hanne Sanders (red.), 2019. *Reformation i två riken – Reformationens historia och historiografi i Sverige och Danmark*, Centrum för Öresundsstudier 38, Göteborg: Makadam.
- Brinch Petersen, Erik, 1990. "Nye grave fra Jægerstenalderen: Strøby Egede og Vedbæk", *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1990, København: Nationalmuseet, s. 19–33.
- Brink, Kristian, 2009. *I palissadernas tid: Om stolphål och skärvor och sociala relationer under yngre mellaneneolitikum*, Malmö: Arkeologienheten, Malmö Museer.
- Brink, Kristian, Karina Hammarstrand Dehman & Bertil Helgesson, 2014. *Herrestorp 3:2 och 3:3: hyddor, gravar, gårdar: Fornlämning Vellinge 71 och 87, Vellinge socken, Vellinge kommun, Skåne län, Arkeologisk slutundersökning 2012*, Sydsvensk Arkeologi rapport 2014:14.
- Brink, Stefan, 1998. "Land, bygd, distrikt och centralort i Sydsvrige: Några bebyggelsehistoriska nedslag", *Centrala platser, centrala frågor: Samhällsstrukturen under järnåldern*, Lars Larsson & Birgitta Hårdh, Uppåkrastudier 1, Acta Archaeologica Lundensia series in 8°, No. 28, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

- Brink, Stefan, 2002. "Runstenar och gamla vägar i norra Småland", *Om runstenar i Jönköpings län*, red. Jan Agertz & Linnea Varenius, Småländska kulturbilder, s. 103–118.
- Broberg, G., 2004. *Kattens historia: Sverige speglar i djurets öga*, Stockholm.: Atlantis.
- Brorsson, Torbjörn, 2023. "Keramikanalys", *Norjeskogen och Norjegravfältet: gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013: Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län, del 2*, Helena Victor, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, Karlskrona: Blekinge museum, s. 734–773.
- Brorsson, Torbjörn & Mikael Henriksson, 2011. *Yngre järnålder i Gärestad och Augerum: Fyndanalys och förstudie*, Blekinge museum rapport 2011:6, Karlskrona: Blekinge museum.
- Brorsson, Torbjörn & Helena Victor, 2021. "Norjeskogen i världen: Från Norjegravfältet till Baltikum", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 377–396.
- Broström, Anna & Per Lagerås, 2021. "Jordbruket i västra Blekinge under neolitikum, bronsålder och järnålder", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 161–177.
- Broström Anna, A.-B. Nielsen, M.-J. Gaillard, K. Hjelle, F. Mazier, H. Binney, J. Bunting, R. Fyfe, V. Meltsov, A. Poska, , S. Räsänen, W. Soepboer, H. von Stedingk, H. Suutari & S. Sugita, 2008. "Pollen productivity estimates of key European plant taxa for quantitative reconstruction of past vegetation – a review", *Vegetation History and Archaeobotany* 17(5), s. 461–478.
- Broström, Sven-Gunnar, 2008a. *Hällristningar i Blekinge: Bussevik i Torshamns socken: Redogörelse för inventering och dokumentation utförd 2007 av Sven-Gunnar Broström och Lena König*, BOTARK-rapport 2008:9, Tumba: BOTARK AB.
- Broström, Sven-Gunnar, 2008b. *Hällristningar i Blekinge: Svanhalla i Torshamns socken: Redogörelse för inventering och dokumentation utförd 2007 av Sven-Gunnar Broström och Lena König*, BOTARK-rapport 2008:10, Tumba: BOTARK AB.
- Broström, Sven-Gunnar & Lena König, 2011. *Hällristningar i Blekinge "Horsahällen", RAÄ 11 i Torshamns socken: Redogörelse för nydokumentation utförd 2009*, BOTARK-rapport 2011:5, Tumba: BOTARK AB.
- Brown, K. J., H. Seppä, G. Schoups, R. S. Fausto, P. Rasmussen & H. J. B. Birks, 2012. "A spatio-temporal reconstruction of Holocene temperature change in southern Scandinavia", *The Holocene* 22, s. 165–177.
- Brunet, Jörg, 2003. "Glimtar ur Blekinges skogshistoria", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 2003: Skog och historia, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 12–27.
- Bruzelius, Anders & Birger Bergh (red.), 1986. *S:t Knuts gille i Lund: 1586 års skrå: Minnesskrift 1986*, Lund: Gillet.
- Buchwald, Vagn Fabritius, 2005. *Iron and steel in ancient times*, Historisk-filosofiske Skrifter 29, København: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.
- Burenhult, Göran (red.), 1997. *Ajvide och den moderna arkeologin*, Stockholm: Natur och kultur.
- Burenhult, Göran, 1999. *Arkeologi i Norden* 2, Stockholm: Natur och Kultur.
- Burger Joseph R. & Trevor S. Fristoe, 2018. "Hunter-gatherer populations inform modern ecology", *PNAS* 2018, s. 1137–1139.
- Büntgen, U., W. Tegel, K. Nicolussi, M. McCormick, D. Frank, V. Trouet, J. O. Kaplan, F. Herzig, K.-U. Heussner, H. Wanner, J. Luterbacher & J. Esper, 2011. "2500 Years of European Climate Variability and Human Susceptibility", *Science* 331, s. 578–582.
- Bägerfeldt, Lars, 1992. *Megalitgravarna i Sverige: Typ, tid, rum och social miljö*, 2. rev. uppl., Stockholm: Stockholm s universitet.
- Caliebe, Make, Almut Nebel, Cheryl Makarewicz, Michael Krawczak & Ben Krause-Kyora, 2017. "Insights into early pig domestication provided by ancient DNA analysis", *Scientific Reports* 7:44550; doi: 10.1038/srep44550.
- Callmer, Johan, 1991. "Territory and Dominion in the Late Iron Age in Southern Sweden", *Regions and reflections in honour of Märta Strömberg*, red. Kristina Jennbert, Lars Larsson, Rolf Petré & Bozena Wyszomirska-Werbart, Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° N° 20, Lund: Almqvist & Wiksell International, s. 257–274.
- Carelli, Peter, 2001. *En kapitalistisk anda: Kulturella förändringar i 1100-talets Danmark*, Lund studies in Medieval Archaeology 26, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Carlie, Anne, 1994. *På arkeologins bakgård: En bebyggelsearkeologisk undersökning i norra Skånes inland baserad på synliga gravar*. Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°, No. 22. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Carlie, Anne, 2004. *Forntida byggnadskult: Tradition och regionalitet i södra Skandinavien*, Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, skrifter 57, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Carlie, Anne & Magnus Artursson, 2005. "Böndernas gårdar", *Järnålder vid Öresund*, bd 1: Specialstudier och syntes, red. Anne Carlie, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Carlsson, Anders, 2015. *Tolkande arkeologi och svensk forntidshistoria: Från stenålder till vikingatid*, Stockholm studies in Archaeology 64, Stockholm: Stockholm University.
- Carlsson, Gottfrid, 1924. "Ture Turesson (Bielke)", *Svenskt biografiskt lexikon* 4, Stockholm, s. 153.
- Carlsson, Gottfrid, 1946. "Lunds ärkesäte och domkyrka 1289–1536", *Lunds domkyrkas historia 1145–1945*, utg. Ernst Newman, bd 1, Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, s. 357–553.
- Carlsson, Tom, 2007. *Mesolitiska möten: Strandvägen, en senmesolitisk boplatz vid Motala ström*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 54, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.
- Carver, Martin, 1998. *Sutton Hoo – burial ground of Kings?* London: British Museum Press.
- Charlesén, Janne, 1981. *Elleholms kyrka*, Sölvesborg.
- Charpentier Ljungqvist, Fredrik, 2018. *Klimatet och människan under 12 000 år*, Stockholm: Dialogos.
- Chaudhary, Nikhil & Annie Swanepoel, 2023. "What can we learn from hunter-gatherers about children's mental health? An Evolutionary Perspective", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, DOI: 10.1111/jcpp.13773
- Christensen, Aksel E., 1968. *Kongemagt og aristokrati: Epoker i middelalderlig dansk statsopfattelse indtil unionstiden*, København: Ejnar Munksgaards Forlag.
- Ciani, Elena *et al.*, 2020. "On the origin of European sheep as revealed by the diversity of the Balkan breeds and by optimizing population-genetic analysis tools", *Genetics Selection Evolution* 52:25, <https://doi.org/10.1186/s12711-020-00545-7>
- Ciardi, Anna Minara, 2021. "Lunds domkapitels äldsta historia – tiden fram till 1274", *Lunds domkapitels och domkyrkoråds historia*, red.

- Anders Jarlert, bd 1, Lund: Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv, s. 27–66.
- Clarke, Peter D, 2007. *The interdict in the thirteenth century: A question of collective guilt*. Oxford: Oxford University Press.
- Constandse-Westerman, Trinette S. & Raymond R. Newell, 1989. "Social and biological aspects of the Western European Mesolithic population structure: A comparison with the demography of North American Indians", *The Mesolithic in Europe: Papers presented at the third international symposium*, red. Clive Bonsall, Edinburgh: John Donald Publishers Limited.
- Coudert, Allison P., 2017. "Rethinking Max Weber's Theory of Disenchantment", *Magic and magicians in the Middle Ages and the early modern time: The occult in pre-modern sciences, medicine, literature, religion, and astrology*, red. Albrecht Classen, Berlin/Boston: De Gruyter, s. 705–740.
- Coutinho, Alexandra, Torsten Günther, Arielle R. Munters *et al.*, 2020. "The Neolithic Pitted Ware culture foragers were culturally but not genetically influenced by the Battle Axe culture herders", *American Journal of Physical Anthropology* 172, s. 638–649, <https://doi.org/10.1002/ajpa.24079>
- Craig, Oliver Edward, John Chapman, Carl Heron & Laura H. Willis, László Bartosiewicz, Gillian Taylor, Alasdair Whittle & Matthew James Collins, 2005. "Did the first farmers of central and eastern Europe produce dairy foods?", *Antiquity* 79(306), 882–894. doi:10.1017/S0003598X00115017
- Crombé, Philippe & Erick Robinson, 2014. "¹⁴C dates as demographic proxies in Neolithisation models of northwestern Europe: A critical assessment using Belgium and northeast France as a case-study", *Journal of Archaeological Science*, vol. 52, s. 558–566.
- Cronholm, Christoffer, 1976 [1750–1757]. *Blekings beskrivning*, utg. Torsten Rosencrantz, Malmö: Blekingia
- Crumlin-Pedersen, Ole & Trakadas, Athena (red.) 2003. *Hjortspring: A Pre-Roman Iron-Age Warship in Context*, Ships and Boats of the North 5. Roskilde: The Viking Ship Museum in Roskilde.
- Cullberg, Carl, 1960. "Der Dolch von Nätraby", *Meddelanden från Lunds Universitets Historiska Museum*, s. 34–42.
- Dahr, Elias, 1937. *Studien über Hunde aus primitiven Steinzeitkulturen in Nordeuropa*, Lund: Gleerup.
- Dahr, Elias, 1939. "Benmaterialet från boplatsskomplexet vid Siretorp", red. Axel Bagge & Knut Kjellmark, *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, s. 242–245.
- Damlien, Hege, 2016. *Between Tradition and Adaption: Long-term trajectories of lithic tool-making in South Norway during the postglacial colonization and its aftermath (c. 9500-7500 cal. BC)*, Stavanger: Faculty of Social Sciences, Museum of Archaeology, University of Stavanger.
- Damlien, Hege, Mathilda Kjällquist & Kjel Knutsson, 2018. "The pioneer settlement of Scandinavia and its aftermath: New evidence from western and central Scandinavia", *Technology of Early Settlement in Northern Europe. Transmission of knowledge and culture*, red. Kjel Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 99–137.
- Damlien, Hege & Steinar Solheim, 2018. "The pioneer settlement of eastern Norway", *Early economy and settlement of Northern Europe: Pioneering, resource use, coping with change*, red. Hans Peter Blankholm, The Early Settlement of Northern Europe vol. 3, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 335–367.
- Damlien, Hege, Inger Marie Berg-Hansen, Lene Melheim, Axel Mjørum, Per Persson, Almut Schülke & Steinar Solheim, 2021. *Steinalderen i Sørøst-Norge: Faglig program for steinalderundersøkelser ved Kulturhistorisk museum*, Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- David, Éva, 2006. "Redskaber af ben og tak i tidlig Maglemosekultur – et teknologisk studie", *Stenaldersstudier: Tidligt mesolitiske jægere og samlere i Sydskandinavien*, red. Berit Valentin Eriksen, Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter 55, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s.77–99.
- David, Éva, 2007. "Technology on Bone and Antler industries: A Relevant Methodology for Characterizing Early Post-Glacial Societies (9th–8th Millenium BC)", *Bones as Tools. Current methods and interpretations in worked bone studies*, red. Christian Gates St-Pierre & Renee Walker, B.A.R. International Series 1622, Oxford: BAR publishing, s. 35–50.
- David, Éva & Mathilda Kjällquist, 2018. "Transmission of crafting traditions in the Mesolithic: A study of worked material from Norje Sunnansund, Sweden", *Technology of Early Settlement in Northern Europe. Transmission of knowledge and culture*, red. Kjel Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 231–276.
- Davis, B. A. S., S. Brewer, A. C. Stevensson & J. Guiot, 2003. "The temperature of Europe during the Holocene reconstructed from pollen data", *Quaternary Research Reviews* 22, s. 1701–1716.
- DD = *Diplomatarium Danicum*, udg. Det danske sprog- og litteraturselskab, København: Reitzel, 1938-ff.
- DDL = *Diplomatarium diocesis Lundensis: Lunds ärkestifts urkundsbok*, utg. Lauritz Weibull, Monumenta Scaniae historica, Lund 1900–1939.
- De Geer, G., 1882. "Om en postglacial landsänkning i södra och mellersta Sverige", *Sveriges Geologiska Undersökning, Ser. C*, 52, s. 1–16.
- De Geer, G., 1888. "Skandinaviens nivåförändringar under kvartärperioden", *Geologiska föreningens förhandlingar* 10: 366–379.
- De Geer, G., 1890. "Skandinaviens nivåförändringar under kvartärperioden", *Geologiska föreningens förhandlingar* 12, s. 61–110.
- Dendorfer, Jürgen & Ralf Lützelshwab (red.), 2011. *Geschichte des Kardinalats im Mittelalter*, Päpste und Papsttum 39, Stuttgart: Anton Hiersemann.
- Digerfeldt, Gunnar, 1988. "Reconstruction and regional correlation of Holocene lake-level fluctuations in Lake Bysjön, South Sweden", *Boreas* 17, s. 165–182.
- Digerfeldt, Gunnar, 1997. "Reconstruction of Holocene lake-level changes in Lake Kalvsjön, southern Sweden, with a contribution to the local palaeohydrology at the Elm Decline", *Vegetation History and Archaeobotany* 6, s. 9–14.
- Digerfeldt, Gunnar & H. Håkansson, 1993. "The Holocene paleolimnology of Lake Sämbofsjön, Southwestern Sweden", *Journal of Paleolimnology* 8, s. 189–210.
- Dodgshon, Robert A., 1987. *The European past: Social evolution and spatial order*, Basingstoke: Macmillan Education.
- Dodgshon, Robert A., 1998. *Society in time and space. A geographical perspective on change*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dübeck, Inger, 1987. *Fra gammel dansk til ny svensk ret: Den retlige forsvenskning i de tabte territorier 1645–1683*, København: Rigsarkivet.
- Edekling, Magnus, 2010. *När Blekinge blev danskt*, Borås: Recito.
- Edenmo, Roger, 2008. *Prestigeekonomi under yngre stenåldern: Gåvoutbyten och regionala identiteter i den svenska båtbyggekulturen*,

- Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Edgren, Helena & Markus Hiekkänen, 1993. "Havet, kapellen och franciskanerna", *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 155–170.
- Edman, G. & S. Källrot, 1939. "Bestämning av kolade trärester, harpax, avtryck av växtdelar i krukskärvar etc., från boplatsskomplexet vid Siretorp", *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, red. Axel Bagge & Knut Kjellmark, Stockholm: Wahlström & Widstrand, s. 246–250.
- Edring, Anders, 2005. *Berget i backens skugga: Det sociala landskapet på Kristianstadssläätten under tidig- och mellanneolitikum*, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund.
- Edring, Anders, 2008. "Två mesolitiska boplatser vid Yngsjö i nordöstra Skåne", *Fornvännen* 103, s. 1–12.
- Einarsson, Lars & Björn Wallbom, 2001. *Marinarkeologisk besiktning och provtagning för datering av ett fartygsvrak beläget i farvattnen syd Saxemara, Ronneby kommun, Blekinge län*, rapport, Kalmar läns museum, RAÄ dnr 321-2817-2009, Kalmar: Kalmar läns museum.
- Einarsson, Lars & Matthew Gainsford, 2007. *Rapport om 2006 års marinarkeologiska undersökningar av Skeppsvraket vid St. Ekö, Saxemara, Ronneby kommun, Blekinge län*, rapport, Kalmar läns museum, RAÄ dnr 321-2819-2009, Kalmar: Kalmar läns museum.
- Ekdahl, N. J., 1836. Ove Brade till kungen 22/3 1523. *Handlingar rörande Severin Norrby och de under hans ledning stående krigsföretagen mot Sverige*, utg. av N. J. Ekdahl, Christiern II:s arkiv 1, Stockholm.
- Eksström, J., 1993. *The Late Quaternary History of the Urus (Bos primigenius Bojanus 1827) in Sweden*, Lund: Dept. of Quaternary Geology, Lunds universitet.
- Ellegård, Alvar, 1987. "Who were the Eruli?", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 53:1, Lund: Scandia, s. 5–34.
- Enger, P. H., 1937. "Fornborgar", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1937, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 3–52.
- Enghoff, Inge Bødker, 1994. "Fishing in Denmark during the Ertebølle period", *International Journal of Osteoarchaeology* 4, 65–96.
- Englund, Lars-Erik, 2002. *Blåstbruk: Myrjärnshantieringens förändringar i ett långtidsperspektiv*, Jernkontorets Bergshistoriska skriftserie 40, Stockholm: Jernkontoret.
- Ericson, P. G. P. & T. Tyrberg, 2004. *The Early history of the Swedish Avifauna: A review of the subfossil record and early written sources*, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.
- Ericson, Tyra, 2014. *Jämjö 6:1: Förhistorisk boplat med järnhantering, Blekinge, Jämjö socken, Jämjö 6:1, fornlämning Jämjö 122: Arkeologisk undersökning 2009, UV rapport 2014:88*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Ericson, Tyra & Mikael Henriksson, 2015. *Gustavstorpsvägen: Mellanneolitiska hyddor vid en kustnära våtmark: Särskild arkeologisk undersökning och arkeologisk förundersökning 2011, Mörrum socken, Karlshamns kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:8.
- Ericsson, Alf, 2012. *Terra mediaevalis: Jordvårderingssystem i medeltidens Sverige*, Uppsala: Acta Universitatis agriculturae Sueciae 81, Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences.
- Ericsson, Tyra, 2014. *Jämjö 6:1: Förhistorisk boplat med järnhantering, Blekinge, Jämjö socken, Jämjö 6:1, fornlämning Jämjö 122, Riksantikvarieämbetet UV rapport 2014:88*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Eriksson, Gunilla, 2003. *Norm and difference: Stone Age dietary practice in the Baltic region*, Stockholm: Arkeologiska forskningslaboratoriet.
- Eriksson, Gunilla, 2004. "Part-time farmers or hard-core sealers? Västerbjers studied by means of stable isotope analysis", *Journal of Anthropological Archaeology* 23:2, s. 135–162.
- Eriksson, Gunilla, Anna Linderholm, Elin Fornander, Marie Kanstrup, Pia Schoultz, Hanna Olofsson & Kerstin Lidén, 2008. "Same island, different diet: Cultural evolution of food practice on Öland, Sweden, from the Mesolithic to the Roman Period", *Journal of Anthropological Archaeology* 27, s. 520–543.
- Eriksson, M. & O. Magnell, 2001. "Det djuriska Tågerup: Nya rön kring Kongemose- och Erteböllekulturens jakt och fiske", red. P. Karsten & B. Knarrström, *Tågerup: Specialstudier*, Lund: UV Syd, Avd. för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet, s. 156–237.
- Eriksson, Niklas, 2015. "Skeppsarkeologisk analys", *Gribshunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–32.
- Erixon, Sigurd, 1913. "Stenåldern i Blekinge", *Fornvännen* 8, s. 125–212.
- Erixon, Sigurd, 1952. "Byggnadsskicket hos svenska bönder under medeltiden, huvudsakligen i belysning av nyare tidens material", *Nordisk Kultur XVII: Byggnadskultur*, red. Sigurd Erixon, Stockholm: Bonniers, s. 284–347.
- Ersgård, Lars, 1988. "Vår marknad i Skåne": *Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Ersgård, Lars, 2006. "Lerbottarna och det tidigmedeltida samhället", *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö, red. Stefan Larsson, Lund/ Malmö: Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö*, s. 48–63.
- Etting, Vivian, 2010. *The royal castles of Denmark during the 14th century: An analysis of the major royal castles with special regard to their functions and strategic importance*. Copenhagen: Nationalmuseet.
- Fabeck, Charlotte, 1991. "Samfundsorganisation, religiösa ceremonier och regional variation", *Samfundsorganisation och regional variation: Norden i romersk jernalder og folkevandringstid: Beretning fra 1. Nordiske jernalderssymposium på Sandbjerg slot 11–15 april 1989*, red. Charlotte Fabeck & Jytte Ringtved, Jysk arkæologisk selskabs skrifter XXVII, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s. 283–304.
- Falk, Ann-Britt, 2008. *En grundläggande handling: Byggnadsoffer och dagligt liv i medeltid, Vågar till Midgård 12*, Lund: Nordic Academic Press.
- Fallgren, Jan-Henrik, 2006. *Kontinuitet och förändring: Bebyggelse och samhälle på Öland 200–1300 e Kr*, Aun 35, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Fendin, Titti, 2015. *Östra Vång: Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning 2012, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Blekinge museum rapport 2015:22*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fendin, Titti, Tyra Ericson & Carl Persson, 2014. *Norje Nordansund: Mesolitiska lägerplatser i ett skärgårdslandskap och boplatslämningar från yngre bronsålder-äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fischer, Anders, Jesper Olsen, Mike Richards, Jan Heinemeier, Arny E. Sveinbjörnsdóttir & Pia Bennike, 2007. "Coast-inland mobility and diet in the Danish Mesolithic and Neolithic: Evidence from stable isotope values of humans and dogs", *Journal of Archaeological Science*, vol. 34, s. 2125–2150.
- Fischer, Svante, 2021. "Minnet efter Valentinianus III", *Saker: Föremål berättar Blekinges historia*, red. Jonas Eckerbom, Christoffer Sandahl & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 114–117.

- Flannery, Kent V., 1969. "Origins and ecological effects of early domestication in Iran and the Near East", *The domestication and exploitation of plants and animals: Proceedings of a meeting of the research seminar in archaeology and related subjects held at the Institute of Archaeology, London University*, red. Geoffrey W. Dimbleby & Peter J. Ucko, London, s. 73–100.
- Fleithmann, Dominik, Manfred Mudelsee, Stephen J. Burns, Raymond S. Bradley, Jan Kramers & Albert Matter, 2008. "Evidence for a widespread climatic anomaly at around 9.2 ka before present", *Paleoceanography* 23, s. 1–6.
- Flink, Gerhard (red.), 1995. *Kung Valdemars segelled*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Foley, Brendan, 2022. *Gribshunden: Forskningsundersökning av skeppsvrak vid St. Ekön, RAÄ Ronneby 728: Marinarkeologisk undersökning 202*. Blekinge museum rapport 2022:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fornander, Elin, 2013. "Dietary diversity and moderate mobility: Isotope evidence from Scanian Battle Axe Culture burials", *Journal of Nordic Archaeological Science* 18, s. 13–29.
- Forsgren, Magdalena, 2012. "Till frågan om de rituella depåernas beskaffenhet", *In Situ Archaeologica*, vol. 10:165–184.
- Frandsen, Karl-Erik, 1995. "Bønderne og Hæren i Danmark 1614–1662", *Dansk Historisk Tidsskrift*, bd 95, hæfte 1, København, s. 155–173.
- Fraser, Magdalena, 2018. *People of the Dolmens and Stone Cists: An archaeogenetic Investigation of Megalithic Graves from the Neolithic Period on Gotland*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia.
- Fraser, Magdalena, Federico Sanchez-Quinto, Jane Evans, Jan Storå, Anders Götherström, Paul Wallin, Kjel Knutsson & Mattias Jakobsson, 2018. "New insights on cultural dualism and population structure in the Middle Neolithic Funnel Beaker culture on the island of Gotland", *Journal of Archaeological Science: Reports* 17, s. 325–334.
- French, Jennifer C. & Christina Collins, 2015. "Upper Palaeolithic population histories of Southwestern France: A comparison of the demographic signatures of ¹⁴C date distributions and archaeological site counts", *Journal of Archaeological Science*, vol. 55, s. 122–134.
- Fridericia, Julius Albert, 1889–1890, "Historisk-statistiske Undersøgelser over Danmarks Landboforhold i det 17de Aarhundrede", *Dansk Historisk Tidsskrift*, 6 række, bd 2, København, s. 219–263
- Friman, Bo, 2012. *Ljungaviken etapp 1: Ett gravfält från yngsta bronsålder–förromersk järnålder och en mesolitisk boplats, Blekinge, Mjällby och Sölvesborgs socken, Sölve 3:10 meter, Sölvesborg fornlämning 87: Arkeologisk undersökning 2011*, Riksantikvarieämbetet UV rapport 2012:168, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Friman, Bo & Per Lagerås, 2022. "From Neolithic Boom-and-Bust to Iron Age Peak and Decline: Population and Settlement Dynamics in Southern Sweden Inferred from Summed Radiocarbon Dates", *European Journal of Archaeology* 2022, s. 1–21. doi:10.1017/ea.2022.43
- Fritz, Birgitta, 1972–1973. *Hus, land och län: Förvaltningen i Sverige 1250–1434*, vol. 1–2, Stockholm studies in History 18, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Fritzbøger, Bo, 1992. *Danske skove 1500–1800: En landskabshistorisk undersøgelse*, Odense: Landbohistorisk Selskab.
- Frostenson, Sigvard, 1966. *Avaskär: Medeltidsstaden som försvann – Kristianopels föregångare*. Torsås.
- Fröjmark, Anders, 1992. *Mirakler och helgonkult: Linköpings biskopsdöme under senmedeltid*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Fuglestad, Ingrid, 2012. "The pioneer condition on the Scandinavian Peninsula: The last frontier of a 'Palaeolithic Way' in Europe", *Norwegian Archaeological Review* 45, s. 1–29.
- van Geel, B., J. Buurman & H. T. Waterbolk, 1996. "Archaeological and palaeoecological indications of an abrupt climate change in The Netherlands, and evidence for climatological teleconnections around 2650 BP", *Journal of Quaternary Science* 11, s. 451–460.
- Gelting, Michael H., 2012. "Lund, Dalby og Bornholm: Politik og mission i biskop Eginos tid", *Locus Celebris: Dalby kyrka, kloster och gård*, red. Stephan Borgehammar & Jes Wienberg, Centrum för Öresundsstudier 28, Göteborg: Makadam, s. 101–111.
- Gillingstam, Hans, 1947. "Medeltidsätten Slaweka: Med släkttavlor", *Personhistorisk tidskrift* 1947, årg. 45, häfte 1–2, Stockholm : Personhistoriska samfundet, s. 1–51.
- Glete, Jan, 1993. *Navies and Nations: Warships, navies and state building in Europe and America 1500–1860*, Stockholm studies in history 48, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Glykou, Aikaterini, Lembi Lōugas, Giedre Piličiauskienė, Ulrich Schmölcke, Gunilla Eriksson & Kerstin Lidén, 2021. "Reconstructing the ecological history of the extinct harp seal population of the Baltic Sea", *Quaternary Science Reviews* 251 (106701), s. 1–15.
- Glorstad, Håkon, 2014. "Deglaciation, sea-level change and the Holocene colonization of Norway", *Geological Society, London, Special Publications*, 411, s. 9–25.
- Goldhahn, Joakim, 2013. *Bredarör på Kivik: En arkeologisk odysseé*, Simrishamn: Artes liberales.
- Greisman, A. & M.-J. Gaillard, 2009. "The role of climate variability and fire in early and mid-Holocene forest dynamics of southern", *Journal of Quaternary Science* 24, s. 593–611.
- Gron, Kurt J. & Peter Rowley-Conwy, 2017. "Herbivore diets and the anthropogenic environment of early farming in southern Scandinavia", *The Holocene*, vol. 27(1), s. 98–109.
- Gronenborn, Detlef, 2010. "Climate, Crisis, and the 'Neolithisation' of Central Europe Between IRD-events 6 and 4", *Die Neolithisierung Mitteleuropas: Internationale Tagung, Mainz 24. bis 26. Juni 2005*, bd. 4, red. Detlef Gronenborn & Jörg Petrasch, Mainz: Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, s. 61–81.
- Gruszczynski, Jacek, 2019. *Viking silver, hoards and containers: The archaeological and historical context of Viking-age silver coin deposits in the Baltic c. 800–1050*, London: Routledge.
- Græbe, Henrik, 1971. *Kyrkorna i Vä, Sveriges kyrkor, Gälds härad, Skåne bd III:1*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Gräslund, Ann-Sofi, 2001. *Ideologi och mentalitet: Om religionsskiftet i Skandinavien från en arkeologisk horisont*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Gräslund, Bo & Neil Price, 2012. "Twilight of the gods? The 'dust veil event' of AD 536 in critical perspective", *Antiquity* 86, s. 428–443.
- Gron, Ole, 2020. "Late Mesolithic marine territoriality in coastal southern Scandinavia", *Archäologische Informationen* 43, s. 277–288.
- Gron, Kurt J. & Lasse Sørensen, 2018, "Cultural and economic negotiation: a new perspective on the Neolithic Transition of Southern Scandinavia", *Antiquity* 92, s. 958–974.
- Guerra Doce, Elisa, 2014. "The Origins of Inebriation: Archaeological Evidence of the Consumption of Fermented Beverages and Drugs in Prehistoric Eurasia", *Journal of Archaeological Method and Theory* 22(3), doi:10.1007/s10816-014-9205-z
- Guinard, Michel & Niklas Groop, 2007. "Handtagskärror och tvärpilar: En diskussion om stenteknologi och sociala processer under

- senmesolitikum och början av neolitikum”, *Stenåldern i Uppland: Uppdragsarkeologi och eftertanke*, red. Niklas Stenbäck, Uppsala: Riksantikvarieämbetet, UV GAL, s. 207–225.
- Gullbekk, Svein H., 2010. ”Klassisk problemstilling – handel eller herjing?”, *Myntstudier* 2010:1, s. 28–36.
- Gullstrand, Robin, 1994. ”Lokalt självstyre i Blekinge: Participation och representation i Mörrum och Backaryd ca 1770–1800: En undersökning av den politiska kulturen i två Blekingesocknar”, *Scandia* 1994:2, Lund, s. 155–207.
- Gummesson, Sara, Fredrik Hallgren & Anna Kjellström, 2018. ”Keep your head high: Skulls on stakes and cranial trauma in Mesolithic Sweden”, *Antiquity* 92, s. 74–90.
- Gurevich, Aron J., 1985. *Categories of Medieval Culture*, London: Routledge.
- Gurstad-Nilsson, Hans, 1995. *Stenålder i gränsbygd: En bebyggelsearkeologisk analys med utgångspunkt från specialinventeringar av Emmaboda kommun*, Kalmar läns museums arkeologiska rapporter 1995:4.
- Gurstad-Nilsson, Hans, 2001. ”En neolitisering – två förlopp: tankar kring jordbrukskulturens etablering i Kalmarsundsområdet”, *Möre – historien om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 129–164.
- Gustafsson, Harald, 1988. ”The Conglomerate State: A Perspective on State Formation in Early Modern Europe”, *Scandinavian Journal of History* 1988:3–4, London: Routledge, Taylor & Francis, s. 189–213.
- Gustafsson, Harald, 2000. *Gamla stater och nya riken: Statsbildning, politisk kultur och identiteter under Kalmarunionens upplösningsskede 1512–1541*, Stockholm: Bokförlaget Atlantis.
- Gustafsson, Harald, 2008a. *Skåne i Danmark: En dansk historia till 1658*, Centrum för Danmarksstudier 16, Göteborg: Makadam Förlag.
- Gustafsson, Harald, 2008b. ”De överlappande pusslen: Om partikularistiska och multietniska konglomeratstater i det tidigmoderna Europa”, *Maktens mosaik: Enhet, särart, och självbild i det svenska riket*, red. Max Engman & Nils Erik Villstrand, Skriftser utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 715, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 59–73.
- Gustafsson, Harald, 2016. ”Sverige som partner 1319–1905: Ett perspektiv”, *Historisk Tidskrift* 136(1), Stockholm: Svenska historiska föreningen, s. 3–31.
- Gustavsson, Kenneth, 1993. ”Undersökningar vid franciskanerkonventet på Kökar, Åland”, *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 171–186.
- Gustin, Ingrid, 2004. *Mellan gåva och marknad: Handel, tillit och materiell kultur under vikingatid*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Gustin, Ingrid, 2018. ”Öppenskär – en hemlighetsfull ö i Blekinges östra skärgård”, *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2018(2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 41–52.
- Gustin, Ingrid, i tryck. ”Coins and People in Central Blekinge: A New Perspective on the Johannishus Hoard”.
- Gustin, Ingrid & Mikael Henriksson, 2022. *Store Backe – ett järnåldersgravfält i östra Blekinge*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Gustin, Ingrid & Bertil Helgesson, 2024. ”Chronology of Vång based on the jewellery and comparisons with other magnate farms and central places”, *Våstra Vång an Iron Age Settlement in Central Blekinge, Sweden*, red. Mikael Henriksson, Karlskrona: Blekinge museum.
- Günther, Torsten, et al., 2018. ”Population genomics of Mesolithic Scandinavia: Investigating early postglacial migration routes and high-latitude adaptation”, *PLOS Biology* 16(1), s. e2003703.
- Gøgsig Jakobsen, Johnny Grandjean, 2017. *Lolland-Falster, Vordingborg og korstogene*, Lolland-Falsters Historiske Samfunds Årbog 2017, Maribo: Lolland-Falsters Historiske Samfund, s. 55–85.
- Görman, Marianne, 1987. *Nordiskt och keltiskt: Sydskandinavisk religion under yngre bronsålder och keltisk järnålder*, Lund.
- Görman, Marianne & Mikael Henriksson, 2006. ”Maskbilden från Västra Vång: Ett keltiskt avtryck i Blekinges äldre järnålder?”, *Fornvännen* 101, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 168–183.
- Götherström, Anders, Cecilia Anderung, Linda Hellborg, Rengert Elburg, Colin Smith, Dan G. Bradley & Hans Ellegren, 2005. ”Cattle domestication in the Near East was followed by hybridization with aurochs bulls in Europe”, *Proceedings of the Royal Society B* 272, s. 2345–2350, doi:10.1098/rspb.2005.3243
- Hagelqvist, Tony & Mats Widenborg, 1977. *Björkärr: En boplatz från yngre stenåldern i östra Blekinge: Ett undersökningsobjekt i kronologi och ekologi*, Seminarieuppsats i arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Lunds universitet (stencil).
- Hallberg, Göran, 1990. *Ortnamn i Blekinge*, Stockholm: Norstedt.
- Hallenberg, August, 1927. ”Kristianopol såsom stad under svensk väld”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1927:II, Karlskrona, s. 1–85.
- Hallenberg, August, 1938. ”Från 1600-talets Bleking under danskt väld”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 25–54.
- Hallenberg, August, 1940. ”Från Blekinge allmoge under danskt väld”, *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1940, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag.
- Hallgren, Fredrik, 2008. *Identitet i praktik: Lokala, regionala och överregionala sociala sammanhang inom nordlig trättbågarkultur*, Uppsala: Departement of archaeology and ancient history, Uppsala university.
- Hallgren, Fredrik, 2011. ”The Early ’Trichterbecher’ of Mälardalen, eastern central Sweden”, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission*, bd. 89, Frankfurt am Main, s. 111–134.
- Hammarlund, D., S. Björck, B. Buchardt, C. Israelson & C. T. Thomsen, 2003. ”Rapid hydrological changes during the Holocene revealed by stable isotope records of lacustrine carbonates from Lake Igelsjön, southern Sweden”, *Quaternary Science Reviews* 22, s. 353–370.
- Hammelin, A., 1934. ”Borgberget (En fornborg)”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1934, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 198–202.
- Hanell, Krister. 1964. ”Hoby kyrka: En översikt över dess historia”, *Bräke-Hoby: En sockenbok*, red. Folke Wirén, Karlshamn: Lagerblad, s. 69–87.
- Hanlon, Conleth & Göran Prah, 1998. *Stenåldersprojekt Ryd: Lösfindsinventering av Almundsryds socken*, Smålands museum rapport 1998:4, Växjö: Smålands museum.
- Hansen, Kenth, 2020. *Medeltida stadsaristokrati: Världsligt frälse i de skånska landskapens städer*, Lund studies in Historical Archaeology 21, Lund: Lunds universitet.
- Hansson, Anton, Björn Nilsson, Arne Sjöström, Svante Björck, Sofia Holmgren, Hans Linderson, Ola Magnell, Mats Rundgren & Dan Hammarlund, 2018. ”A submerged Mesolithic lagoonal landscape in the Baltic Sea, south-eastern Sweden – Early Holocene environmental reconstruction and shore-level displacement based on a multiproxy approach”, *Quaternary International* 463, s. 110–123.

- Hansson, A., S. Björck, K. Heger, S. Holmgren, H. Linderson, O. Magnell, B. Nilsson, M. Rundgren, A. Sjöström, D. Hammarlund, 2018. "Shoreline displacement and human resource utilization in the southern Baltic Basin coastal zone during the early Holocene: New insights from a submerged Mesolithic landscape in south-eastern Sweden", *The Holocene* 28, s. 721–737.
- Hansson, Anton, Dan Hammarlund, Giacomo Landeschi, Arne Sjöström & Björn Nilsson, 2019. "A new early Holocene shoreline displacement record for Blekinge, southern Sweden, and implications for underwater archaeology", *Boreas*, vol. 48, s. 57–71. <https://doi.org/10.1111/bor.12339>
- Hansson, Anton, Hans Linderson & Brendan Foley, 2022. "Casks from Gribshunden (1495) – Dendrochronology of late medieval shipboard victual containers", *International Journal of Nautical Archaeology*, vol. 51, s. 358–375.
- Hansson, Anton, Adam Boethius, Dan Hammarlund, Per Lagerås, Ola Magnell, Björn Nilsson, Anette Nilsson Brunlid & Mats Rundgren, 2019. "Shoreline Displacement, Coastal Environments and Human Subsistence in the Hanö Bay Region during *The Mesolithic*", *MDPI quaternary*, 2(1):14.
- Hansson, Martin, 1992. "Vid en 1600-talsgata: Om arkeologi i Kristianopel", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 105–118.
- Hansson, Martin, 1999. "Graves, gravefields and burial customs – variation as theme: A discussion of Late Iron Age gravefields", *Lund Archaeological Review* 1999, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 49–66.
- Hansson, Martin, 2001. *Huvudgårdar och herravälden: En studie av småländsk medeltid*, Lund studies in Medieval Archaeology 25, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hansson, Martin, 2004. "Frälse och kungamakt i medeltidens Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 36–60.
- Hansson, Martin, 2006. *Aristocratic landscape: The spatial ideology of the Medieval aristocracy*, Lund Studies in Historical Archaeology 2, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hansson, Martin, 2010. "Byggherrar och porträttmotiv – ett arkeologiskt perspektiv på aktörer och individer i det tidigmoderna Sverige", *Modernitetens materialitet: Arkeologiska perspektiv på det moderna samhällets framväxt*, red. Anna Lihammer & Jonas M Nordin, The Museum of National Antiquities, Stockholm, studies 17, Stockholm: Statens historiska museum, s. 131–150.
- Hansson, Martin, 2011. *Medeltida borgar: Maktens hus i Norden*, Lund: Historiska media.
- Hansson, Martin, 2014. "Att hysa folk på gården: Ett försök till byggnadsarkeologi", *Medeltida storgårdar: 15 uppsatser om ett tvärvetenskapligt forskningsproblem*, red. Olof Karsvall & Kristoffer Jupiter, Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphici 131, Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien för svensk folkkultur, s. 165–188.
- Hansson, Martin, 2016. "Björketorpsstenen, Vång och en helig förbannelse", *Vikten av Vång – En järnåldersplats tar form*, Karlskrona: Blekinge museum, s. 23–32.
- Hansson, Martin, 2017a. "Medeltidens Växjö – En arkeologisk berättelse om ursprung och utveckling", *Växjö, Kalmar och Smålands tidigaste urbanisering*, red. Mats Anglert & Stefan Larsson, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer, s. 49–90.
- Hansson, Martin, 2017b. "Senmedeltida städer – En diskussion kring orsaker, aktörer och regional urbanitet med utgångspunkt i Småland", *Växjö, Kalmar och Smålands tidigaste urbanisering*, red. Mats Anglert & Stefan Larsson, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer, s. 117–158.
- Hansson, Martin, 2021. *Kastalen "Hagbards källare", RAÄ 67 samt intilliggande husgrund, RAÄ 668, Arkeologisk forskningsundersökning*, Blekinge museum rapport 2021:31, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hansson, Martin, 2022. "The medieval towers on the island of Gotland", *Lund Archaeological Review* 26–27, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 63–80.
- Hansson, Martin, 2023. "Att bygga borg och anlägga stad – Några tankar om Sölvesborg", *Fornvännen* 118(2), s. 101–118.
- Hansson, Martin, 2024. *Kastalen Hagbards källare RAÄ67 samt intilliggande husgrund, RAÄ668. Arkeologisk forskningsundersökning 2023*. Med bidrag av Robert Bergman Carter, Max Jahrehorn, Erik Johansson, Hans Linderson, Hanna Sjöberg, Bengt Westergaard, Martina Hjertman & Immo Trinks. Blekinge Museum rapport 2024:10.
- Harlitz, Erika, 2010. *Urbana system och riksbildning i Skandinavien: En studie av Lödöses uppgång och fall ca 1050–1646*, Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet.
- Harrison, Dick, 1999. *Krigarnas och helgonens tid: Västeuropas historia 400–800 e.Kr*, Stockholm: Prisma.
- Harrison, Dick, 2000. *Stora Döden: Den värsta katastrof som drabbat Europa*, Stockholm: Ordfront.
- Harrison, Dick, 2009. *Sveriges historia 600–1350*, Stockholm: Norstedts.
- Harrison, S. P. & G. Digerfeldt, 1993. "European lakes as palaeohydrological and palaeoclimatic indicators", *Quaternary Science Reviews* 12, s. 233–248.
- Hauptman, Katherine, 2002. *Bilder av betydelse: Hällristningar och bronsålderslandskap i nordöstra Östergötland*, Stockholm Studies in Archaeology 23 Stockholm: Stockholms universitet.
- Hedeager, Lotte, 1992. *Iron Age Societies: From tribe to state in northern Europe, 500 B.C. to A.D. 700*, Oxford: Blackwell.
- Hedeager, Lotte, 1992. *Danmarks jernalder: Mellem stamme og stat*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hedeager, Lotte, 1998. *Skuggor ur en annan verklighet: Fornnordiska myter*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hedeager, Lotte & Henrik Tvarnø, 2001. *Tusen års europahistorie: Romere, germanere og nordboere*, Oslo: Pax.
- von Heijne, Cecilia, 2004. *Särpräglad: Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca 800–1130)*, Stockholm Studies in Archaeology 31, Stockholm: Stockholms universitet.
- Heinsalu, A., 2000. "Diatom stratigraphy and palaeoenvironment of the Yoldia Sea in Northern Estonia", *Proceedings of the Estonian Academy of Sciences, Geology* 49(3), s. 218–243.
- Helgesson, Bertil, 2002. *Järnålderns Skåne: Samhälle, centra och regioner*. Acta Archaeologica Lundensia series in 8°, No. 38, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Helgesson, Bertil & Andreas Svensson, 2023. "Knowledge from Fragmented Bronzes: Complexity and Potential", *Västra Vång an Iron Age Settlement in Central Blekinge, Sweden*, red. Mikael Henriksson, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hellgren, Felicia & Ola Magnell, 2021a. "Animal osteologi", *Megaliter, menhirer och bebyggelse från tidigneolitikum, senneolitikum och yngre bronsålder–yngre järnålder. Arkeologisk undersökning 2019 inför utbyggnad av Södra stambanan Lund–Flackarp, Skåne län, Skåne, Staffanstorps kommun, Flackarp socken, fastighet Flackarp 2:9 och 7:1*, red. Magnus Andersson, Magnus Artursson, Kristian Brink & Fredrik Strandmark. Arkeologerna, Statens historiska museer rapport 2021:134, Sydsvensk Arkeologi rapport 2021:10, s. 238–258.

- Hellgren, Felicia & Ola Magnell, 2021b. "Animal osteologi", *Borstahusen 1:1: Om sten- och bronsåldersaktiviteter kring en våtmark vid Öresundskusten, Arkeologisk undersökning 2020: Skåne, Landskrona kommun, Landskrona socken, Borstahusen 1:1, L1986:6687, L2019:64 och L1985:686*, red. Adam Bolander, Arkeologerna, Statens historiska museer rapport 2021:177, s. 105–129.
- Hellstam, Antonia, 2019. *The woman behind it all: Searching for social roles of women in Late Iron Age central Blekinge*, Master thesis, Department of Archaeology and Ancient History, Lund: Lund University.
- Helmersson, Stina & Uno Röndahl, 2005. *Herulerna: Det bortglömda folket*, Arkelstorp: Epona.
- Helms, Mary W., 1993. *Craft and the kingly ideal: Art, trade, and power*, Austin: University of Texas Press.
- Henriksson, Mikael, 2004. *Siretorpsområdet, Mjällby socken, Sölvesborgs kommun: Arkeologisk översiktstudie*, Blekinge museum rapport 2004:7, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2006. *Björkenäs 1:12, Mörrums socken, Karlshamns kommun: Särskild undersökning*, Blekinge museum rapport 2006:17, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2007. *Projekt Inlängen III: Torhamns socken, Karlskrona kommun, Antikvarisk kontroll*, Blekinge museum rapport 2007:1, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2008. *Västra Vång, Hjortsberga socken, Ronneby kommun: Särskild undersökning, med bidrag av Björn Gedda*, Blekinge museum rapport 2008:24, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2010. *Mjällby 1:27 & Siretorp 2:14, RAÄ 74 Mjällby socken, Sölvesborgs kommun: Särskild undersökning*, Blekinge museum rapport 2010:18, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2011. *Västra Vångs bygata, RAÄ 189, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Särskild utredning*, Blekinge museum rapport 2011:13, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2017. *RAÄ Hjortsberga 271: Arkeologisk undersökning och återställande av stensättning, skadad av skogsbruket, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2017:12, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2019. *Arkeologiska förväntningar i mötet med ett landskap: Stenålderns Blekinge ur ett kunskapsperspektiv*, Huddinge: Södertörns högskola.
- Henriksson, Mikael, 2020. *Sjöborg/Elleholm: Arkeologisk forskningsgrävning 2019*, Blekinge museum, rapport 2020:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2021. *Sjöborg/Elleholm: Arkeologisk forskningsgrävning 2020*, Blekinge museum, rapport 2021:41, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2022. *Öppenskar 2022: Arkeologisk efterundersökning etapp 3*, Blekinge museum rapport 2022: 45, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael & Björn Nilsson, 2004. "Projekt Inlängen: Om ett återbesök på en unik stenåldersplats", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–20.
- Henriksson, Mikael & Björn Nilsson (red.), 2016. *Vikten av Vång: En järnåldersboplatz tar form*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, Björn Nilsson & Ingrid Gustin, 2016. *Hästholmen 1:67: Arkeologisk efterundersökning etapp 2*, Blekinge museum rapport 2016:8, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, Carl Persson & Johan Åstrand (red.), 2016. *Lussabacken norr: Boplatzlämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hermansen, Victor, 1934. "Træk af Kalundborgs historie i middelalderen", *Fra Holbeak amt: Historiske aarbøger XXVIII*, Holbæk: Historisk samfund for Holbæk amt, s. 119–136.
- Hermanson, Lars, 2000. *Släkt, vänner och makt: En studie av elitens politiska kultur i 1100-talets Danmark*, Göteborg: Historiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Hertell, E. & Tallavaara, M. 2011. "High mobility or gift exchange. Early Mesolithic exotic chipped lithics in Southern Finland", *Mesolithic interfaces: Variability in lithic technologies in Eastern Fennoscandia*, red. Tuija Rankama, Helsinki: Suomen arkeologinen seura, s. 10–14.
- Hijma, M. P. & K. M. Cohen, 2010. "Timing and magnitude of the sealevel jump preluding the 8200 yr event", *Geology* 38, s. 275–278.
- Hjardar, Kim & Vegard Vike, 2011. *Vikingar i krig*. Oslo: Spartacus.
- Hjärthner-Holder, Eva, 1993. *Järnets och järnmetallurgins introduktion i Sverige*, Uppsala: Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet.
- Hjärthner-Holder, Eva, Lena Grandin, Katarina Sköld & Andreas Svensson, 2018. By Who, for Whom?: Landscape, Process and Economy in the Bloomery Iron Production AD 400–1000, *Journal of archaeology and ancient history* 21, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet. s. 1–50.
- Hoff, Annette, 1997. *Lov og Landskab: Landskabslovenes bidrag til forståelsen af landbrugs- og landskabsudviklingen i Danmark ca. 900–1250*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Holmberg, Rikard, 1990. *Kyrkobyggnad, kult och samhälle: Landskyrkan i Lunds forna ärkestift genom tiderna*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Holmqvist, Elisabeth, Åsa M. Larsson, Aivar Kriiska, Vesa Palonen, Petter Pesonen, Kenichiro Mizohata, Paula Kouki & Jyrki Räisänen, 2018. "Tracing grog and pots to reveal neolithic Corded Ware Culture contacts in the Baltic Sea region (SEM-EDS, PIXE)", *Journal of Archaeological Science* 91, s. 77–91.
- Holt, Brigitte M. & Vincenzo Formicola, 2008. "Hunters of the Ice Age: The biology of Upper Paleolithic people", *American Journal of Physical Anthropology* 137, s. 70–99.
- Håkansson, Anders, 2017. *Bebyggelsehierarkier och bylandskap: Om övergången mellan vikingatid och medeltid ur ett halländskt perspektiv*, Hallands läns museers skriftserie 33, Lund Studies in Historical Archaeology 20, Halmstad: Kulturmiljö Halland, Stiftelsen Hallands läns museer.
- Hållans Stenholm, Ann-Mari, 2012. *Fornminnen: Det förflutnas roll i det förkristna och kristna Mälardalen, Vågar till Midgård 15*, Lund: Nordic Academic Press.
- Hårdh, Birgitta, 1976a. *Wikingzeitliche Depotfunde aus Südschweden: Probleme und Analysen*, Bonn: Habelt.
- Hårdh, Birgitta, 1976b. *Wikingzeitliche Depotfunde aus Südschweden: Katalog und Tafeln*, Bonn: Habelt.
- Hårdh, Birgitta, 1977. "Fynd av guld och silver i Blekinge", *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 55, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 28–43.
- Hårdh, Birgitta, 1996. *Silver in the Viking Age: A Regional-Economic Study*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 25, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hårdelin, Alf, 1998. "Den medeltida biskopen – personen och piktorna: En studie av pontifikalenas biskopsbild", *Kult, kultur och kontemplation: Studier i medeltida svenskt kyrkoliv*, red. Alf Hårdelin, Opuscula selecta II. Skellefteå: Artos, s. 62–78.
- Härenstam, Curt, 1946. *Finnveden under medeltiden*, Lund: Gleerups.

- Högberg, Anders & Debbie Olausson, 2007. *Scandinavian Flint: An Archaeological Perspective*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Imer, Lisbeth, 2016. *Danmarks runesten: En fortælling*, København: Nationalmuseet.
- Imperiale, Peter, 2011. *Interpreting Mammalian Bone Data from Southern Scandinavian Meso-lithic and Neolithic Sites*, Submitted in partial fulfillment of the Requirements for the degree of Master of Arts in Anthropology, Hunter College, The City University of New York, January 30, 2011 (stencil).
- Ingesman, Per, 1990. *Ärkesædets godsadministration i senmiddelalderen*, Skånsk senmedeltid och renässans 12, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Ingstad, Olof, 1915. *Bidrag till Ronneby stads historia: Efter tryckta och otryckta källor*, Karlskrona.
- Ingvardson, Gitte, T., 2020. *Vikingskattenes mennesker: Bornholmske sølvskatte som aktører i det økonomiske, sociale, kulturelle og symbolske felt fra ca. 850–ca. 1150*, Københavns universitet.
- Ingvardson, Gitte, T., 2021. "Silver hoarding on Bornholm and Gotland: Hoards as windows onto Viking-Age life", *Viking-Age Trade: Silver, Slaves and Gotland*, red. Jacek Gruszczyński, Marek Jankowiak & Jonathan Shepard, London: Routledge, s. 358–376.
- Ingvardson, Gitte T., Dirk Mütter & Brendan Foley, 2022. "Purse of medieval silver coins from royal shipwreck revealed by X-ray microscale Computed Tomography (μCT) scanning", *Journal of Archaeological Science: Reports* 43, <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2022.103468>
- Isaksson, Sven & Fredrik Hallgren, 2012. "Lipid residue analyses of Early Neolithic funnel-beaker pottery from Skogsmossen, eastern Central Sweden, and the earliest evidence of dairying in Sweden", *Journal of Archaeological Science* 39, s. 3600–3609.
- Iversen, Rune, 2010. "In a world of worlds: The Pitted Ware complex in a large scale perspective", *Acta Archaeologica*, vol. 81, s. 5–43.
- Iversen, Rune, 2016. "Arrowheads as indicators of interpersonal violence and group identity among the Neolithic Pitted Ware hunters of southwestern Scandinavia", *Journal of Anthropological Archaeology* 44, s. 69–86.
- Iversen, Rune, 2017. "Big-men and small chiefs: The creation of Bronze Age societies", *Open Archaeology* 2017(3), De Gruyter, s. 361–375.
- Jaanusson, Hille, 1966. *Rapport över arkeologisk undersökning av två fornlämnningar på stadsåga 200, Ronneby stad, Blekinge*, Uppsala.
- Jackes, Mary & Christopher Meiklejohn, 2008. "The Paleodemography of central Portugal and the Mesolithic-Neolithic Transition", *Recent advances in palaeodemography: data, techniques, patterns*, red. Jean-Pierre Bocquet-Appel, Dordrecht: Springer, s. 1–40.
- Jacobsen, Grethe, 1992. "Dansk købstadslovgivning i middelalderen", *Historie. Jyske samlinger* 19/3, s. 393–439.
- Jacobsen, Henrik, 1982. "Byggnadsundersökning av Heliga kors kyrka i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 105–112.
- Jacobsen, Henrik, 1993. *Romanske vesttårne, deres indretning og funktion. Vesttårne før 1300 i det middelalderlige Danmark øst for Storebælt*, Lund Studies in Medieval Archaeology 12, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Jacobsen, Lis & Erik Moltke, 1942. *Danmarks Runeinskrifter: Text*, København: Ejnar Munksgaards Forlag.
- Jansson, Per, 1982. *Kalmar under 1600-talet: Omland, handel och krediter*, Studia historica Upsaliensia 125, Uppsala: Uppsala universitet.
- Jarman, M. R. (red.), 1982. *Papers in economic prehistory*, vol. 3: *Early European agriculture: Its foundations and development*, British Academy major research project in the early history of agriculture, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jennbert, Kristina, 1984. *Den produktiva gåvan: Tradition och innovation i Sydskandinavien för omkring 5300 år sedan*, Bonn: Habelt.
- Jensen, Jørgen, 2002. *Danmarks oldtid: Bronzealder 2.000–500 f.Kr.*, København: Gyldendal.
- Jensen, Jørgen, 2003. *Danmarks oldtid: Ældre Jernalder 500 f.Kr.–400 e.Kr.*, København: Gyldendal.
- Jessen, Catherine A., Kristoffer Buck Pedersen, Charlie Christensen, Jesper Olsen, Morten Fischer Mortensen & Keld Møller Hansen, 2015. "Early Maglemosian culture in the Preboreal landscape: Archaeology and vegetation from the earliest Mesolithic site in Denmark at Lundby Mose, Sjælland", *Quaternary International*, vol. 378, s. 73–87.
- Jochim, Michael A., 2011. "The Mesolithic", *European Prehistory*, red. Sarunas Milisauskas, New York: Springer, s. 115–142.
- Johannesson, Gösta, 1947. *Den skånska kyrkan och reformationen*, Skånsk senmedeltid och renässans 1, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Johannesson, Gösta, 1981. *Skåne, Halland og Blekinge: Danmarks historie – uden for Danmark*, København: Politikens forlag.
- Johansson, K.-H., 1937. *Svensk sockensjälvstyrelse 1686–1862: studier särskilt med hänsyn till Linköpings stift*, Lund: Gleerup.
- de Jong, R., S. Björck, L. Björkman & L. B. Clemmensen, 2006. "Storminess variation during the last 6500 years as reconstructed from an ombrotrophic peat bog in Halland, southwest Sweden", *Journal of Quaternary Science* 21, s. 905–919.
- Jonsson, Kenneth, 1993. "The routes for the importation German and English finds to the Northern lands in the Viking Age", *Fernhandel und Geldwirtschaft*, red. Bernd Kluge, Sigmaringen: Thorbecke, s. 205–232.
- Jonsson, Kenneth, 1995. "Från utländsk metall till inhemskt mynt", *Myntningen i Sverige 995–1995*, red. Kenneth Jonsson, Ulf Nordlind & Ian Wiséhn, Numismatiska meddelanden XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, s. 43–61.
- Jonsson, Kenneth, 2010. *Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt, 4. Blekinge 1: Catalogue of Coins from the Viking Age found in Sweden*, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.
- Jonsson, Leif, 1986. "Animal bones from Bredasten: Preliminary results", *Bredasten: An early Ertebölle site with a dwelling structure in South Scania*, red. Mats Larsson, Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1985–1986, Lund: Lunds universitets historiska museums, s. 50–51.
- Jonsson, Leif, 1996. *Fauna och landskap i Göteborgstrakten under boreal tid: Djurbensfynden från den boreala kustboplatsen vid Balltorp, Mölnåls kommun*, Vg, Riksantikvarieämbetet UV Väst rapport 1996:25.
- Jonsson, Leif, 1997. *Arkeozoologisk identifiering av benfynd från en omlagrad ertebölleboplatz, Yngsjö 5:31, Åhus socken i Kristianstads kommun, Skåne*, Länsmuseum i Kristianstad rapport 1997:12, Kristianstad: Länsmuseum i Kristianstad.
- Josephson, Jason Ananda, 2017. *The myth of disenchantment: Magic, modernity, and the birth of the human sciences*, Chicago: University of Chicago Press.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2018. "Elleholmsprojektet", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, nr 2–3, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 2–18.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2022. *Elleholmsprojektet: Arkeologisk*

- forskningsgrävning 2021–2022, Blekinge museum, rapport 2022:42, Karlskrona: Blekinge museum.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2023. "Ronneby kyrka och dess första vapenhus", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2023(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 27–42.
- Jönsson, Åsa & Johan Åstrand, 2008. *Slättanäs RAA 175, Listerby socken, Ronneby kommun: Arkeologisk förundersökning*, Blekinge museum rapport 2008:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kaliff, Anders, 2004. "Brandoffer och kremering – speglingar av en elementlära?", *Arkæologisk Forum* 11, København: Foreningen af Fagarkæologer, s. 23–27.
- Kaliff, Anders, 2007. *Fire, water, heaven & earth: Ritual practice and cosmology in ancient Scandinavia: An Indo-European perspective*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Kaliff, Anders, 2008. Himmel och jord, eld och vatten: Kosmologi och rituellt praktik i indoeuropeisk belysning, *Gropar & monument: En vänbok till Dag Widholm*, red. Joakim Goldhahn, Kalmar: Humanvetenskapliga institutionen, Högskolan i Kalmar.
- Karlenby, Leif, 2011. *Stenbärarna: Kult och rituellt praktik i skandinavisk bronsålder*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Karlsson, Jan O. M., 1993. "Klostren i det medeltida Sverige – en översiktlig sammanställning", *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 113–122.
- Karlsson, Mattias, 2009. *Sabotaget 1529 mot Lunds ärkesätets laxfiske i Mörrum: En studie av laxfisket i Mörrumsån före 1658*, Olofström: Vekerum förlag.
- Karlsson, Mattias, 2015. *Konstruktionen av det heliga: Altarna i det medeltida Lunds stift, Skånsk medeltid och renässans* 23, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Karsten, Per, 2001. *Dansarna från Bökeberg: Om jakt, ritualer och inlandsbosättning vid jägarstenålderns slut*, Riksantikvarieämbetet arkeologiska skrifter 37, Lund: Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Syd.
- Karsten, Per, 2004. "Peak and transformation of a Mesolithic society 7 500- 4800 BC", *Stone age Scania: significant places dug and read by contract archaeology*, red. Magnus Andersson, Per Karsten, Bo Knarrström & Mac Svensson, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 71–142.
- Karsten, Per & Björn Nilsson (red.), 2006. *In the wake of a woman: Stone Age pioneering of north-eastern Scania, Sweden, 10.000–5000 BC: The Årup settlements*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Katajala, Kimmo, 2011. "Maps, borders and state-building", *Physical and cultural space in pre-industrial Europe: Methodological approaches to spatiality*, red. Marko Lamberg, Marko Hakanen & Janne Haikari, Lund: Nordic Academic Press, s. 58–91.
- Kaul, Flemming, 1998. *Ships on bronzes: a study in Bronze Age religion and iconography*, Copenhagen: National Museum.
- Kaul, Flemming, 2007. "Celtic influences during Pre-Roman Iron Age in Denmark", *Keltische Einflüsse im nördlichen Mitteleuropa während der mittleren und jüngeren vorrömischen Eisenzeit*, red. Sebastian Möllers, Wolfgang Schlüter & Susanne Sievers, Bonn: Habelt.
- Kelly, Robert L., 1983. "Hunter-Gatherer Mobility Strategies", *Journal of Anthropological Research* vol. 39(3), s. 277–306.
- Kieffer-Olsen, Jakob, 2018. *Kirke og kirkestruktur i middelalderens Danmark*. Odense: Nationalmuseet/Syddansk Universitetsforlag.
- Kihlstedt, Britta, 2011. "Sittesta: Gropkeramik och människor", *Gropkeramikerna: Rapport från ett seminarium 2011*, red. Peter Bratt & Richard Grönwall, Stockholm: Stockholms läns museum, s. 45–57.
- Kilger, Christoph, 1995. "Myntfynd och den vikingatida silverhandeln", *Myntningen i Sverige 995–1995*, red. Kenneth Jonsson, Ulf Nordlind & Ian Wiséhn, Numismatiska meddelanden XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, s. 27–42.
- Kindgren, Hans, 1995. "Hensbacka-Hogen. Hornborgasjön: Early Mesolithic coastal and inland settlements in western Sweden", red. A. Fischer, *Man and sea in the Mesolithic: Coastal settlement above and below present sea level*, Oxford: Oxbow, s. 171–184.
- Kindgren, Hans, 2002. "Tosskärr: Stenkyrka 94 revisited", *Recent studies in the final Palaeolithic of the European plain*, red. Berit Valentin Eriksen & Bodil Bratlund, Højbjerg: Jutland Archaeological Society, s. 49–60.
- Kindgren, Hans, manus. "The Hornborga Lake and the West Swedish Mesolithic", *Västsvenska stenåldersstudier* II, Göteborg: Institutionen för Arkeologi, Göteborgs universitet.
- Kindström, Lars-Göran, 1946. "Sölvesborgs klosterråde", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 64–71.
- Kindström, Lars-Göran, 1945. "Sölvesborgs slott", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 9–82.
- Kindström, Lars-Göran, 1962. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 4, häfte 3: Sölvesborgs kyrkor, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Kindström, Lars-Göran, 1965. "En gammal stadsplan - en Sölvesborgsstudie", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–20.
- Kjellmark, Knut, 1904. "Öfversikt af Sveriges stenåldersboplatser", *Ymer*, Stockholm: Svenska sällskapet för antropologi och geografi, s. 187–225.
- Kjellmark, Knut, 1919. "Om benredskapen från mossarna på Listerlandet i Blekinge". *Rig* 2 (4), s. 217–226.
- Kjems, Rud, 2006. *Runamo: Skriften der kom og gik*, Højbjerg: Wormianum.
- Kjällquist, Mathilda, 2001. "Gåvor eller avfall? En studie av sex mesolitiska gravar från Tägerup", *Tägerup specialstudier*, red. Per Karsten & Bo Knarrström, Skånska spår, Arkeologi längs Västkustbanan, Lund: Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Syd, s. 32–69.
- Kjällquist, Mathilda, 2020. *Kulturkontakter i Sydskandinavien under mesolitikum: Hantverkstraditioner, råmaterialval och mobilitet för 9000 år sedan, med utgångspunkt från Norge Sunnansund i Blekinge*, OPIA 71, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Kjällquist, Mathilda. 2021. "Norge Sunnansund: En kustnära boplat under senboreal och tidigatlantisk tid", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 89–105.
- Kjällquist, Mathilda, 2022. "Stenåldersbyn vid Ljungaviken", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksen, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kjällquist, Mathilda, Andreas Emilsson & Adam Boethius, 2016. *Norge Sunnansund: Boplatslämningar från tidigmesolitikum och järnålder, särskild arkeologisk undersökning 2011 och arkeologisk förundersökning 2011 och 2012, nya väg E22 Sölve–Stensnäs, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:10, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kjällquist, Mathilda & Ola Kronberg, 2014. *Ljungaviken etapp 1, östra delen: Tidigneolitiska lämningar av boplatstyp och rituellt karaktär, en liten mellaneneolitisk lämning och en järnåldersgrav Blekinge, Sölvesborgs kommun, Sölvesborg och Mjällby socken, Sölve 3:10 m.fl.*

- Arkeologisk undersökning 2011*, Riksantikvarieämbetet UV Syd rapport 2014:114.
- Kjällquist, Mathilda & Bo Friman (red.), 2017. *Ljungaviken etapp 2, yta A: Ett överlagrat boplatssområde från mellanmesolitikum: Blekinge, Sölvesborg kommun, Sölvesborg socken, Sölve 3:10 m. fl., fornlämnning Sölvesborg 74*, Arkeologerna, Statens historiska museer, rapport 2017:99, Stockholm: Statens historiska museer.
- Kjällquist, Mathilda & T. Douglas Price, 2019. "Mesolithic mobility and social contact networks in South Scandinavia around 7000 BCE: Lithic raw materials and isotopic proveniencing of human remains from Norje Sunnansund, Sweden", *Journal of Anthropological Archaeology* 53, s. 186–201.
- Kjærsgaard, Torkild, 1996. *Den danske Revolution 1500–1800: En økohistorisk tolkning*, København: Gyldendal forlag, 2 udgave.
- Klackenberg, Henrik, 1986. "Feodalism i Finnveden: biskop Henrik och Berga", *Medeltiden och arkeologin: Festskrift till Erik Cinthio*, red. Anders Andrén, Marit Anglert, Mats Anglert, Ulla-Britta Ekstrand, Lars Ersgård, Henrik Klackenberg, Barbro Sundnér & Jes Wienberg, Lund Studies in Medieval Archaeology 1, Lund: Institute of Archaeology, s. 339–364.
- Klassen, Lutz, 2005. "Refshøjgård: Et bemærkelsesværdigt gravfund fra enkeltgravskulturen", *KUML*, s. 17–59.
- Klassen, Lutz, et al., 2023. "Ginnerup Revisited: New Excavations at a Key Neolithic Site on Djursland, Denmark", *Journal of Neolithic Archaeology* 25, s. 35–65.
- Knarrström, Bo, 2023. "Slitspårsanalys", *Norjeskogen och Norjegravfältet: gravar och boplatslämnningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013: Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län, del 2*, Helena Victor, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, Karlskrona: Blekinge museum, s. 724–728.
- Knudsen, Anders Leegard, 2013. "Kongeriget Danmark i 1332 – et fallitbo", *Historisk tidsskrift* 108(2), København: Den Danske Historiske Forening, s. 321–340.
- Knutsson, Helena, Kjell Knutsson, Fredrik Molin & Peter Zetterlund, 2016. "From flint to quartz: Organization of lithic technology in relation to raw material availability during the pioneer process of Scandinavia", *Quaternary International* 424, s. 32–57.
- Kristiansen, Kristian, 1982. "The Formation of Tribal systems in Later European Prehistory: Northern Europe, 4000–500 B.C.", *Theory and explanation in archaeology: The Southampton conference*, red. Colin Renfrew, Michael J. Rowlands & Barbara Abbott Segraves, London: Academic Press, s. 241–280.
- Kristiansen, Kristian, 1999. "The Emergence of Warrior Aristocracies in Later European Prehistory and their Long Term History", *Ancient warfare: Archaeological perspectives*, red. John Carman & Anthony Harding, Stroud: Sutton publishing, s. 175–189.
- Kristiansen, Kristian, 2002. "The tale of the sword: Swords and swordfighters in Bronze Age Europe", *Oxford Journal of Archaeology*, vol. 21, No. 4, s. 319–332.
- Kristiansen, Kristian, 2013. "Religion and society in the Bronze Age", *The Handbook of Religions in Ancient Europe*, red. Lisbeth Bredholt Christensen, Olav Hammer & David A. Warburton, Durham: Acumen, s. 77–92.
- Kristiansen, Kristian, 2014. "Towards a New Paradigm? The third science revolution and its possible consequences in archaeology", *Current Swedish Archaeology* 22, s. 11–34.
- Kristiansen, Kristian, 2019. "Who is deterministic? On the nature of interdisciplinary research in archaeology", *Archaeological Dialogues* 26, s. 12–14.
- Kristiansen, Kristian, 2022. "Bronze Age globalisation in numbers: Volumes of trade and its organisation", *The Baltic in the Bronze Age: Regional patterns, interactions and boundaries*, red. Daniela Hofmann, Frank Nikulka & Robert Schumann, Leiden: Sidestone Press, s. 325–344.
- Kristiansen, Kristian & Thomas B. Larsson, 2005. *The rise of Bronze Age society: Travels, transmissions and transformations*: Cambridge University Press.
- Kromann, Anne, Ulla Lund Hansen & Verner Alexandersen (red.), 1995. *Himlingøje – Seeland – Europa: Ein Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen*, København: Det Kongelige nordiske oldskriftselskab.
- Krongaard Kristensen, Hans, 2013. *Klostre i det middelalderlige Danmark*, Aarhus: Jysk Arkæologisk Selskab.
- Krongaard Kristensen, Hans & Bjørn Poulsen, 2016. *Danmarks byer i middelalderen*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Kvist, Arnold, 1987. "Ronneby från freden i Roskilde 1658 till branden 1741", *Kring en åkrök: Ronneby stad och land*, red. Per Beijer, Ronneby: Ronneby kommun.
- Lagerqvist, Lars O., 1982. *Sverige och dess regenter under 1000 år*, Stockholm: Bonnier.
- Lagerås, Per (red.), 2000. *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland: Tio artiklar från Hamnedaprojektet*, Lund: Riksantikvarieämbetet, Avd. för arkeologiska undersökningar.
- Lagerås, Per, 2004. "Koppla greppet om torvmarkerna – Metoder för arkeologisk och paleoekologisk rekognocering", *Aktuella metodfrågor*, red. Maria Lönn, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 142–156.
- Lagerås, Per, 2007. *The ecology of expansion and abandonment: Medieval and Post-Medieval land-use and settlement dynamics in a landscape perspective*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Lagerås, Per (red.), 2007. *Environment, society and the Black Death: An interdisciplinary approach to the Late-Medieval crisis in Sweden*, Oxford: Oxbow.
- Lagerås, Per, 2013. "Agrara fluktuationer och befolkningsutveckling på sydsvenska höglandet tolkade utifrån röjningsrösen", *Fornvännen* 108, s. 263–277.
- Lagerås, Per, 2016. "Current knowledge on the late-medieval crisis", red. P. Lagerås, *Environment, Society and the Black Death*, Oxford: Oxbow Books, s. 6–22.
- Lagerås, Per, Carl Persson & Nils-Olof Svensson, 2021. "Vesans dramatiska miljöhistoria: Strandlinjer, vegetation och boplatser genom årtusenden", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–42.
- Lambeck, K. & J. Chappell, 2001. "Sea level change through the last glacial cycle", *Science* 292, s. 679–686.
- Larsen, L. B., B. M. Vinther, K. R. Briffa, T. M. Melvin, H. B. Clausen, P. D. Jones, M.-L. Siggaard-Andersen, C. U. Hammer, M. Eronen, H., H. Grudd, B. E. Gunnarsson, R. M. Hantemirov, M. M. Naurzbaev & K. Nicolussi, 2008. "New ice core evidence for a volcanic cause of the A.D. 536 dust veil", *Geophysical Research Letters* 35, 4, February 2008, L04708, s. L04708.
- Larsson, Fredrik (i tryck). *Järnålderns järn i Skåne*, Kristianstad: Sydsvensk Arkeologi.
- Larsson, Göran, 1995. "Blekinge i den nordiska storpolitikens skugga 1560–1658", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 9–21.
- Larsson, Hugo, 1927. "Till frågan om Blekinges politiska ställning i äldre tider", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund*

- och Blekinge museum 1927, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 3–15.
- Larsson, Lars, 1988. *Ett fångstsamhälle för 7000 år sedan*, Kristianstad: Signum.
- Larsson, Lars, 1990. "Dogs in fraction, symbols in action", *Contributions to the Mesolithic in Europe*, red. Pierre M. Vermeersch & Philip Van Peer, Leuven: Leuven University Press, s. 153–160.
- Larsson, Lars, 1998. "En hjortharpun från äldre stenåldern: Ett fynd vid Utklippan på fyrtio meters djup", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–16.
- Larsson, Lars (red.), 2002. *Monumentala gravformer i det äldsta bondesamhället*, Lund: Department of Archaeology and Ancient History [Institutionen för arkeologi och antikens historia.
- Larsson, Lars, 2007. "Mistrust traditions, consider innovations? The Mesolithic–Neolithic Transition in southern Scandinavia", *Going Over: The Mesolithic–Neolithic Transition in North-West Europe*, red. Alasdair Whittle & Vicki Cummings, Oxford: Published for the British Academy by Oxford University Press, s. 595–616.
- Larsson, Lars, 2011. "A ceremonial house as a "home of the Gods? Central buildings in the central place of Uppåkra", *The Gudme/Gudhem Phenomenon*, red. Oliver Grimm & Alexandra Pesch, Schriften des Archäologischen Landesmuseums, Ergänzungsreihe 6, Neumünster: Wachholtz, s. 189–206.
- Larsson, Lars & Birgitta Härdh (red.), 1998. *Centrala platser, centrala frågor: Samhällsstrukturen under järnåldern: En vänbok till Berta Sjöernquist*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Larsson, Lars & Kristian Brink, 2013. "Lost and Found: Houses in the Neolithic of Southern Scandinavia", *Tracking the Neolithic House in Europe*, red. Daniela Hofmann & Jessica Smyth, New York: Springer, s. 329–347.
- Larsson, Lars, Christopher Meiklejohn & Raymond R. Newell, 1981. "Human Skeletal Material from the Mesolithic Site of Ageröd I: HC, Scania, Southern Sweden", *Fornvännen* 76, s. 161–169.
- Larsson, Lars J., 1964. "Sören Norbys skånska uppror", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning*, vol. 30:2, Lund: Scandia, s. 217–271.
- Larsson, Lars J., 1986. *Sören Norby och Östersjöpolitiken 1523–1525*, Lund: LiberFörlag/Gleerup.
- Larsson, Lars-Olof, 1964a, *Det medeltida Varend: Studier i det småländska gränslandets historia fram till 1500-talets mitt*, Bibliotheca historica Lundensis 12, Lund: Gleerup.
- Larsson, Lars-Olof, 1964b: "Ett medeltida godscomplex i Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 28–33.
- Larsson, Lars-Olof, 1975 [1964]. *Det medeltida Varend: Studier i det småländska gränslandets historia fram till 1500-talets mitt*. Växjö, 2. uppl.
- Larsson, Lars-Olof, 1978. "Historia kring Huseby", *Skatölövs Hembygdsförenings årsskrift* 1978, Grimslov: Skatölövs hembygdsförening, s. 33–96.
- Larsson, Lars-Olof, 1991. *Växjö genom 1000 år*, Stockholm: Norstedt.
- Larsson, Lars-Olof, 1997. *Kalmarunionens tid: Från drottning Margareta till Kristian II*, Stockholm: Tiden förlag.
- Larsson, Lars-Olof, 1999. "Land och län under kristendomens millenium", *Landen kring sjöarna: En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv*, red. Lennart Johansson, Kronobergsboken 1999–2000, Växjö: Kronobergs läns hembygdsförbund/Smålands museum, s. 61–276.
- Larsson, Lars-Olof, 2000. "Från blästbruk till bruksdöd: Studier kring järnhantering i södra Småland fram till det industriella genombrottet", *Från blästbruk till bruksdöd: Småländsk järnhantering under 1000 år*, red. Lars-Olof Larsson & Leif Rubensson, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 35, Stockholm: Jernkontoret, s. 11–252.
- Larsson, Lars-Olof, 2003. *Gustav Vasa – landsfader eller tyrann?*, Stockholm: Prisma.
- Larsson, Lars-Olof & Leif Rubensson, 2000. *Från blästbruk till bruksdöd: Småländsk järnhantering under 1000 år*, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 35, Stockholm: Jernkontoret
- Larsson, Mikael & Brendan Foley, 2023. "The king's spice cabinet – Plant remains from Gribshunden, a 15th century royal shipwreck in the Baltic Sea", *PLoS ONE* 18(1): e0281010. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0281010>
- Larsson, Thomas B., 1986. *The Bronze Age metalwork in Southern Sweden: Aspects of social and spatial organization 1800–500 B.C.*, Umeå: Department of Archaeology, Umeå University.
- Larsson, Thomas B., 1999. "Symboler, ideologier och förbindelser under äldre bronsålder", *Arkeologi i Norden* 1, red. Göran Burenhult, Stockholm: Natur & Kultur, s. 422–423.
- Larsson, Åsa M., 2009. *Breaking and making bodies and pots: Material and ritual practices in Sweden in the third millennium BC*, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Lee, Richard Borshay, 1968. "What Hunters Do for a Living, or, How to Make Out on Scarce Resources", *Man the hunter*, red. Richard Borshay Lee, Chicago: Aldine, s. 30–48.
- Leffler, Joen, 2013. "Typology and the Concept of Curation – A Study of Transverse Arrowheads of the Late Scandinavian Mesolithic", *Lund Archaeological Review* 18, s. 7–15.
- Lekholm, C. G., 1951. "A technical study of some Scanian bone fish-hooks", *Meddelanden från Lunds Universitets Museum* 150–151, Lund: Lunds universitets historiska museum, s. 245–265.
- Lepiksaar, J., 1982. "Djurrester från den tidigatlantiska boplaten vid Segebro nära Malmö", red. L. Larsson, *Segebro, en tidigatlantisk boplat vid Sege ås mynning*, Malmö: Malmö museum, s. 105–128.
- Levinson, Karin, 1984. "Jernets introduktion i Danmark", *KUML* 1982–83, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s. 153–168.
- Lewis, Jonathan P., David B. Ryves, Peter Rasmussen, Jesper Olsen, Laura G. van der Sluis, Paula J. Reimer, Karen Luise Knudsen, Suzanne McGowan, N. J. Anderson & Stephen Juggins, 2020. "Marine resource abundance drove pre-agricultural population increase in Stone Age Scandinavia", *Nature Communications*, 11(1).
- Librado, Pablo, m. fl., 2021. "The origins and spread of domestic horses from the Western Eurasian steppes", *Nature*, vol. 598, s. 634–640.
- Lidén, Kerstin, 1995. *Prehistoric diet transitions: An archaeological perspective*, Stockholm: Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet.
- Lidén, Oscar, 1942. *De flinteggade benspetsarnas kulturfas: Studier i anslutning till nya svenska fynd*, Lund.
- Liepe, Lena, 1995. *Den medeltida träskulpturen i Skåne: Produktion och förvärv*, Skånska senmedeltid och renässans 14, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Lihammer, Anna, 2003. "Det centrala landskapet: Elitära miljöer i östra Blekinge under vikingatiden och den tidiga medeltiden", *Landskapsarkeologi och tidig medeltid: Några exempel från södra Sverige*, red. Mats Anglert & Joakim Thomasson, Uppåkrastudier 8, Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 225–263.
- Lihammer, Anna, 2007. *Bortom riksbildningen: Människor, landskap och makt i sydöstra Skandinavien*, Lund studies in Historical Archaeology 7, Lund: Lunds universitet.

- Lihammer, Anna, 2008. "Östra Blekinge mellan vikingatid och tidig medeltid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 6–21.
- Lihammer, Anna, 2003. "The centrality of the landscape: Elite milieus in eastern Blekinge during the Viking Age and Early Middle Ages", *Centrality – regionality: The social structure of southern Sweden during the Iron Age*, red. Birgitta Hårdh & Lars Larsson, Stockholm: Almqvist & Wiksell International, s. 257–282.
- Lilja, Helén, 1997. *Östan hav och Västan berg: En färd genom Bromölla kommuns historia*, Bromölla: Bromölla kulturnämnd.
- Lilja, Sven, 2000. *Tjuvehål och stolta städer: Urbaniseringens kronologi och geografi i Sverige (med Finland) ca 1570-tal till 1810-tal*, Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet.
- Liljegren, Ronnie, 1984. "Vad vet vi om djurlivet vid Blekingekusten under stenåldern", *Blekinges Natur*, s. 162–171.
- Liljegren, Ronny, 1999. "Växternas och djurens invandring", red. T. Germundsson & P. Schlyter, *Sveriges nationalatlas: Atlas över Skåne*, Gävle: Kartförlaget, s. 26–29.
- Liljegren, Ronny & Per Lagerås, 1993. *Från mammututsläpp till kohage: Djurens historia i Sverige*, Dalby.
- Lind, Gunner, 1994. *Hæren og magten i Danmark 1614–1662*, Odense Universitetsforlag, Odense.
- Linderoth, Thomas, 2017. RAÄ Hjortsberga 325 och 326: Arkeologisk förundersökning inför anläggande av GC-väg mellan Listerby och Johannishus, Ronneby kommun, Blekinge museum rapport 2017:15, Karlskrona: Blekinge museum.
- Linderson, Hans, 2012. *Dendrokronologisk analys av Ekö-vraket, Saxemara i Blekinge skärgård*, Nationella laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi, rapport 2012:1, Lund: Lunds universitet.
- Lindkvist, Thomas, 1990. *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt: Organisations tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid*, Opuscula Historica Upsaliensia 1, Uppsala: Historiska institutionen, Uppsala universitet, 2 uppl.
- Lindstedt-Cronberg, Marie, 1997. *Synd och skam: Ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680–1880*, Tygelsjö: Cronberg Publ.
- Lindström, Jonathan, 2015. *Biskopen och korståget 1206: Om krig, kolonisation, och Guds man i Norden*, Stockholm: Norstedts.
- Ling, Johan, 2008. *Elevated rock art: Towards a maritime understanding of Bronze Age rock art in northern Bohuslän, Sweden*, GOTARC. Serie B, Gothenburg Archaeological Thesis 49, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ling, Johan, 2013. *Rock art and Seascapes in Uppland*, Swedish Rock Art Series 1. Oxford: Oxbow Books.
- Ling, Johan, Timothy Earle & Kristian Kristiansen, 2018. "Maritime Mode of Production Raiding and Trading in Seafaring", *Chiefdoms Current Anthropology* 59, s. 488–524.
- Ling, Johan, Lena Grandin, Lene Melheim & Eva Hjärthner-Holder, 2022. "Metaller och mobilitet: Skandinavien roll i de europeiska kopparnätverken under bronsåldern", *Mobilitet och rörelse: Fältarkeologiska perspektiv*, red. Daniel Sahlén & Marit Holgersson, Stockholm: Stockholm läns museum, s. 66–75.
- Linge, Lars, 1969. *Gränshandeln i svensk politik under äldre Vasatid*, Bibliotheca historica Lundensis 23, Lund: Gleerup.
- Ljungkvist, John, 2006. *En hiar atti rikr: Om elit, struktur och ekonomi kring Uppsala och Mälaren under yngre järnålder*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Lorenzen, Vilhelm, 1937. *Christian IV:s byanlæg og andre bygningsarbejder*, København.
- Lucquin Alexandre, Harry K. Robson, ester Oras, Jasmine Lundy, Giulia Moretti, Lara González Carretero, Joannes Dekker, Özge Demirci, Ekaterina Dolbunova, T. Rowan McLaughlin, Henny Piezonka, Helen M. Talbot, Kamil Adamczak, Agnieszka Czechaj-Zastawny, Daniel Groß, Witold Gumiński, Sönke Hartz, Jacek Kabaciński, satu Koivisto, Trond Eilev Linge, Ann-Katrin Meyer, Teemu Mökkönen, Bente Philippsen, Gytis Piličiauskas, Vanda Visocka, Aivar Kriiska A, Daan Raemaekers, John Meadows, Carl Heron & Oliver E. Craig, 2023. "The impact of farming on prehistoric culinary practices throughout Northern Europe", *PNAS* 2023 Oct 24:120.
- Lund, Niels, 1996. *Lid, leding og landeværn: Hær og samfund i Danmark i ældre middelalder*, Roskilde: Vikingskibshallen.
- Lund Hansen, Ulla, 1987. *Römischer Import im Norden: Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas*, København: Københavns universitet.
- Lundberg, Erik, 1935. *Herremannens bostad: Studier över nordisk och allmänt västerländsk bostadsplanläggning I: Före 1700-talets mitt*, Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Lundberg, Erik B., 1941. "Lyckå slott: Kortfattad historik och beskrivning av en nyutgrävd 1500-talsborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 73–88.
- Lundén, Tryggve, 1944. "Sydsvenska lokalhelgon: Sankt Enevald av Sölvesborg", *Credo: Katolsk tidskrift* nr 2, Stockholm, s. 58–87.
- Lundin, Kerstin, 1989. *Kokgropar i Norrbottens kust och inland: Ett försök till tolkning av kokgroparnas funktion*, Uppsats i arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Umeå universitet, Institutionen för arkeologi (stencil).
- Lundin, Kerstin, 1992. "Kokgropar i Norrbottens kustland: Ett försök till tolkning av kokgroparnas funktion", *Arkeologi i norr* 3, Umeå: Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå universitet, s. 139–174.
- Lundström, Victor, Robin Peters & Felix Riede, 2021 "Demographic estimates from the Palaeolithic–Mesolithic boundary in Scandinavia: Comparative benchmarks and novel insights", *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 376: 20200037.
- Lönnberg, Egil, 1930. "Stenåldersboplatsen på lasarettområdet i Karlshamn", *Blekinge hembygdsförbunds årsbok* 1930, s. 103–126.
- Lönnberg, Egil, 1931. *Kortfattad redogörelse för 1931 års grävningar på stenåldersboplatsen å Sillnäs udde, Istaby by, Mjällby sn, Blekinge*, opublicerad rapport, Blekinge museum.
- Macäne, Aija, 2022. *Stone Age companions: Humans and animals in hunter-gatherer burials in north-eastern Europe*, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Macheridis, Stella, Maria C. Hansson, & Brendan P. Foley, 2020. "Fish in a barrel: Atlantic sturgeon (*Acipenser oxyrinchus*) from the Baltic Sea wreck of the royal Danish flagship Gribshunden (1495)", *Journal of Archaeological Science: Reports* 33, October 2020, 102480.
- Magnell, Ola, 2007. "Hästen och människan i Skåne, 13 000 år tillsammans", *Skånsk hästhistoria*, red. Kerstin Arcadius, Lund: Skånes hembygdsförbund, s. 15–26.
- Magnell, Ola, 2009. "Den urbana borgen och den lantliga staden – djurhållning i det medeltida Sölvesborg", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2009(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 20–24.
- Magnell, Ola, 2011. "Djurben från Rönneholms mosse: Osteologisk analys av material från utgrävningar 2010", *Reports in Osteology* 2011(4), s. 1–16.

- Magnell, Ola, 2017. "Climate Change at the Holocene Thermal Maximum and Its Impact on Wild Game Populations in South Scandinavia, red. G. Monks, *Climate Change and Human Responses. Vertebrate Paleobiology and Paleoanthropology*, Dordrecht: Springer, s. 123–135.
- Magnell, Ola, 2022, "Från surmört till saltad stör – fisket i Blekinge under niotusen år", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksson, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 62–64.
- Magnusson, Gert, 1986. *Lågteknisk järnhantering i Jämtlands län*, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 22, Stockholm: Jernkontoret.
- Magnusson, Gert, 2013. "En brytningstid för järnhanteringen – Kring teknik och social organisation i det medeltida samhället", *Ovnstypologi og ovnskronologi i den nordiske jernvinna: Jernvinna i Oppland: Symposium på Kittilbu, 16–18 juni 2009*, red. Berndt Rundberget, Jan Henning Larsen, J. H. & Tom H. Borse Haraldsen, Oslo: Portal, s. 145–159.
- Maier, Charles S., 2016. *Once within borders: Territories of power, wealth, and belonging since 1500*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Malmer, Mats P., 1975. *Stridsyxekulturen i Sverige och Norge*, Lund: Liber.
- Malmer, Mats P., 2002. *The Neolithic of south Sweden: TRB, GRK, and STR*, Stockholm: Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities.
- Malmström, Helena, m.fl., 2019. "The genomic ancestry of the Scandinavian Battle Axe Culture people and their relation to the broader Corded Ware horizon", *Proceedings of the Royal Society B* 286:20191528. <http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2019.1528>
- Mannermaa, Kristiina & Katarina von Mosinsky, 2001. *Nymölla vid Skräbeån i Skåne: Nya osteologiska analyser*, C-uppsats i historisk osteologi (HOS 404), Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet (stencil).
- Manninen, Mikael A., Hege Damlien, Jan Ingolf Kleppe, Kjel Knutsson, Anton Murashkin, Anja R. Niemi, Carine S. Rosenvinge & Per Persson, 2021. "First encounters in the north: Cultural diversity and gene flow in Early Mesolithic Scandinavia", *Antiquity* 95, s. 310–328.
- Melin, Kalle, 2023. *Nicolai kyrkan i Sölvesborg: Hantverksvetenskaplig analys och provtagning med efterföljande dendrokronologisk analys*, med bidrag av Anton Hansson & Hans Lindersson samt Daniel Melchert, Rapport 2023, Kristianstad: Knadriks Kulturbygg AB.
- Menander, Hanna, 2018. *Den goda döden: Arkeologiska studier av gravar och begravningspraxis i S:t Olofkonventet i Skänninge*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Meyer, Poul, 1949. *Danske bylag: En fremstilling af det danske landsbystyre paa baggrund af rethistoriske studier over jordefællesskabets hovedproblemer*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Milton, Hans, 1994. *Listers och Sölvesborgs historia: Den förhistoriska och den danska tiden*, Sölvesborg: Sölvesborg kommun.
- Milton, Hans, 2016. "Den tyske riddaren i Ronneby kyrka: Om frälseläkten van Vitzen i senmedeltidens Skandinavien", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 21–126.
- Milton, Hans & Ingemar Nilsson, 2012. *Bland heliga kvinnor och män: De senmedeltida kalkmålningarna i S:t Nicolai och S:t Gertruds kyrkor*, Sölvesborg: Sölvesborgs Fornminnesförening.
- Mogren, Mats, 2008. "Riksgränsen", *Landskap bortom traditionen: Historisk arkeologi i nordvästra Skåne*, red. Mats Anglert, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 189–224.
- Molin, Fredrik, Mattias Pettersson & Roger Wikell, 2011. "Mesolithic quartz knapping in eastern Middle Sweden", *Lithic Technology* 36 (2), s. 153–164.
- Molin, Fredrik & Roger Wikell, 2009. "Microblade technology in quartz during the Mesolithic in Eastern Middle Sweden", *Current Swedish Archaeology* 15/16, s. 135–156.
- Montelius, Oscar, 1885. *Om tidsbestemning inom bronsåldern med särskild hänsyn till Skandinavien*, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handlingar 30, ny följd 10. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Montelius, Oscar, 1896. "Sällskapets förhandlingar, sammankomst 18 oktober 1895", *Ymer: Tidskrift utgifven af Svenska Sällskapet för antropologi och geografi* 1895, Stockholm: Svenska sällskapet för antropologi och geografi, s. 238.
- Morey, Darcy, F., 2006. "Burying key evidence: the social bond between dogs and people", *Journal of Archaeological Science* 33, London: Academic Press, s. 158–175.
- Mortensen, Peder & Birgit M. Rasmussen (red.), 1988. *Fra stamme til stat i Danmark 1: Jernalderens stammesamfund*, Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter XXII. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Mummert Amanda, Emily Esche, Joshua Robinson & George J. Armelagos, 2011. "Stature and robusticity during the agricultural transition: Evidence from the bioarchaeological record", *Economics & Human Biology* 9(3), s. 284–301.
- Myrberg, Nanouschka, 2000. *Sveriges mynthistoria, Landskapsinventeringen 9: Myntfynd från Blekinge*, Stockholm: Kungliga Myntkabinetet.
- Myrdal, Janken, 2003. *Digerdöden, pestvägor och ödeläggelse: Ett perspektiv på senmedeltidens Sverige*, Stockholm: Runica et Mediaevalia.
- Mänd, Anu, 2018. "The Cult and Visual Representation of Scandinavian Saints in Medieval Livonia", *Saints and Sainthood around the Baltic Sea: Identity, Literacy, and Communication in the Middle Ages*, red. Carsten Selch Jensen, Tracey R. Sands, Nils Holger Petersen, Kurt Villads Jensen & Tuomas M. S. Lehtonen, Kalamazoo: Medieval Institute Publications, s. 101–144.
- Møller Jensen, Janus, 2018. "Korstog mod de hedenske svensker: Nye perspektiver på Kalmarledingen 1123/1124", *Collegium Mediaevale* 2018, s. 151–176.
- Nauman, Sari, 2017. *Ordets kraft: Politiska eder i Sverige 1520–1718*, Lund: Nordic Academic Press.
- NE = *Nationalencyklopedin: Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd*, Höganäs: Bra böcker, 1989–1996.
- Netterström, Jeppe Büchert, 2021. "Domkapitlet mellem magt og magtesløshed: Senmiddelalder og reformationstid (1400–1536)", *Lunds domkapitels och domkyrkoråds historia*, red. Anders Jarlert, bd 1, Lund: Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv, s. 119–217.
- Nicklasson, Pål, 1997. *Svärdet ljuget inte: Vapenfynd från äldre järnålder på Sveriges fastland*. Acta Archaeologica Lundensia, Series Prima in 4° N° 22, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Nielsen, Kay, 2002. "The amphibious capacity of the medieval Danish armies", *Maritime Warfare in northern Europe: Technology, organisation, logistics and administration 500 BC–1500 AD*, red. Anne Nørgård Jørgensen, John Pind, Lars Jørgensen & Birthe Claussen, Copenhagen: National Museum, 65–72.
- Nielsen, Poul Otto & Finn Ole Sonne Nielsen, 2020. *The First Farmers on the Island of Bornholm*, Copenhagen: The Royal Society of Northern Antiquaries.

- Nilsen, Gørill, 2016. "The use of Marine Mammal Blubber: Parameters for defining Fat-rendering Structures", *Fennoscandia archaeologica* XXXIII, s. 141–155.
- Nilsson, Andreas, manus. *Bronze Craft, Socketed Axes and the Path of Knowledge*.
- Nilsson, Bertil, 1996. *Kristnandet i Sverige: Gamla källor och nya perspektiv*, Projektet Sveriges kristnande 5, Uppsala: Lunne böcker.
- Nilsson, Bertil, 2021. "Materiality in medieval episcopal rites: Some examples", *Materiality and religious practice in medieval Denmark*, red. Sarah Croix & Mads Vedel Heilskov, Turnhout: Brepols, s. 51–70.
- Nilsson, Björn, 1995. "Mjöviksöffret – märkliga yxor från äldre stenålder", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 49–56.
- Nilsson, Björn, 2003. *Tingens och tankarnas landskap: Försök i naturumgångens arkeologi med exempel ur Blekinges och Smålands förflutna*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Nilsson, Björn, 2020. "Riksstyrelsen under vatten – beskrivning, utvärdering och områdesförslag gällande förekomsten av submarina stenålderslandskap i Blekinge", *Länsstyrelsen i Blekinge*, rapport 2020:26, Karlskrona: Länsstyrelsen i Blekinge.
- Nilsson, Björn, Anton Hansson & Arne Sjöström, 2017. *Populär arkeologi* 3, s. 10–17.
- Nilsson, Björn, Arne Sjöström & Per Persson, 2018. "Seascapes of stability and change: The archaeological and ecological potential of early Mesolithic seascapes, with examples from Haväng in the South-Eastern Baltic, Sweden", *The Ecology of Early Settlement in Northern Europe – Conditions for Subsistence and Survival*, red. Per Persson, Felix Riede, Birgitte Skar, Heidi Mjelva Breivik & Leif Jonsson, Sheffield: Equinox, s. 335–352.
- Nilsson, Ola, 1981. *Förhistorisk och medeltida järnhantering i Blekinge*, C-uppsats vid institutionen för arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Stockholm: Stockholms universitet (stencil).
- Nilsson, Per, 2017. *Brukade bilder: Södra Skandinavien hällristningar ur ett historiebudsått*, Stockholm studies in Archaeology 72, Stockholm: Stockholms universitet.
- Nisbeth, Åke, 1985. *Bildernas predikan: Medeltida kalkmåleri i Sverige*, Stockholm: Gidlund.
- Noe-Nygaard, Nanna, 1995. *Ecological, sedimentary and geochemical evolution of the Late-glacial to Postglacial Åmose Lacustrine Basin, Denmark*, Oslo: Scandinavian University Press.
- Nordberg, Andreas, 2003. *Krigarna i Odins sal: Dödsföreställningar och krigarkult i fornnordisk religion*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Nordberg, Andreas, 2019. "Configurations of religion in Late Iron Age and Viking Age Scandinavia", *Myth, Materiality and Lived Religion: In Merovingian and Viking Scandinavia*, red. Klas Wikström af Edholm, Peter Jackson Rova, Andreas Nordberg, Olof Sundqvist & Torun Zachrisson, Stockholm: Stockholm university press, s. 339–370.
- Nordin, Jonas, 2000. *Ett fattigt men fritt folk: Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid till slutet av frihetstiden*, Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Nordin, Jonas M., 2011. "Den organiserade marginalen: En studie i de senmedeltida gillenas arkeologi", *Fornvännen* 106, s. 27–42.
- Nordin, Mikael & Patrik Gustafsson, 2010. "Unto a Good Land: Early Mesolithic Colonization of eastern Central Sweden", *Uniting Sea II: Stone Age societies in the Baltic Sea region*, red. Åsa M. Larsson & Ludvig Pappmehl-Dufay, OPIA 51, Uppsala: Uppsala University, s. 81–106.
- Nordqvist, Bengt, 2000. *Coastal adaptations in the Mesolithic: A study of coastal sites with organic remains from the Boreal and Atlantic periods in Western Sweden*, Gotarc series B, Gothenburg Archaeological Theses No 13, Göteborg: Department of Archaeology, Göteborg University.
- Norman, Peter, 1993. *Medeltida utskärsfiske: En studie av fornlämningar i kustmiljö*, Stockholm: Nordiska museet.
- Nybo Rasmussen, Jørgen, 2002. *Die Franziskaner in den nordischen Ländern in Mittelalter*, Franziskanische Forschungen 43, Kvelelaer: Butzon & Bercker.
- Nyborg, Ebbe, 1979. "Enkeltmænd og fællesskaber i organiseringen af det romanske sognekirkebyggeri", *Strejflys over Danmarks bygningskultur: Festskrift til Harald Langberg*, red. Robert Egevang, København: Nationalmuseet, s. 37–64.
- Näsström, Britt-Mari, 2001. *Fornskandinavisk religion: En grundbok*, Lund: Studentlitteratur.
- Nørgaard, Heide W., Pernicka Ernst & Helle Vandkilde, 2019. "On the trail of Scandinavia's early metallurgy: Provenance, transfer and mixing", *PLoS ONE* 14(7): e0219574, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0219574>
- Nørgård Jørgensen, Anne, 1997. *Military aspects of Scandinavian society in a European perspective, AD 1-1300: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen 2-4 May, 1996*, red. Anne Nørgård Jørgensen & Birthe L. Claussen, Copenhagen: PNM.
- Nørgård Jørgensen, Anne, 2021. *Forsvarsanlæg: Pælespærringer, sejladskontrol og søforsvar 500 f. Kr – 1150 e.Kr.*, Kulturministeriet, Slots- og Kulturstyrelsen, <https://slks.dk/omraader/kulturarv/arkaeologi-fortidsminder-og-diger/arkaeologi-paa-land/arkaeologiske-strategier/jernalder-aej-500-fkr-400-ekr-yj-400-800-ekr-vikingetid-800-1050-ekr/forsvarsanlaeg> [hämtad 2022-10-25]
- Odencrantz, Reinhold, 1952. "Hörneborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 88–99.
- Ogenhall, Erik, 2012. *Sten från E22: Bergartsbedömning av mesolitiskt stenmaterial från lokalerna 8–9, 12, 13, 14 & 15 från E22-projektet Sölve–Stensnäs, Blekinge, Ysane socken, RAÄ 41, 44, 47, 14:1 & 52, Riksantikvarieämbetet, UV GAL rapport 2012:13*.
- Ojaveer, E. & M. Kalejs, 2005. "The impact of climate change on the adaptation of marine fish in the Baltic Sea" *ICES Journal of Marine Science* 62, s. 1492–1500.
- O'Keeffe, Tadgh, 2015. *Medieval Irish Buildings, 1100–1600*, Maynooth research guides for Irish local history, Maynooth: Four Court Press.
- Olaus Magnus, 1982. *Historia om de nordiska folken*, Stockholm: Gidlund.
- Olausson, Debbie, 2015. "Burial in the Swedish-Norwegian Battle Axe Culture: Questioning the myth of homogeneity", *Neolithic Diversities: Perspectives from a conference in Lund, Sweden*, red. Kristian Brink, Susan Hydén, Kristina Jennbert, Lars Larsson & Debbie Olausson, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, s. 98–106.
- Olausson, Michael, 1995. *Det inneslutna rummet: Om kultiska hägnader, fornborgar och befästa gårdar i Uppland från 1300 f Kr till Kristi födelse*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Oldeberg, Andreas, 1974. *Die ältere Metallzeit in Schweden 1*, Stockholm: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.
- Olrik, Hans, 1895. "Knud Valdemarsen", *Dansk biografisk lexikon* bd. IX, København: Gyldendalske Boghandels Forlag, s. 271–272.
- Olsen, Rikke Agnete, 1996. *Borge i Danmark*, København: Fremad forlag.

- Olsen, Rikke Agnete, 2011. *Danske Middelalderborge*, Aarhus: Aarhus universitetsforlag.
- Olsson, F. & G. Lemdahl, 2009. "A continuous Holocene beetle record from the site Stavsåkra, southern Sweden: Implications for the last 10 600 years of forest and land use history", *Journal of Quaternary Science* 24, s. 612–626.
- Olsson, Katarina, 2022. "Riddare Björn Svendsen (Björn af Avarume) och några andra frälsepersoner av betydelse i Blekinge Östra härad för 600 år sedan", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2022(1–2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 78–99.
- Olsson, Martin, 1932. "En grupp runda kastaler från romansk tid på Sveriges östkust", *Fornvännen* 27, s. 273–304.
- Olsson, Sven-Olof (red.), 1995. *Medeltida danskt järn: Framställning av och handel med järn i Skåneland och Småland under medeltiden*, Halmstad: Centrum för Sydsvensk Kulturmiljöforskning, Högskolan i Halmstad.
- Orme, Bryony, 1981. *Anthropology for Archaeologists: An Introduction*, London: Duckworth.
- Orschiedt, Jörg, 2020. "Violence in Palaeolithic and Mesolithic Hunter-Gatherer Communities", *The Cambridge World History of Violence*, red. Garrett G. Fagan, Linda Fibiger, Mark Hudson & Matthew Trundle, Cambridge: Cambridge University Press, s. 58–78.
- PAGES 2k Consortium, 2013. Progress article. Continental-scale temperature variability during the past two millennia. *Nature Geoscience* 6, May 2013, s. 339–346.
- Papakosta, Vasiliki, Ester Oras & Sven Isaksson, 2019. "Early pottery use across the Baltic – A comparative lipid residue study on Ertebølle and Narva ceramics from coastal hunter-gatherer sites in southern Scandinavia, northern Germany and Estonia", *Journal of Archaeological Science: Reports*, vol. 24, s. 142–151. <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2019.01.003>
- Papmehl-Dufay, Ludvig, 2006. *Shaping an identity: Pitted ware pottery and potters in south-east Sweden*, Stockholm: Department of Archaeology and Classical Studies, Stockholm University.
- Papmehl-Dufay, Ludvig, 2012. "Trattbäckarkulturen på Öland i ljuset av äldre och nyare undersökningar", *Fornvännen* 107, s. 153–166.
- Pedersen, Ellen Anne & Mats Widgren, 1999. "Järnålder 500 f.Kr.–1000 e.Kr.", *Jordbrukets första femtusen år, 4000 f. Kr.–1000 e.Kr.: Det svenska jordbrukets historia*, red. Stig Welinder, E. A. Pedersen & Mats Widgren, Stockholm: Natur och Kultur/Lts förlag, s. 237–459.
- Pedersen, Lisbeth, 1995. "7000 years of fishing: Stationary fishing structures in the Mesolithic and afterwards", *Man & Sea in the Mesolithic – Coastal Settlement above and below present sea level*, red. Anders Fischer, Oxbow monograph 53, Oxford: Oxbow, s. 75–86.
- Pernler, Sven-Erik, 1999. *Sveriges kyrkohistoria*, bd 2, Hög- och senmedeltid, Stockholm: Verbum/Svenska kyrkans forskningsråd.
- Persson, C., 1978. Dateringar av Ancyclus- och Littorinatransgressionerna på södra Gotland, *Sveriges Geologiska Undersökning Årsbok, Ser. C-745*, Uppsala, s. 3–34.
- Persson, Carl, 2012. *Den hemliga sjön: En resa till det småländska inlandet för 9000 år sedan*, Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet.
- Persson, Carl, 2016. *Arkeologisk undersökning av två vikingatida grophus i Möby. Mjällby socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*: Med bidrag av Torbjörn Brorsson, Bo Knarrström, Per Lagerås och Ola Magnell, Blekinge museum rapport 2016:2, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2017. *Arkeologisk efterundersökning Silnäs udde*, Blekinge museum rapport 2017:2, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2018. *Kulturlager, gravar och komplexa boplatsslämnningar i Siretorps samhälle. Arkeologiska undersökningar 2015–2018: RAA 73. 74, 177 och 182 Mjällby socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2018:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2021. *Arkeologisk förundersökning av kulturlager från stenåldern inom Siretorp 4:19 L1979:3080 (Mjällby 61:1), Mjällby socken, Sölvesborg kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2021:38, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2022. *Arkeologisk förundersökning av L1978:9402, L1978:9354 och L1978:9401, Slottet 2:24 och Slottet 2, Sölvesborgs socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*, Med bidrag av Mathilda Kjällquist, Per Lagerås, Ola Magnell och Hans Lindersson, Blekinge museum Rapport 2021:36, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021a. "De första 1700 åren i Blekinge", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 43–88.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021b. "Pilspetsarna från istiden", *Saker: Föremål berättar Blekinges historia*, red. Jonas Eckerbom, Christoffer Sandahl & Susanne Ström (red.), Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021c. "Människor i en föränderlig värld: De första 1 600 åren efter istidens slut", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 43–88.
- Persson, Carl, Anna Broström & Nils-Olof Svensson, 2016. "Klimat, strandförsjutning och landskapsutveckling i Vesanområdet under 11 700 år", *Lussabacken norr: Boplatsslämnningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder. Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, red. Tony Björk, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum, s. 29–60.
- Persson, Carl, Per Lagerås & Nils-Olof Svensson, 2021. "Vesans dramatiska miljöhistoria – Strandlinjer, vegetation och boplatser genom årtusenden", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–42.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, i tryck. "Intra-site spatial analysis and everyday life – Some insights from a mixed methods data analysis of the early Mesolithic site Bro 597", *Stoned*.
- Persson, Cecilia, 1992. *Engelska mynt i svenska: En studie av de vikingatidernas depåernas sammansättning med utgångspunkt från de engelska mynten*, C-uppsatser, Stockholms universitet, Numismatiska forskningsgruppen (stencil).
- Persson, Per, 1999. *Neolitikums början: Undersökningar kring jordbrukets introduktion i Nordeuropa*, Uppsala: Dept. of Archaeology and Ancient History [Institutionen för arkeologi och antik historia].
- Persson, Stefan, 2005. *Om danska kungar och bönder i riket och i Göinge härad ca 1525–1640*, Göteborg: Makadam förlag
- Persson, Thomas, 1984. "Fornlämnningar och kulturlandskap", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 35–70.
- Persson, Thomas, 1999. *Norrågården 18:3: Särskild undersökning 1999 av fyndplats för vikingatida depåfynd*, Blekinge museum rapport 2014:24, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2003. "På marginalen – om mark och människor i Blekinges skogsbygd", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 46–81.

- Persson, Thomas, 2008. *Hällristningar i Blekinge, Bussevik Torhamns socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2008:15. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009a. *Hällristningar i Blekinge, Svanhalla, Torhamns socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2009:4. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009b. *Hällristningar i Blekinge, Lösen, Lösens socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2009:5. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009c. *Hällristningar i Blekinge, Torhamn 20:1, Fürstka klippan, Torhamns socken, Karlskrona kommun, Blekinge. Uppmålning*, Blekinge museum rapport 2009:45. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2010. *Hällristningar i Blekinge, Väby, Bräkne-Hoby socken, Ronneby kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2010:1. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2015. *Fornlämning 55:1, Skavet, Inlängan S-1: Arkeologisk undersökning 1989, Torhamns socken, Karlskrona kommun*, Blekinge museum rapport 2015:5. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2016. *Spår av ett landskap: Bronsålder i Blekinge*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2017. *Hällerslätt 1:4, Arkeologisk undersökning av stensättning RAÄ Hjortsberga 78:1*, Blekinge museum rapport 2017:16. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2018. *St Jörgens hospital i Ronneby, Kv Georg 1: Arkeologisk undersökning 1973 inom RAÄ Ronneby 214:1*, Blekinge museum rapport 2018:4. Karlskrona: Blekinge museum.
- Petersson, Nina, 2007. *En grav är mer än bara en grav: Metodutveckling av tafonomi som redskap att förstå olika anläggningar med djur. C/D-uppsats i Arkeologi, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet, Lund: Lunds universitet (stencil)*.
- Pettersson, Magnus, 2022. "Fästet vid Bröms", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksson, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 84–85.
- Pettersson, Mattias & Roger Wikell, 2013. "Tidigmesolitiska säljägare i Tyresta för 10 000 år sedan: Späckbetong, gräsäl och tomtning på en kobbe i Ancylussjön 120 km från fastlandet", *Fornvännen* 108, s. 73–92.
- Pickard, Catriona, 2007. "Late Mesolithic coastal fishing practices: The evidence from Tybrind Vig, Denmark", *On the road: Studies in honour of Lars Larsson*, red. Birgitta Hårdh, Kristina Jennbert & Debbie Olausson, Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 176–182.
- Piezonka, Henny, 2015. *Jäger, Fischer, Töpfer: Wildbeutergruppen mit früher Keramik in Nordosteuropa im 6. und 5. Jahrtausend v. Chr.*, Bonn: Deutsches Archäologisches Institut Eurasien-Abteilung.
- Plag, H.-P. & M. N. Tsimplis, 1999. "Temporal variability of the seasonal sea-level cycle in the North Sea and Baltic Sea in relation to climate variability", *Global and Planetary Change* 20, s. 173–203.
- van der Plicht, J., B. van Geel, S. J. P., Bohncke, J. A. A. Bos, M. Blaauw, A. O. M. Speranza & S. Björck, 2004. "The Preboreal climate reversal and a subsequent solar-forced climate shift", *Journal of Quaternary Science* 19, s. 263–269.
- Poulsen, Bjørn, 2004. "Tilbagegang og vækst i senmiddelalderens danske by", *Middelalderbyen: Danske Bystudier* 1, red. Søren Bitsch Christensen, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag/Dansk Center for Byhistorie, s. 191–248.
- Price, Neil, 2002. *The Viking way: Religion and war in late Iron Age Scandinavia*, Aun 31, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Price, Neil, 2013. "Tro og Ritual", *Viking*, red. Gareth Williams, Peter Pentz & Matthias Wemhoff/København: Nationalmuseet, s. 162–195.
- Price, T. Douglas, 2015. *Ancient Scandinavia: An Archaeological History from the First Humans to the Vikings*, Oxford: Oxford university Press.
- Price, T. Douglas, Stanley H. Ambrose, Pia Bennike, Jan Heinemeier, Nanna Noe-Nygaard, Erik Brinch Petersen, Peter Vang Petersen & Michael Richards, 2007. "New Information on the Stone Age graves at Dragsholm Denmark", *Acta Archaeologica* 78:2, s. 193–219.
- Randsborg, Klavs, 1980. *The Viking Age in Denmark: The Formation of a State*, London: Routledge.
- Raneke, Jan, 1998. "Temanummer om landskapens vapenbilder", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.
- Rasmussen, Jørgen Nybo, 2002. *Die Franziskaner in den nordischen Ländern im Mittelalter*, Franziskanische Forschungen 40, Kevelaar: Butzon & Bercker.
- Rasmussen, S. O., B. M. Vinther, H. B. Clausen & K. K. Andersen, 2007. "Early Holocene climate oscillations recorded in three Greenland ice cores", *Quaternary Science Reviews* 26, s. 1907–1914.
- Renssen, Hans, Aurélien Mairesse, Hugues Goosse, Pierre Mathiot, Oliver Heiri, Didier M. Roche, Kerim H. Nisancioglu & Paul J. Valdes, 2015. "Multiple causes of the Younger Dryas cold period", *Nature Geoscience*, 8, s. 946–949.
- Richter, Herman, 1930. *Cartographia Scanensis: De äldsta förarbetena till en kartläggning av de skånska provinserna 1589*, Svensk geografisk årsbok, Lund: Sydsvenska geografiska sällskapet.
- Richter, Jane & Nanna Noe-Nygaard, 2003. "A Late Mesolithic hunting station at Agernæs, Fyn, Denmark", *Acta Archaeologica* 74, København: Munksgaard, s. 1–64.
- Rieck, Flemming, 1989. "Aspects of Maritime Scandinavia", *Aspects of coastal defence in Denmark*, red. Ole Crumlin-Pedersen, Roskilde: Kannike Tryk Århus, s. 83–99.
- Riede, Felix, 2009. "Climate and demography in early prehistory: Using calibrated (14)C dates as population proxies", *Human Biology* 81, s. 309–337.
- Riede, Felix, 2014. "The resettlement of Northern Europe", *The Oxford handbook of the archaeology and anthropology of hunter-gatherers*, red. Vicki Cummings, Peter Jordan & Marek Zvelebil, Oxford: Oxford University Press, s. 1–23.
- Riede, Felix, Kevan Edinborough & Mark Thomas, 2009. "Tracking Mesolithic demography in time and space and its implications for explanations of culture change", *Chronology and evolution in the Mesolithic of NW Europe*, red. Philippe Crombé, Mark Van Strydonck, Joris Sergeant, Mathieu Boudin & Machteld Bats, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, s. 177–194.
- Riede, Felix & Tallavaara, M. 2014. "The Lateglacial and Postglacial pioneer colonisation of northern Europe: An introduction", *Lateglacial and Postglacial pioneers in Northern Europe*, red. Felix Riede & Miikka Tallavaara, Oxford: Archaeopress, s. 3–9.
- Riis, Thomas, 1981. "Det middelalderlige danske rejsekongedømme indtil 1332", *Middelalder, Metode og medier: Festskrift till Niels Skyum-Nielsen*, red. Karsten Fledelius, Niels Lund & Herluf Nielsen, Viborg: Museum Tusculanum Forlag, s.115–136.
- Roesdahl, Else, 2016. "The unification process of the Danish kingdom – and the Danish husebyer and their owners", *Husebyer – status quo, open questions and perspectives, Papers from a workshop at the National Museum Copenhagen 19–20 March 2014*, red. Lisbert Eilersgaard Christensen, Thorsten Lemm & Anne Pedersen, Copenhagen: The National Museum, s. 175–184.

- Rosén, Christina, 2004. *Stadsbor och bönder: Materiell kultur och social status i Halland från medeltid till 1700-tal*, Studies in Medieval Archaeology 35, Riksantikvarieämbetet Arkeologiska Undersökningar skrifter 53, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Rosén, Jerker, 1949. *Kronoavsnödringar under äldre medeltid*, Lund: Gleerup.
- Rosén, Margaretha, 1983. "En studie av blekingefiskets utveckling", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–28.
- Rosenberg, Hilding, 1918, *Karlshamns historia*, del 1, 1664–1914, Karlshamn.
- Roslund, Mats, 2020. *Staden växer fram*, Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfonds årsbok 2020, Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond.
- Rudebeck, Elisabeth, 1986. *Ångdala, flintgruvor från yngre stenåldern i S. Sallerup, utgrävningar 1977–81*, rapport no. 1, Malmö: Malmö museer, Stadsantikvariska enheten.
- Rudebeck, Elisabeth, 2010. "I trästodernas skugga: Monumentala möten i neolitiseringsens tid", *Arkeologiska och förhistoriska världar: Fält, erfarenheter och stenåldersplatser i sydvästra Skåne*, red. Björn Nilsson & Elisabeth Rudebeck, Malmö: Arkeologienheten, Malmö museer, s. 83–251.
- Rudebeck, Elisabeth, 2021. "Norjeskogen och neolitikum i Blekinge och sydöstra Götaland", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 179–301.
- Rudebeck, Elisabeth & Mats Anglert (red.), 2021. *Att leva vid Vesan: arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, Blekinge museum, Karlskrona.
- Rudebeck, Elisabeth & Stella Macheridis, 2015. "The proper way of dwelling at the Early Neolithic gathering site of Almhov in Scania, Sweden", *Neolithic Diversities: Perspectives from a conference in Lund, Sweden*, red. Kristian Brink, Susan Hydén, Kristina Jennbert, Lars Larsson & Debbie Olausson, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, s. 173–187.
- Ruter, Anthony Henry, 2011. *The Holocene paleolimnology of the Tissö and the terrestrial paleoecology of Western Själland reconstructed from high-resolution lacustrine proxy-data*, Doctoral thesis Department of Geography and Geology, Faculty of Science, University of Copenhagen, Denmark.
- Rönnby, Johan, 2015. "Inledning: Undersökningarna 2013–2015", *Gribsunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 5–12.
- Rønne, Preben, 1988. "Spiralens gåde", *Skalk: Nyt om gammelt* (6), s. 9–12.
- Sabatini, Serena & Sophie Bergerbrant (red.), 2020. *The textile revolution in Bronze Age Europe: production, specialisation, consumption*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sahlins, Peter, 1991. *Boundaries: The making of France and Spain in the Pyrenees*, Berkeley: University of California Press.
- Salonen, Kirsi, 2001. *The penitentiary as a well of grace in the late Middle Ages: The example of the province of Uppsala 1448–1527*, Suomalaisen tiedeakatemia toimituksia 313, Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Sandblad, Nils-Gösta, 1949. *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658*, Skånsk senmedeltid och renässans 2, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Sanders, Hanne, 2008. *Efter Roskildefreden 1658: Skånelandskapen och Sverige i krig och fred*, Göteborg: Makadam.
- Sarauw, Torben, 2008. "Early Late Neolithic dagger production in northern Jutland: Marginalised production or source of wealth?", *Bericht der Römisch Germanischen Kommission* 87, s. 213–272.
- Sassaman, Kenneth E., 2004. "Complex hunter-gatherers in evolution and history: A North American perspective", *Journal of Archaeological Research* 12, s. 227–280.
- Sawyer, Peter, 1991. *När Sverige blev Sverige*, Alingsås: Viktoria Bokförlag.
- Schaffner, Stephen F. & Pardis C. Sabeti, 2008. "Evolutionary adaptation in the human lineage", *Nature Education* 1(1):14.
- Schalling, Erik, 1936. *Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid*, Statens offentliga utredningar 1936:28, Stockholm: Nordiska bokhandeln.
- Schmidt Sabo, Katalin, 2001. *Vem behöver en by? Kyrkheddinge, struktur och strategi under tusen år*, Riksantikvarieämbetet Arkeologiska Undersökningar skrifter 38, Lund: Riksantikvarieämbetet.
- Schmidt Sabo, Katalin & Bengt Söderberg, 2019. "Byns vara eller icke vara – är det frågan? By och bebyggelse i sydvästra Skåne 400–1800 e.Kr.", *In Situ*, vol. 13, s. 5–54.
- Schmitt, L. 2007. "The West Swedish Hensbacka from an anthropological point of view, and recent developments concerning the final drainage of the Baltic Ice Lake", *Studies in the final Palaeolithic settlement of the Great European Plain, Poznań*, red. M. Kobusiewicz & J. Kabaciński, Poznań: Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences, Poznań Branch & Poznań Prehistoric Society, s. 139–150.
- Schultz, Michael, Petra Carli-Thiele, Tyede H. Schmidt-Schultzf, Uwe Kierdorf, Horst Kierdorf, Wolf-Rüdiger Teegen & Kerstin Kreutz, 1998. "Enamel Hypoplasias in Archaeological Skeletal Remains", *Dental Anthropology*, red. K. W. Alt, F. W. Rösing, M. Teschler-Nicola, s. 293–311.
- Schulz Paulsson, Bettina, 2019. "Radiocarbon dates and Bayesian modeling support maritime diffusion model for megaliths in Europe", *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, vol. 116 (9), s. 3460–3465. <https://doi.org/10.1073/pnas.1813268116>
- Schück, Adolf, 1926. *Studier rörande det svenska stadsväsendets uppkomst och äldsta tid*, Uppsala.
- Schönhuth, Michael, 2019. "Dead missionaries, wild Sentinelese: An anthropological review of a global media event", *Anthropology Today* 35, s. 3–6.
- SGU= Sveriges geologiska undersökning. Strandförskjutningsmodell, <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-strandforskjutningsmodell.html> [hämtad 2023-04-15].
- Sillitoe, Paul & Karen Hardy, 2003. "Living lithics: Ethnoarchaeology in Highland Papua New Guinea", *Antiquity* 77, s. 555–566.
- Sjöblom, Ingvar, 2015. "Identifiering och historiska sammanhang", *Gribsunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 33–50.
- Sjöborg, Nils Henrik, 1819. *Anteckningar om medeltidens andeliga inrättningar och brödraskap i Lund, jemte uppgifter hörande till historien om det ännu der bibehållna St. Knuts-gillet*, Lund: Berling.
- Sjöborg, Nils Henrik, 1968 [1792–1793]. *Blekings historia och beskrivning*, Malmö: Blekingia, faksimil.
- Sjögren, Karl-Göran, 2003. *Mångfalldige uhrminnes grafvar: Megalitgravar och samhälle i Västsverige*, Göteborg: Institutionen för arkeologi.
- Sjögren, Karl-Göran & T. Douglas Price, 2012. "A complex Neolithic economy: Isotope evidence for the circulation of cattle and sheep in

- the TRB of western Sweden”, *Journal of Archaeological Science*, vol. 40(1), s. 1–15.
- Sjögren, Karl-Göran & Maria Vretemark, 2023. ”Evaluating caprine remains of the Swedish Funnel Beaker culture through ZooMS”, *Archaeological and Anthropological Sciences* 15, 47. <https://doi.org/10.1007/s12520-023-01743-2>
- Sjöstrand, Alexander, 2022. *Changes, Activities and Bones Intra-site analysis of the Pitted ware culture site Ajvide on the Baltic Sea island of Gotland*, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Skoglund, Peter, 2005. *Vardagens landskap: Lokala perspektiv på bronsålderns materiella kultur*, Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No 49, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Skoglund, Peter, 2016. *Rock art through time: Scanian rock carvings in the Bronze Age and Earliest Iron Age*, Swedish Rock Art Series 5, Oxford: Oxbow Books.
- Skoglund, Pontus, Lars Larsson & Anna Berg, 2021. ”Expansion and Abandonment in the South Swedish Uplands: A Study of Late Neolithic Monuments in Göteryd Parish”, *Acta Archaeologica* 92(2), s. 187–202.
- Skoglund, Pontus, *et al.*, 2014. ”Genomic Diversity and Admixture Differs for Stone-Age Scandinavian Foragers and Farmers”, *Science*, vol. 344, s. 747–750. DOI: 10.1126/science.1253448
- Skre, Dagfinn, 1996. *Herredømmet: Bosetning og besittelse på Romerike 200 – 1350 e. Kr.*, Oslo.
- Slimak, L., 2023. ”The three waves: Rethinking the structure of the first Upper Paleolithic in Western Eurasia” *PLoS ONE* 18(5): e0277444.
- Smith Eric Alden & Brian F. Codding, 2021. ”Ecological variation and institutionalized inequality in hunter-gatherer societies”, *PNAS* 2021 Mar 30:118.
- Smith, Eric Alden, Kim Hill, Frank Marlowe, David Nolin, Polly Wiessner, Michael Gurven, Samuekl Bowles, Monique-Borgerhoff Mulder, Tom Hertz & Adrian Bell, 2010. ”Wealth transmission and inequality among hunter-gatherers”, *Current Anthropology* 2010, s. 19–34.
- Sommer, R. S., A. Persson, N. Wieseke, & U. Fritz, 2007. ”Holocene recolonization and extinction of the pond turtle, *Emys orbicularis* (L., 1758), in Europe”, *Quaternary Science Reviews* 26, s. 3099–3107.
- Sommer, Robert S., Norbert Benecke, Lembi Lõugas, Oliver Nelle & Ulrich Schmölke, 2011. ”Holocene survival of the wild horse in Europe: A matter of open landscape?”, *Journal of Quaternary Science* 26(8), s. 805–812.
- Steele, James & Marcy Rockman, 2003. ”Where do we go from here?: Modelling the decision-making process during exploratory dispersal”, *Colonization of unfamiliar landscapes: The archaeology of adaptation*, red. Marcy Rockman & James Steele, London: Routledge, s. 130–143.
- Steenstrup, Johannes, 1873–1874. *Studier over Kong Valdemars Jordebog: Efter trykte og utrykte kilder*, Kjøbenhavn.
- Stenholm, Leifh, 1980a. *Ernst: Under ett kvarter i Ronneby, Trelleborg: Armerad Betong Vägförbättringar*.
- Stenholm, Leifh, 1980b. ”Undersökningar i Lyckeby”, *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1980(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 26–28.
- Stenholm, Leifh, 1983. *Avaskär/Kristianopol*, Medeltidsstaden rapport 51, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Stenholm, Leifh, 1984. *Ronneby*, Medeltidsstaden rapport 64, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Stenholm, Leifh, 1986. *Ränderna går aldrig ur: En bebyggelsehistorisk studie av Blekinges dansktid*, Lund studies in Medieval Archaeology 2, Lund: Lunds universitet.
- Stenholm, Leifh, 2009. *Berättelsen om Blekinge – gränser i ett gränsland*, Olofström: Vekerum förlag.
- Stensköld, Eva, 2004. *Att berätta en senneolitisk historia: Sten och metall i södra Sverige 2350–1700 f. Kr.*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Steuer, Heiko, 1984. ”Feinwagen und Gewichte als Quellen zur Handelsgeschichte des Osteseeraums”, *Archäologische und naturwissenschaftliche Untersuchungen an ländlichen und fröstadtschen Siedlungen im deutschen Küstengebiet vom 5. Jahrhundert v. Chr. bis zum 11. Jahrhundert n. Chr.*, red. Herbert Jankuhn, Weinheim.
- Stiner, Mary C., 2001. ”Thirty years on the ‘Broad Spectrum Revolution’ and Paleolithic demography”, *PNAS* 98(13), s. 6993–6996.
- Storå, Jan, 2001. *Reading bones: Stone age hunters and seals in the Baltic*, Stockholm: Department of Archaeology, Stockholm University.
- Strandmark, Fredrik, 2024. *Område 301– boplatsoområde från förromersk järnålder: Arkeologisk undersökning 2021: Blekinge län, Blekinge, Karlskrona kommun, Augerum socken, L1978:9799 Augerum 667*, Blekinge museum rapport 2024:5, Karlskrona: Blekinge museum.
- Strandmark, Fredrik & Caroline Ahlström Arcini 2021. ”Norjegravfältet: Med fokus på kronologisk och rumslig utveckling, demografi och de begravnas geografiska ursprung”, *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 337–375.
- Strid, Jan-Paul, 2006. *Från Mumsmålen till Duvemåla: Den svenska måla-kolonisationen under medeltiden: En topolingvistisk studie*, Stockholm: Sällskapet Runica et Mediaevalia.
- Strömberg, Bo, 2008. *Det förlorade järnet: Dansk protoindustriell järnhantering*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Styffe, Carl Gustaf, 1859–1884. *Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver*, Stockholm: Norstedt.
- Sulgostowska, Zofia, 1999. ”Final Palaeolithic Masovian Cycle and Mesolithic Kunda culture relations”, *Tanged points cultures in Europe: Read at the International Archaeological Symposium, Lubin, September 13–16, 1993*, red. S. Kozłowski, J. Gurba & L. L. Zaliznyak, Lublin s. 85–92.
- Sundqvist, Olof, 2016. *An arena for higher powers: Ceremonial buildings and religious strategies for rulership in late Iron Age Scandinavia*, Leiden: Brill.
- Sundqvist, Olof & Anders Hultgård, 2004. ”The lycophoric names of the 6th and 7th century Blekinge rune stones and the problem of their ideological background”, *Namenwelten: Orts- und Personennamn in historischer Sicht*, red. Astrid van Nahl, Lennart Elmevik & Stefan Brink, Berlin/New York: Walter de Gruyter, s. 583–602.
- Svanberg, Fredrik, 1996. *Maritim arkeologi i östra Blekinge, Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 140–151.
- Svanberg, Fredrik, 1999. *I skuggan av vikingatiden: Om Skåne, Halland, Blekinge och Själland*, University of Lund, Institute of Archaeology, report series 66, Lund: Lund University.
- Svanberg, Fredrik, 2003a. *Decolonizing the Viking Age 1*, Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Svanberg, Fredrik, 2003b. *Decolonizing the Viking Age 2: Death Rituals in South-East Scandinavia, AD 800–1000*, Acta Archaeologica Lundensia, series in 4°, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

- Svanberg, Jan, 2012. *Furstebilder från Folkungatid*, Skrifter från Västergötlands museum 39, Skara: Västergötlands museum.
- Svenska gods och gårdar, del IX, Blekinge, red. Waldemar von Sydow & Sten Björkman. Uddevalla: Svenska gods och gårdar, 1938.
- Svensson, Andreas, 2021. Metallhantverksavfall vid Avaskär. Okulär granskning, klassificering och utvärdering av metallurgiskt material från undersökning. Faber Arkeologi Rapport 2021.1.
- Svensson, Andreas, 2022. "Bilaga", *Hälleviksäng 1:27-29: Arkeologisk undersökning 2020 inför nybyggnation av bostäder, L1979:3551 och L1979:6004, Kristianopel socken, Karlskrona kommun, Blekinge län*, red. Mikael Henriksson, Blekinge museum rapport 2022:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Svensson, Andreas, manus. *From the Crucible and at the Anvil: Multimetallity, Spatiality and Socio-economy in Iron Age south-east Scandinavia*, Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet.
- Svensson, Björn, 2016. "Gud till ära, kyrkan till prydna och oss själva till evig hägkomst: Epitafierna i Ronneby kyrka och deras donatorer", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s.193–211.
- Svensson, N.-O., 1989. *Late Weichselian and early Holocene shore displacement in the central Baltic, based on stratigraphical and morphological records from eastern Småland and Gotland, Sweden*, Lund: Dept. of Quaternary Geology, Lunds universitet.
- Svensson, N.-O. 1991. "Late Weichselian and early Holocene shore displacement in the central Baltic sea", *Quaternary International* 9, s. 7–26.
- Svensson, Nils-Olof, 2001. "Landskapsutveckling och kulturlandskapets historia i Möre, en pollenanalytisk undersökning i Ljungby", *Möre – historien om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 657–672.
- Svizzero, Serge & Clement A. Tisdell, 2018. "The Demise of the Únétice Culture due to the Reduced Availability of Natural Resources for Bronze Production", *International Journal of Research in Sociology and Anthropology (IJRSA)*, vol. 4(3), s. 1–14. <http://dx.doi.org/10.20431/2454-8677.0403001>
- Swensson, Margareta, 1969. "Bondehamnar i nordvästra Skåne och Blekinge under 1600-talet", *Historisk tidsskrift* 1969–1970, 12 räkke, bd. 4, København: Den Danske Historiske Forening, s. 45–95.
- Swensson, Margareta, 1971. "Ättika, kläde, salt och öl, ved och enestakar: Om Ronneby såsom handelshamn under 1600-talets förra hälft", *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1971, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag.
- Säfvestad, Ulf, 1993. "Högen och bygden - territoriell organisation i skånsk bronsålder", *Bronsålderns gravhögar: rapport från ett symposium i Lund*, red. Lars Larsson, Lund: University of Lund, Institute of Archaeology, s. 161–169.
- Säisä, M., M.-L. Koljonen, R. Gross, J. Nilsson, J. Tähtinen, J. Koskiniemi & A. Vasemägi, 2005. "Population genetic structure and postglacial colonization of Atlantic salmon in the Baltic area based on microsatellite DNA variation", *Canadian Journal of Fisheries & Aquatic Sciences* 62(8), s. 1887–1904.
- Söderberg, Bengt, 1992. *Kvarteret Uttern: Arkeologisk undersökning Sölvesborg, Blekinge*, Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer, Undersökningsverksamheten, rapport 1992:2, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Söderberg, Bengt, 2005. *Aristokratiskt rum och gränsöverskridande: Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike 600–1100*, Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, skrifter, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Søgaard, Helge, 1981. "Gilde", *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*, bd. 5, København.
- Sørensen, Lasse, 2014. *From hunter to farmer in northern Europe: Migration and adaptation during the Neolithic and Bronze Age*, vol. 1–3, Oxford: Wiley.
- Sørensen, Lasse & Sabine Karg, 2014. "The expansion of agrarian societies towards the north – new evidence for agriculture during the Mesolithic/Neolithic transition in Southern Scandinavia", *Journal of Archaeological Science*, vol. 51, s. 98–114.
- Sørensen, Mikkel, 2006. "Teknologiske traditioner i Maglemosekulturen: En diakron analyse af Maglemosekulturens flækkeindustri", *Stenalderstudier: Tidligt mesolitiske jægere og samlere i Sydsandinavien*, red. Berit Valentin Eriksen, Højbjerg: Jysk arkæologisk selskab, s. 19–75.
- Sørensen, Mikkel, 2018. "Early Mesolithic regional mobility and social organization: Evidence from lithic blade technology and microlithic production in southern Scandinavia", *Technology of Early Settlement in Northern Europe: Transmission of knowledge and culture*, red. Kjøl Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 173–199.
- Sørensen, Mikkel, Tuija Rankama, Jarmo Kankaapää, Kjøl Knutsson, Helena Knutsson, Stine Melvold, Berit Valentin Eriksen & Håkon Glørstad, 2013. "The first eastern migrations of people and knowledge into Scandinavia: Evidence from studies of Mesolithic technology, 9–8 millennium BC", *Norwegian Archaeological Review*, 46, s. 19–56.
- Sørensen, Søren A., 2017. *The Kongemose culture*, Copenhagen: The Royal Society of Northern Antiquaries.
- Taffinder, Jacqueline, 1998. *The allure of the exotic: The social use of non-local raw materials during the Stone Age in Sweden*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Tauber, Henrik, 1981. "13C evidence for dietary habits of prehistoric man in Denmark", *Nature*, 292, s. 332–333.
- Thomasson, Joakim, 2020. "Den ypperligt befästade borgen på den starka klippan: Landborgen, borgen och Helsingborg", *Kring Kärnan* 41: Kärnan – Från dansk riksborg till svenskt kulturarv, Helsingborg: Helsingborgs museum, s. 14–77.
- Tacitus, Cornelius, 2005 [ny utg.]. *Germania*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Tallavaara Miikka, Jussi T. Eronen & Miska Luoto, 2018. "Productivity, biodiversity, and pathogens influence the global hunter-gatherer population density", *PNAS* 2018 Feb 6, s. 1232–1237.
- Taylor, Timothy, 2002. *The buried soul: How humans invented death*, Boston: Beacon Press.
- Thomas, Elizabeth R., Erik W. Wolff, Robert Mulvaney, Jorgen P. Steffensen, Sigfus J. Johnsen, Carol Arrowsmith, James W. C. White, Bruce Vaughn & Trevor Popp, 2007. "The 8.2 ka event from Greenland ice cores", *Quaternary Science Reviews* 26, s. 70–81.
- Tilly, Charles, 1984. *Coersion, capital and European states: AD 990–1990*, Oxford: Blackwell.
- Torbrand, Dagny, 1963. *Johannishus fideikommiss intill 1735*, Meddelanden från geografiska institutionen vid Stockholms universitet 147, Lund: Gleerup.
- Torbrand, Dagny, 1965. "The pottash companies in the province of Blekinge at the close of the Danish era (1649–1656)", *Geografiska Annaler*, series B, Human Geography, vol. 47, no. 1, London: Taylor & Francis Ltd.
- Trolle, Tine, 2013. "Human and animal bones from Tybrind Vig: Analysis of material from a burial and settlement", *Tybrind Vig*:

- submerged Mesolithic settlements in Denmark, red. Søren H. Andersen, Højbjerg: Jutland Archaeological Society/Moesgård Museum.
- Tuneld, John (utg.), 1934. *Prästrelationerna från Skåne och Blekinge av år 1624*, Acta Regiae Societatis humaniorum litterarum Lundensis 18, Lund: Gleerup.
- Tuulse, Armin, 1941. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 2: Bräkne härad och Listers härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Tuulse, Armin, 1959. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 4, häfte 1: Ronneby kyrkor, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Tuulse, Armin, 1961. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 5, häfte 1: Översikt av landskapets kyrkokonst, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Ullén, Mariann, 2002. "Medeltidens kyrkor", *Blekinge: Landskapets kyrkor*, red. Mariann Ullén, Forskningsprojektet Sockenkyrkorna, kulturarv och bebyggelsehistoria, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 21–32.
- Valeri, Renée, 2011. "A Preserve Gone Bad or Just Another Delicacy? Surströmming and Gravlax", *Cured, Smoked, and Fermented: Proceedings of the Oxford Symposium on Food and Cookery 2010*, red. Helen Saberi, Devon: Prospect Book, s. 342–352.
- Vandkilde, Helle, 1996. *From stone to bronze: The metalwork of the late Neolithic and earliest Bronze Age in Denmark*, Aarhus: Jutland Archaeological Society.
- Vandkilde, Helle, 2006. "Warfare and pre-State Societies: An Introduction", *Warfare and Society: Archaeological and social anthropological perspectives*, red. Otto Ton, Henrik Thrane & Helle Vandkilde, Aarhus: Aarhus Society Press.
- Vandkilde, Helle, 2017. *The metal hoard from Pile in Scania, Sweden: Place, things, time, metals, and worlds around 2000 BCE*, Århus: Århus Universitetsforlag and The Swedish History Museum.
- Vanhanen, Santeri, Stefan Gustafsson, Håkan Ranheden, Niclas Björck, Marianna Kemell, & Volker Heyd, 2019. "Maritime Hunter-Gatherers Adopt Cultivation at the Farming Extreme of Northern Europe 5000 Years Ago", *Scientific Reports* 9:4756, <https://doi.org/10.1038/s41598-019-41293-z>
- Varberg, Jeanette, Flemming Kaul & Bernard Gratuze, 2020. "Bronze Age glass and amber: Evidence of Bronze Age long distance exchange", *Adoranten* 2019, s. 5–29.
- Venge, Mikael, 1980. "Bondefred og grænsefred", *Historisk tidsskrift*, bd 80, häfte 1, udg. Den Danske Historiske Forening, København, s. 40–63.
- Vestergaard, Orla, 1966. "Forkøb, landkøb og forprang i middelalderlig dansk handelslovgivning", *Middelalderstudier tilegnet Aksel E. Christensen*, København.
- Victor, Helena, 2002. *Med graven som granne: Om bronsålderns kulthus*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Victor, Helena, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, 2023a. *Norjeskogen och Norjegravfältet: Gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2011 och 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:12, Karlskrona: Blekinge museum.
- Victor, Helena, Kenneth Alexandersson & Jhonny Therus, 2023b. *Pukavikskogen: Gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, yngre bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:13, Karlskrona: Blekinge museum.
- Vikstrand, Per, 2013. "Gamla Uppsala som förkristen kultplats: En översikt och en hypotes", *Gamla Uppsala i ny belysning*, red. Olof Sundqvist & Per Vikstrand, Uppsala : Swedish Science Press, s. 69–112.
- Villads Jensen, Kurt, 2010. "700–1600", *Danmarks krigshistorie*, red. Ole L. Frantzen & Knud V. Jespersen, København: Gad, 2. uppl., s. 10–157.
- Vinther, B. M., H. B Clausen, D. A. Fisher, R. M. Koerner, S. J. Johnsen, K. K. Andersen, D. Dahl-Jensen, S. O. Rasmussen, J. P. Steffensen & A. M. Svensson, 2006. "A synchronized dating of three Greenland ice cores throughout the Holocene", *Geophys. Res.* 111, D13102, doi:10.1029/2005JD006921.
- Waaben, Ebba, 1995. *Christian 4.s salpeterværker*, Studier og kilder 8, Rigskarkivet, København.
- Wadskjaer, Andreas Valentin, 2018. "Neolithic transverse arrowheads – a great misunderstanding", *Danish Journal of Archaeology* 7:2, s. 221–240.
- Wagner, Adam, 2022. "Runamo affdækket", *Ale: Historisk tidsskrift för Skåneland* 2022, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 29–39.
- Wahlberg Traneskog, Tove, 2022. *Fossil åker, gravar och boplat vid Yxnarum, L1979:3473, Yxnarum 7:9 och 21:1: Arkeologisk förundersökning 2022*, Blekinge museum rapport 2022:22, Karlskrona: Blekinge museum.
- Walker, M. J. C., M. Berkelhammer, S. Björck, L. C. Cwynar, D. A. Fisher, A. J. Long, J. J. Lowe, R. M. Newnham, S. O. Rasmussen & H. Weiss, 2012. "Formal subdivision of the Holocene Series/Epoch: a Discussion Paper by a Working Group of INTIMATE (Integration of ice-core, marine and terrestrial records) and the Subcommission on Quaternary Stratigraphy (International Commission on Stratigraphy)", *Journal of Quaternary Science* 27, s. 649–659.
- Wallin Curt, 1984. *De nordiska Knutsgillena och reformationen*, Tomelilla: Österleniana.
- Wallin, Paul, 2017. "Analyser och tolkningar av begravningspraktiker hos mellanneolitisk gropkeramisk kultur på Gotland: Med Äjvidelokalen i fokus", *Arkeologi på Gotland* 2: Tillbakablickar och nya forskningsrön, red. Paul Wallin & Helene Martinsson-Wallin, Visby: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet & Gotlands Museum, s. 117–128.
- Wamers, Egon (red.) (2017). *Odin, Thor und Freyja: Skandinavische Kultplatze des 1. Jahrtausends n. Chr. und das Frankenreich: Eine Ausstellung des Archäologischen Museums Frankfurt und des Dänischen Nationalmuseums Kopenhagen*, Regensburg: Schnell & Steiner.
- Wastegård, S., T. Andrén, G. Sohlenius & P. Sandgren, 1995. "Different phases of the Yoldia Sea in the north-western Baltic Proper", *Quaternary International* 27, s. 121–129.
- Watt, Margrethe, 2016. "Gullgubbar i Vång", *Vikten av Vång: En järnåldersboplat tar form*, red. Mikael Henriksson & Björn Nilsson, Karlskrona: Blekinge museum, s. 63–66.
- Weibull, Carl-Gustaf, 1945. *Sölvesborg: Stadens historia genom femhundra år*, Sölvesborg.
- Weibull, Lauritz, 1956. *Sankt knuts gille: Historisk framställning*, Malmö: Allhelm.
- Welinder, Stig, 1998. *Jordbrukets första femtusen år, 4000 f. Kr.–1000 e. Kr.*, Det svenska jordbrukets historia, bd. 1, red. Janken Myrdal, Stockholm: Natur och kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagersberg.

- Westerdahl, Christer, 1989. *Norrlandsleden 1, Källor till det maritima kulturlandskapet: En handbok i marinarkelogisk inventering*, Hörnösand: Länsmuseum Murberget.
- Westerdahl, Christer, 2002. "Sjökrigets och sjöförsvarets kognitiva landskap i äldre tid: Toponymiska och arkeologiska aspekter", *Forum navale* 57, s. 10–42.
- Wicks, Karen & Steven Mithen, 2014. "The impact of the abrupt 8.2 ka cold event on the Mesolithic population of western Scotland: A Bayesian chronological analysis using 'activity events' as a population proxy", *Journal of Archaeological Science* 2014, s. 240–269.
- Widgren, Mats (red.), 1995. *Åganderätten i lantbrukets historia*, Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria 8, Stockholm: Nordiska museet.
- Wiechmann, Ralf, 1996. *Edelmetalldepots der Wikingerzeit in Schleswig-Holstein: Vom "Ring brecher" zur Münzwirtschaft*, Offa-Bücher, Bd. 77, Neumünster: Wachholtz.
- Wienberg, Jes, 1993. *Den gotiske labyrint: Middelalderen og kirkerne i Danmark*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Wienberg, Jes, 2020. "Centralitet, centralort och centralplats: Diskursens förgreningar", *Meta: Historiskarkeologisk tidskrift*, Uppsala: Historiskarkeologiska föreningen, s. 139–165.
- Wiersma, Ane P., 2008. *Character and causes of the 8.2 ka climate event: Comparing coupled climate model results and palaeoclimate reconstructions*, PhD-Thesis – Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Winge, Herluf, 1900. "Knogler af dyr", *Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark undersøgt for Nationalmuseet*, red. Anders Peter Madsen, Sophus Müller, Carl Neergaard, C. G. Joh. Petersen, E. Rostrop, Knud J. V. Steenstrup & Herluf Winge, Paris: Hachette, s. 81–89.
- Wolfe, Nathan D., Claire Panosian Dunavan & Jared Diamond, 2007. "Origins of major human infectious diseases", *Nature* 447, s. 279–283.
- Worsaae, Jens Jacob Asmussen, 1846. *Blekingske mindesmærker fra hedenold, betragtede i deres forhold til de øvrige skandinaviske og europæiske oldtidsminder*, Köpenhamn: Reitzel.
- Wyszomirska, Bożena, 1975. "Människofigurer på den skånska groppkeramiken", *Fornvännen* 70, s. 129–137.
- Wyszomirska, Bożena, 1979. "A double grave with yellow ochre at Nymölla in Scania", *Fornvännen* 74, s. 73–84.
- Wyszomirska, Bożena, 1988. *Ekonomisk stabilitet vid kusten: Nymölla III, En tidigneolitisk bosättning med fångstekonomi i nordöstra Skåne*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Ystgaard, Ingrid, 2014. *Krigens praksis: Organiserat voldsbruk og materiell kultur i Midt-Norge ca. 100–900 e. Kr*, Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet, Institutt for historiske studier.
- Yu, S.-Y., E. Andrén, L. Barnekow, B. E. Berglund & P. Sandgren, 2003. "Holocene palaeoecology and shoreline displacement on the Biskopsmåla Peninsula, southeastern Sweden", *Boreas* 32, s. 578–589.
- Yu, S.-Y., B. E. Berglund, P. Sandgren & K. Lambeck, 2007. "Evidence for a rapid sea-level rise 7600 yr ago", *Geology* 35, s. 891–894.
- Zachrisson, Inger, 2010. "Vittnesbörd om pälshandel?: Ett arkeologiskt perspektiv på romerska bronsmynt funna i norra Sverige", *Fornvännen* 105(3), s. 187–202.
- Zachrisson, Torun, 1998. *Gård, gräns, gravfält*, Stockholm studies in Archaeology 15, Stockholm: Stockholms universitet.
- Zagorska, Ilga, 2009. "People and places in the Latvian Mesolithic: A case study from the Zvejnieki archaeological complex" *Mesolithic horizons: Papers presented at the Seventh International Conference on the Mesolithic in Europe, Belfast 2005*, vol. 1, red Sinead McCartan, Oxford, s. 255–260.
- Zeder, Melinda A., 2012. "The broad spectrum revolution at 40: Resource diversity, intensification, and an alternative to optimal foraging explanations", *Journal of Anthropological Archaeology*, 31, s. 241–264.
- Zvelebil, Marek, 1986. "Introduction: The Scope of the Present Volume", *Hunters in transition: Mesolithic societies of temperate Eurasia and their transition to farming*, red. Marek Zvelebil, Cambridge: Cambridge University Press, s. 1–4.
- Åhman, Stefan, 1983. *Pottaskebränning i Sverige och Danmark under 1600-talet: om en bortglömd skogsprodukt och internationell handelsvara*, Acta Wexionensia, serie 1, History & geography 2, Växjö: Högskolan.
- Åkerlund, Agneta, Mats Regnell & Göran Possnert, 1996. "Stratigraphy and chronology of the Lammasmägi Site at Kunda Coastal Estonia", *Coastal Estonia: Recent advances in environmental and cultural history*, red. Tony Hackens, Rixensart: Conseil de l'europe, s. 253–272.
- Åkesson, C., A.-B. Nielsen, A. Broström, T. Persson, M.-J. Gaillard & B. E. Berglund, 2015. "From landscape description to quantification: A new generation of reconstructions provides new perspectives on Holocene regional landscapes of SE Sweden", *The Holocene* 25(1), s. 178–193.
- Åstrand, Johan, 2012. *Gravar och boplatser vid Vedeby, Karlskrona 6:24 Stadsträdgården, Vedeby, Karlskrona socken, Karlskrona kommun: Särskild undersökning 2011*, Blekinge museum rapport 2011:8, Karlskrona: Blekinge museum.
- Åstrand, Johan, 2016. "Järnåldersboplatsen", *Lussabacken norr: Boplatsslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder. Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, red. Tony Björk, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum, s. 29–60.
- Åstrand, Johan, 2019. "Järn och vattenkraft i gränsbygden: om teknikutveckling och samhällsgrupper i skogsbygden mellan Skåne, Småland och Halland", *Med hammare och fackla* 47, Stockholm: Sancte Örjens gille, s. 29–56.
- Åstrand, Johan, 2020. *Järnet vid Brånahult: Blåstbruk under äldre järnålder och medeltid, Arkeologisk undersökning 2019, Fornlämning L1955:3166 (RAÅ Madesjö 377), L1955:3184 (RAÅ Madesjö 375), L1955:3165 (RAÅ Madesjö 374), Fornlämning L1955:3945 (RAÅ Madesjö 387), L1957:6084 (RAÅ Madesjö 331), Brånahult 1:8, Madesjö socken, Nybro kommun, Kalmar län, Småland, Museiarkeologi Sydost, arkeologisk rapport 2020:13, Kalmar: Kalmar läns museum.*
- Åstrand, Johan, 2021a. *Kristianopel 10:51, Arkeologisk undersökning 2020, L1979:3550, Kristianopel socken, Karlskrona kommun, Blekinge museum rapport 2021:10, Karlskrona: Blekinge museum.*
- Åstrand, Johan, 2021b. "Boplatsen och båthuset vid Lussabacken norr", *Att leva vid Vesan. Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 417–436.
- Åstrand, Johan, Ola Magnell, Jens Heimdahl, Torbjörn Brorsson & Åsa Pehrson, 2014. *Arkeologi i det äldsta Sölvesborg: Arkeologisk undersökning i kvarteret Zebran 1 och 19 Sölvesborg socken, fornlämning 44, Sölvesborgs kommun, Blekinge, Blekinge museum rapport 2014:15, Karlskrona: Blekinge museum.*
- Åström, Sven-Erik, 1977. "Majmiseriet: Försök till en komparativ och konceptuell analys", *Historisk Tidskrift för Finland*, Helsingfors:

- Historiska föreningen, s. 90–108.
- Ödman, Anders, 1983a. *Lyckå*, Medeltidsstaden rapport 47, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Ödman, Anders, 1983b. "Ett stadssamhälles uppkomst och fall", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 137–158.
- Ödman, Anders, 1992. "Järnskatt och borglään I: Presentation av ett påbörjat projekt rörande Nordskånes medeltid", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1992(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 1–14.
- Ödman, Anders, 1993. "Järnskatt och borglään II: Presentation av ett påbörjat projekt rörande Nordskånes medeltid", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1993(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. s. 20–31.
- Ödman, Anders, 1997. "Hörneborg och Kongens Örken", *Vår hembygd: Kyrkhults hembygdsförenings Årsskrift*, Kyrkhult: Kyrkhults hembygdsförening, s. 32–40.
- Ödman, Anders, 2000. "Kolonisation och järnskatt i norra Skåne med Vittsjö socken som exempel", *Järn – Wittsjöskogkonferensen 1999*, red. Anders Ödman, Report series 75, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 7–28.

Österberg, Eva, 1971. *Gränsbygd under krig: Ekonomiska, demografiska och administrativa förhållanden i sydvästra Sverige under och efter nordiska sjuårskriget*, Bibliotheca historica Lundensis 26, Lund: Gleerups.

Elektroniska källor

- Databas över ¹⁴C-daterade sädeskorn, Sydsvensk Arkeologi, Kristianstad & Malmö.
- Diplomatarium Danicum* = Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Kilder til Danmarks historie 789–1450 – på originalsprog og oversat til dansk, <https://diplomatarium.dk/> [hämtad 2023-08-07].
- Fornsök* = Riksantikvarieämbetet, Fornsök: Söktjänst över fornlämningar i Sverige, <https://www.raa.se/hitta-information/fornsok/> [hämtad 2023-08-07].
- Historiska kartor* = Lantmäteriet, Historiska kartor: Söktjänst över historiska kartor, <https://www.lantmateriet.se/sv/kartor/vara-karttjanster/Historiska-kartor/> [hämtad 2023-08-07]
- SDHK* = Svenskt diplomatariums huvudkartotek, Riksarkivet, <https://sok.riksarkivet.se/SDHK>